

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (šaka – socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų programa

Kristina Žukauskienė

**BENDRAVIMO IR TARPUSAVIO SANTYKIAI PROFESINIO RENGIMO
CENTRUOSE: KAITOS GALIMYBIŲ ANALIZĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
prof. Liuda Radzevičienė*

2010

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* ir *praktinė* bendravimo ir tarpusavio santykių profesinio rengimo centruose kaitos galimybių analizė.

Iškeltos 3 *hipotezės*: tikėtina, jog tarpusavio santykiai mokykloje pasižymi pagarba ir tarpusavio pasitikėjimu; socialinis pedagogas gali atlikti esminį vaidmenį, reguliuojant bendravimo ir tarpusavio santykius mokykloje; socialinio pedagogo ir grupės auklėtojo bendradarbiavimas sudaro palankias sąlygas kurti bendravimo įgūdžių ir kaitos galimybes profesinio rengimo centre.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - ištirti bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus profesinio rengimo centruose. Taip pat buvo panaudotas *ekspertavimo metodas*.

Tyrimė dalyvavo 5 socialiniai pedagogai, 150 pedagogų ir 250 mokinių iš Šiaulių, Panevėžio, Kelmės profesinio rengimo centrų.

Empirinėje dalyje nagrinėjami bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose tarp mokinių ir pedagogų, pedagogų rate, taip pat tarp pačių mokinių.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Tyrimo metu nustatyta, jog Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose mokiniai ir mokytojai vieni kitus gerbia, mokiniai linkę pasitikėti tiek mokytojais, tiek socialiniu pedagogu, tiek grupės draugais, tačiau pagalbos dažniausiai kreipiasi į šeimos narius ar auklėtoją.
2. Nustatyta, jog mokinių ir mokytojų požiūriai į tą pačią situaciją kartais skiriasi, daugiausiai tai susiję su socialinio pedagogo darbo vertinimu. Mokiniai patys labai retai kreipiasi pagalbos ir socialinio pedagogo veiklos funkciją sieja daugiau su drausmės palaikymu, o ne su pagalbos gavimo galimybe, tuo tarpu mokytojai mano, kad socialinis pedagogas gali išspręsti beveik visas mokinių problemas mokykloje.
3. Tyrimo metu nustatyta, jog Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose mokytojai yra patenkinti savo darbu, santykiais su vadovu, kolegomis ir mokiniais.

Esminiai žodžiai: mokiniai, mokytojai, profesinio rengimo centrai, bendravimas, bendradarbiavimas, tarpusavio santykiai, socialiniai pedagogai.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. BENDRAVIMO IR TARPUSAVIO SANTYKIŲ PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE KAITOS GALIMYBIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS	9
1.1. Bendravimo pagrindimas raidos ir ugdymo teorijose.....	9
1.2. Bendravimas ugdomojoje aplinkoje	10
1.2.1. Veiksniai, skatinantys bendravimą.....	14
1.2.2. Veiksniai, trukdantys sėkmingą bendravimo procesą	17
1.3. Bendravimas kaip ugdymo proceso sudedamoji dalis.....	22
1.3.1. Bendravimas ir ugdymas šeimoje.....	22
1.3.2. Bendravimas mokykloje	22
1.3.3. Bendravimas ir popamokinė veikla	29
1.4. Socialinio pedagogo vaidmuo, kuriant palankią socioedukacinę aplinką profesinio rengimo centruose.....	30
2 skyrius. BENDRAVIMO IR TARPUSAVIO SANTYKIŲ PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE KAITOS GALIMYBIŲ TYRIMO REZULTATAI	33
2.1. Bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose: kiekybinio tyrimo rezultatai	33
2.1.1. Tyrimo metodologija ir eiga.....	33
2.1.2. Tyrimo imtis	34
2.1.3. Mokinių apklausos rezultatai.....	34
2.1.4. Pedagogų apklausos rezultatai.....	46
2.1.5. Apklausos rezultatų interpretavimas	58
2.2. Bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose: kokybinio tyrimo rezultatai	63
2.2.1. Tyrimo metodologija ir eiga.....	63
2.2.2. Tyrimo imtis	64
2.2.3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	64
Išvados	73
Rekomendacijos	74
Literatūra	75
Summary	79
Priedai	80

Ivadas

Tyrimo aktualumas. Humanistinės pedagogikos principais grindžiamą mokyklą, visų pirma, apibūdina visų jos struktūrinių komponentų veiksmų vienovė ir komunikacinė sąveika. Iš jos gyvenimo eliminuota prievarta ir psichologinis spaudimas ugdytiniams (jokios atrankos, jokių konfliktų tarp mokytojų ir moksleivių, tarp pačių moksleivių, įveikiamos stresinės situacijos, atsisakoma mokymosi kiekybinio vertinimo ir pan.). Bitinas (2000) teigia, kad partnerystė, demokratinis stilius ir žmogiškųjų santykių normos yra svarbiausi pedagoginės veiklos ypatumai. Mokykloje vyrauja optimistinė, džiugi atmosfera, tolerancija, siekis padėti vieni kitiems, geri ryšiai su tėvais ir socialine aplinka; plačiai taikoma moksleivių savivalda, bendruomeninio ugdymo, socialinės atsakomybės principai ir kiti naujojo ugdymo elementai.

Šiandien tarpusavio santykių problema mokymo įstaigose yra itin aktuali. Po per visą šalį nuskambėjusių nelaimingų atsitikimų, susijusių su patyčiomis ir nepakeliama psichologine atmosfera mokyklose, ypač susirūpinta tarpusavio santykių ir bendravimo problemomis mokymo įstaigose.

Deja, visi tyrimai, kuriuos pavyko rasti, yra atlikti pradinėse, vidurinėse mokyklose, gimnazijose ar universitetuose. Tarpusavio santykiai ir bendravimas profesinio rengimo centruose yra mažai nagrinėta tema. Padidėję reikalavimai pedagogų bendravimo ir bendradarbiavimo kultūrai, jo socialinei kompetencijai, kelia naujus uždavinius ir socialiniam rengimui, kuris turi būti sistemingas, mokliškai pagrįstas, efektyvus ir nuolatos tiriamas. Šiuo metu reikia nuolatinio dėmesio bendravimo ir tarpusavio santykiams profesinio rengimo centruose, todėl šis tyrimas yra aktualus, norint nustatyti esamą padėtį profesinio rengimo centruose bendravimo ir tarpusavio santykių srityje.

Bendravimo ir tarpusavio santykių reikšmę mokymo įstaigose nagrinėjo tiek lietuvių, tiek užsienio tyrinėtojai. Sammonds (1995) iš vienuolikos veiksmingos mokyklos esminių veiksmų kaip svarbų veiksnį išskiria namų ir mokyklos bendradarbiavimą. Stoll, Fink (1998), Dobranskienė (2002) kaip svarbiausią mokyklos uždavinį iškelia tėvų ir mokyklos partnerystės skatinimą. Bendravimas sudaro sąlygas mokytojams ir tėvams tobulėti ne atskirai apmąstant savo veiklą, o mokantis vieniems iš kitų.

Edukologų empirinių tyrimų rezultatai rodo, kad tose mokyklose, kuriose į ugdymo procesą įtraukiami tėvai, mokiniai pasiekia geresnių mokymosi rezultatų (Comer, 1985; Epstein, 1991), jų elgesys tampa socialesnis (Steinberg ir kt., 1989; Comer, Haynes, 1992), pagerėja mokinių

savigarba (Collins ir kt., 1982), sumažėja narkotines ir psichotropines medžiagas vartojančių mokinių skaičius, pagerėja mokyklos lankomumas (States, 1985).

Anot Dobranskienės (2002), nėra tėvų, nenorinčių bendradarbiauti su mokykla ir mokytojais, yra tik neatrastos priemonės, veiklos būdai, kaip įtraukti tėvus į šį bendradarbiavimą. Epstein (1995), tyrinėjęs bendradarbiavimo santykių su tėvais kūrimo procesą, pripažino, kad tėvų įtraukimas į ugdymo procesą yra sudėtingas procesas dėl kiekvienos šeimos individualumo ir išskirtinumo.

Šiandieninėje ugdymo realybėje prioritetu tampa konstruktyvus bendravimas. Pedagoginėje veikloje tarpusavio sąveika yra lemiamą. Konstruktyvusis jos elementas suponuoja produktyvią pedagoginę veiklą. Pažymėtina, kad minimos bendravimo problemos tarp mokinių ir pedagogų Lietuvos moksliniame kontekste nėra naujos. Bendravimą, kaip sąveikinį procesą, plačiai nagrinėjo J. Vabalas – Gudaitis (1983), V. Žemaitis (1992, 1996, 1997), o atskirus pedagoginio bendravimo epizodus, ypač išryškindami pedagoginę elgseną, atskleidė Lietuvos edukologai ir filosofai (Laužikas, 1993; Tijūnienė, 1993; Balčius, 1994; Stroškus, 1994; Armanavičiūtė, 2005 ir kt.).

Nagrinėjant bendravimą iš pedagoginių pozicijų, pažymėtina, kad tai svarbi pedagoginės veiklos profesinė kategorija, kuri savo ruožtu yra ir ugdymo priemonė, ir sociopedagoginė auklėjimo sąlyga, ir tarpusavio santykių organizavimo būdas. Tikslingas bendravimas atlieka pedagoginio proceso normatyvinę funkciją bei yra socialinės kontrolės forma (Žadeikaitė, 1990).

Siekiant mokyklos bendruomenėje realizuoti humaniškumo principą, ypatingą dėmesį būtina skirti mokytojo ir mokinių santykiams, emocinei atmosferai, grindžiamai jos narių konstrukcine sąveika, partneriškais santykiais. Turi vyrauti abipusė pagarba, tolerancija, pripažįstamos ir vertinamos skirtybės (Rajeckas, 2004).

Tyrimo problema galėtų būti apibrėžta keliais klausimais, reikalaujančiais mokslinio tyrimo:

- Kaip reiškiasi bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose, palankiai/nepalankiai?
- Kaip sukurti bendravimo ir tarpusavio santykių gerbūvį profesinio rengimo centruose?

Tyrimo objektas – bendravimo ir tarpusavio santykių bruožai profesinio rengimo centruose ir jų kaitos galimybių analizė.

Tyrimo dalykas – pedagogų, mokinių, socialinių pedagogų bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumai profesinio rengimo centruose.

Hipotezės

- Tikėtina, jog pedagogų, mokinių, socialinių pedagogų tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose pasižymi pagarba ir tarpusavio pasitikėjimu;
- Socialinis pedagogas gali atlikti esminį vaidmenį, reguliuojant bendravimo ir tarpusavio santykius profesinėje mokykloje;
- Socialinio pedagogo ir grupės auklėtojo bendradarbiavimas sudaro palankias sąlygas kurti bendravimo įgūdžių ir kaitos galimybes profesinio rengimo centre.

Tyrimo tikslas – nustatyti bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus profesinio rengimo centruose.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti bendravimo ir tarpusavio santykių dinamikos bruožus ugdomojoje aplinkoje bei kaitos galimybių teorinius aspektus;
2. Remiantis mokslinės literatūros analize, parengti tyrimo instrumentus, kurie leistų atskleisti pedagogų, ugdytinių, socialinių pedagogų bendravimo ir tarpusavio santykius;
3. Nustatyti bendravimo ir tarpusavio santykių bruožus tarp mokinių ir pedagogų Šiaulių, Panevėžio, Kelmės profesinio rengimo centruose;
4. Atskleisti bendravimo ir tarpusavio santykių kūrimo bei jų kaitos galimybių aspektus profesinio rengimo centruose.
5. Remiantis tyrimo rezultatais, parengti rekomendacijas profesinio rengimo centrų bendruomenei ir mokinių tėvams bendravimo įgūdžių formavimui bei bendradarbiavimo plėtotei.

Tyrimo dalyviai. Tyrimas buvo atliekamas Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose. Kiekybiniam tyrimui atlikti buvo apklausta 50 pedagogų Šiaulių profesinio rengimo centre, 50 pedagogų Panevėžio profesinio rengimo centre ir 50 pedagogų Kelmės profesinio rengimo centre. Taip pat tyrimo metu apklausta 150 mokinių Šiaulių profesinio rengimo centre, 50 mokinių Panevėžio profesinio rengimo centre ir 50 mokinių Kelmės profesinio rengimo centre. Parenkant tiriamuosius, buvo siekiama statuso, lyties, amžiaus įvairovės. Kokybinio tyrimo metu buvo apklausti 5 socialiniai pedagogai iš Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinių mokyklų.

Tyrimo metodologija ir metodai.

Atliekant tyrimą, buvo vadovaujama sisteminiu metodologijos požiūriu, kai tarpusavyje derinami bei integruojami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai (Merkys, 1999). Šiame tyrime,

kad būtų galima pasiekti informacijos patikimumo, išsamumo, siejant respondentų objektyvią (demografiniai kintamieji ir kt.) bei subjektyvią (išgyvenimai, lūkesčiai ir kt.) informaciją, buvo pasirinkta derinti kiekybinę ir kokybinę analizę.

Tyrimo metodologija, kaip tyrimo pobūdžio ir metodų suderinimo pasirinkimą, lėmė tyrimo technine užduotimi apibrėžta problema ir tyrimo tikslas. Tyrimo metodologija, kaip teorinių ir empirinių procedūrų visuma, grindžiama šiais principais: kiekybinių ir kokybinių metodų panaudojimo ir derinimo, siekiant įgyvendinti tyrimo uždavinius. Renkant empirinius duomenis, buvo atlikta reprezentatyvi Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centrų mokinių ir pedagogų anketinė apklausa raštu. Ji papildyta duomenimis, gautais atlikus profesinių mokyklų socialinių pedagogų struktūrizuotus interviu.

Atliekant tyrimą, buvo naudojamos šiais tyrimo metodais:

- Mokslinės literatūros analizė atlikta, siekiant išsiaiškinti bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus ir darančių jiems įtaką veiksnių mokslinį pagrindimą.
- Kiekybinis tyrimas. Anketinė apklausa atlikta, siekiant ištirti Šiaulių, Panevėžio, Kelmės profesinių mokyklų mokinių bei pedagogų nuomonę apie bendravimą ir tarpusavio santykius profesinio rengimo centruose.
- Kokybinis ekspertavimo metodas. Kokybinio tyrimo metu vyko individualūs pokalbiai su socialiniais pedagogais, siekiant ištirti ir palyginti iš socialinių pedagogų gautus duomenis, rekonstruoti ir išskirti veiksnius, turinčius įtakos bendradarbiavimui ir tarpusavio santykiams profesinio rengimo centruose.
- Tyrimo duomenims statistiškai apdoroti pasitelkta programinė įranga SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 17.0 programa ir Microsoft office excel 2003 programa.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (69 šaltiniai), santrauka (reziumė) anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 21 lentelė, 30 paveikslų. Prieduose pateikiama: mokinių apklausos anketa ir pedagogų apklausos anketa, interviu klausimynas. Darbo apimtis – 80 psl. (be priedų).

Pagrindinės magistro darbe vartojamos sąvokos

Bendradarbiavimas – tai siekimas bendro tikslo, santykiai, atsirandantys dirbant kartu (Almonaitienė, Red. 2007).

Bendravimas – tai žmonių sąveika, kai apsieičiama mintimis, emocijomis, susipažįstama ir pasiekiamas socialinis brandumas (Barkauskaitė, 2001).

Mokyklos mikroklimatas – geri moksleivių tarpusavio santykiai, saugumo, psichologinio palaikymo, geri visų visuomenės narių santykiai ir pan. (Rupšienė, 2000).

Pedagoginė psichologija – psichologijos šaka, nagrinėjanti ugdymą, mokymą, mokymąsi ir išmokimą mokykloje, jų principus ir metodus (Gage, N. L., Berliner, D. C., 1994).

Profesinio ugdymo psichologija – mokslas apie pragmatiškąjį asmenybės tapsmą, tam tikrame profesiniame kryptingume (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003).

Profesinis ugdymas – pedagoginių prielaidų sukūrimas asmenims ar jų grupėms, kurie rengiasi profesinei veiklai, užtikrinant sąveiką su profesijos pedagogais, profesinio ugdymo institucijos bendruomene, gyvenimo ir veiklos pasauliu (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003).

Socialinis pedagogas – asmuo, kuris dirba socialinėse institucijose, turi pedagoginį išsilavinimą ir geba sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, ankstyvajai prevencijai bei socialinei pedagoginei reabilitacijai (Kvieskienė, 2003).

Socializacija – asmens socialinis vystimasis visą gyvenimą – socialinės patirties perėmimas ir pritaikymas veikloje, bendravime, adaptacija visuomenėje (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003).

Sociopedagoginiai tarpusavio santykiai – sąlygos, kuriomis bręsta paauglio asmenybė, ugdomas jo dvasinis, dorinis pasaulis, kristalizuojasi vertybinės orientacijos ir nuostatos (Barkauskaitė, 2001).

Tarpasmeniniai santykiai – neformalus asmenybių bendravimas, trunkantis trumpesnį ar ilgesnį laiko tarpą ir atspindi tam tikrą intelektualinį, emocinį ar fizinį bendraujančių artumą (Almonaitienė, Red. 2007).

Ugdymas – vaikų, jaunuolių, mokymas ir auklėjimas – žinių teikimas, mokėjimų, veiklos ir pritarimo įgūdžių, jausmų formavimas ir lavinimas (Gage, N. L., Berliner, D. C., 1994).

I skyrius. BENDRAVIMO IR TARPUSAVIO SANTYKIŲ PROFESINIO RENGIMO CENTRUOSE KAITOS GALIMYBIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Bendravimo pagrindimas raidos ir ugdymo teorijose

Šiame skyrelyje nagrinėsime bendravimo aspektą raidos ir ugdymo teorijose. Skirtingi autoriai pateikia įvairias nuomones šiuo klausimu. Anot Bitino (2000), pedagoginio autoritarizmo sąlygomis ugdytojui nereikia galvoti apie jo kuriamos ugdymo realybės ištakas. Pakanka laikytis tik vykdytojo pozicijos, tai yra organizuoti ugdymo procesą remiantis mokomosiomis programomis, vadovėliais, metodiniais leidiniais ir kt., kuriuos parengė plataus pedagoginio akiračio specialistai, gebantys parinkti praktikos požiūriu optimaliausią ugdymo proceso variantą.

Kolektyvinis darbas yra vienas svarbiausių tarpusavio santykius atspindinčių veiksnių. Rajeckas (2002) teigia, kad kolektyvinis darbas mokykloje ypač svarbus, dirbdami kolektyvinį darbą mokiniai mokosi derinti savo veiksnius, laikytis daugumos reikalavimų, gerbti visuomeninę nuomonę. Ugdymas yra materialios tikrovės sritis, jam būdinga mokslinio pažinimo objektų savybės. Ugdymas yra ne reglamentuojama, o ugdytojų organizuojama kūrybinė veikla. Ugdymas, kaip visuomenės funkcionavimo komponentas, yra švietimo politikos objektas. Todėl ugdymo tikslų ištakas turėtų lemti būtent švietimo politika. Ugdymo tikslai lemia ugdymo turinį, kuris negali būti atsietas nuo visuomenės, tačiau turi būti orientuotas į progresą (Bitinas, 2000). Ugdymas – tai pilnutinis profesionalo rengimas, jo asmenybės formavimas, profesinis lavinimas, žinių individui suteikimas, profesinių gebėjimų puoselėjimas, įgūdžių lavinimas (Šernas, 1998).

Profesinio ugdymo sistema nėra konceptuali, ji remiasi karjeros teorijomis. Nesukūrus profesinio ugdymo teorijos, labai skurdi ir profesinio ugdymo praktika, kurioje paprastai vis dar nėra žmogaus. Ugdytojų novacijos apsiriboja bandant tiesiogiai perkelti užsienio patirtį į Lietuvos profesinio ugdymo sistemą. Apsiribojama tuščia retorika, empiriškai nepagrindžiami tam tikri dėsningumai realioje aplinkoje. O ugdytinis profesiniame ugdyme, deja, ne aukščiausio intelekto, dažnai iš nepilnos šeimos, menkai motyvuotas ar net nemotyvuotas profesijai, pedagogiškai apleistas, dažnai su polinkiu į delinkventiškumą (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003).

Pedagoginio autoritarizmo sąlygomis ugdytojui nereikia galvoti apie jo kuriamos ugdymo realybės ištakas, jam pakanka laikytis tik vykdytojo pozicijos, tai yra organizuoti ugdymo procesą remiantis mokomosiomis programomis, vadovėliais, metodiniais leidiniais ir kt., kuriuos parengė plataus pedagoginio akiračio specialistai, gebantys parinkti praktikos požiūriu optimaliausią ugdymo

proceso variantą (Bitinas, 2000). Rajeckas (2004) teigia, kad ugdymas dažniausiai suprantamas kaip svarbiausias visuomenės patirties (žmonijos kultūros plačiąja šio žodžio prasme) perdavimas jaunajai kartai, siekiant ją kuo geriau parengti gyvenimui, t. y. išugdyti kuo tobulesnę asmenybę.

Asmenybės ypač veikiamos įvairių raidos krizių, socialaus elgesio formavimui (-si), būtina atitinkamų ir pakankamai diferencijuotai funkcionuojančių sąlygų sistema, kurios struktūra tiesiogiai susijusi su skirtingai veikiančiais (vidinės) kilmės ir psichosocialiniais veiksniais (Juodraitis, 2002). Anot Bitino (2000), tai kas autoritarinėje ugdymo sistemoje yra išmintis, visuotiniu reiškiniu tampa demokratijos sąlygomis; centralizuotai konstruojamas ugdymas yra neveiksmingas ir net neįmanomas. Tad ugdytojas gali tapti tikras ugdymo proceso kūrėjas, kai jis pajėgia ne tik įprasminti, bet ir tobulinti jam siūlomas mokomąsias programas, vadovėlius, metodines rekomendacijas, įprasminti mokslininkų paskelbtus teiginius, koreguoti net visuomenės ar jos institucijų formuluojamus ugdymo tikslus. Tačiau demokratinė ugdymo sistema daug sudėtingesnė negu autoritarinė, ji sukelia prieštaravimus, nežinomus autoritarinei sistemai.

Ugdymo tikslų formavimas – pagrindinė problema visais ugdymo realybės lygmenimis. Išmokyti ir išauklėti žmogų įmanoma tik tada, kai jis pats ižiūri ugdymo prasmę, kai ugdytojo formuojami tikslai transformuojami į saviugdodos tikslus. Ne mažiau svarbu filosofškai pagrįsti ugdymo priemones ir būdus, tai yra specifines pedagogines teorijas. Teorija ugdymo tikslui priskiria dėsnių funkciją, o tai reiškia, kad visi ugdymo komponentai pavaldūs pedagoginiam tikslui. (Bitinas, 2000).

Pedagoginiam profesiniam ugdymui daro įtaką kompleksas veiksnių: 1) išoriniai (mokytojas, klasė, galimybės, charakteristika ir kt.), 2) mokinio vidiniai (jo sveikata, interesai, veikos motyvai, nuostatos, profesinė patirtis ir kt.) (Šernas, 1995).

Profesinio ugdymo psichologijos samprotavimai apie asmenybę ir jos tapsmą ugdymo procese bus grindžiami humanistinės psichologijos aiškinama žmogaus kaip fenomeno samprata. Tačiau, kalbant apie asmenybės pragmatiškąjį tapsmą ugdyme, nebus absoliutinamas humanizmas, nes akivaizdu, kad elgseną įtakoja ir aplinkos kontrolė (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003).

1.2. Bendravimas ugdomojoje aplinkoje

Bendravimas, kaip socialinis reiškinys, didelę svarbą išsaugo ir sparčiai kintančioje informacinėje visuomenėje. Siekiant atsakyti į dabarties iššūkius, sąlygotus vykstančių

globalizacijos ir transformacijos procesų (Held, McGrew, Goldblatt, Perrašon, 2002; Melnikas, 2002), pedagoginė bendruomenė susitarė dėl bendrųjų strateginių principų bei tolesnės plėtotės nuostatų (Švietimo gairės, 2003). Šiandieninėje ugdymo realybėje prioritetu tampa konstruktyvus bendravimas, įgalinantis susieti šiuos principus ir nuostatas su norima asmens ir bendruomenės raidos projekcija. Pedagoginėje veikloje tarpusavio sąveika yra lemiamą. Konstruktyvusis jos elementas suponuoja produktyvią pedagoginę veiklą. Pažymėtina, kad minimos pedagoginio bendravimo problemos Lietuvos moksliniame kontekste nėra naujos. Bendravimą kaip sąveikinį procesą plačiai nagrinėjo J. Vabalas – Gudaitis (1983), V. Žemaitis (1992, 1996, 1997), o atskirus pedagoginio bendravimo epizodus, ypač išryškindami pedagoginę elgseną, atskleidė žymūs Lietuvos edukologai ir filosofai (Laužikas, 1993; Tijūnienė, 1993; Balčius, 1994; Stroškus, 1994; Armonavičiūtė, 2005 ir kt.).

Mokyklos vaidmuo vaiko gyvenime labai didelis – ne tik mokymosi, bet ir tarpusavio santykių aspektu. Mokykloje susiformuojantys jaunuolių emociniai ryšiai su kitais jaunuoliais, mokytojas turi daug įtakos tiek mokymosi procesui, tiek savijautai mokykloje. Pedagogai ir patys mokiniai, susitikdami ir bendraudami kiekvieną dieną, gali labai anksti pastebėti moksleivio būsenos, elgesio pokyčius, rodančius, kad jis turi sunkumų. Galimi šie pokyčiai: pasikeitusi nuotaika, mokymosi sunkumai, atsiribojimas, atsitraukimas nuo draugų, agresyvumas, destrukcija, neįprastas tylumas, išsiblaškytas ir kt. Svarbu kuo anksčiau pastebėti pasikeitusį mokinio elgesį (Ulčinskaitė, 2008).

Bendravimas – tai viena pagrindinių žmogaus vertybių, t. y. tai, ką žmonės laiko svarbiausiu ir labiausiai vertina. Be bendravimo neįsivaizduojamas joks profesinis pasirengimas ir tobulėjimas, negalima jokia kuriamoji veikla (Želvys, 2007). Bendravimas yra žmonių sąveika, kai apsieikiama mintimis, emocijomis, susipažįstama ir pasiekiamas socialinis brandumas. Bendravimo reiškinio sudėtingumą ir įvairumą rodo mokslinių bei praktinių požiūrių įvairovė, nes iki šių dienų įvairių socialinių mokslų raidoje nesutariama dėl tikslaus ir išsamaus bendravimo funkcijų, paskirties apibūdinimo. Vis dėl to vieningai pripažįstamas bendravimo reikšmingumas ugdymo procese, netgi teigiama, kad ugdymas yra bendravimas (Barkauskaitė, 2001).

Nagrinėjant bendravimą iš pedagoginių pozicijų, pažymėtina, kad tai svarbi pedagoginės veiklos profesinė kategorija, kuri savo ruožtu yra ir ugdymo priemonė, ir sociopedagoginė auklėjimo sąlyga, ir tarpusavio santykių organizavimo būdas. Tikslingas bendravimas atlieka pedagoginio proceso normatyvinę funkciją bei yra socialinės kontrolės forma (Žadeikaitė, 1990). Pedagogas, numatydamas bendravimo galimybes, teigiamai stimuliuoja jaunuolio asmenybę ir

eliminuoja neigiamus momentus. Anot P. Dereškevičiaus (1987), tai padeda paskatinti mokinių susimąstyti, daryti prielaidas, žadinti atitinkamas emocijas. Tačiau ugdymo procese dažnas reiškinys yra nesutarimai su paaugliais, ypač pedagogui negebant vadovautis moralinėmis nuostatomis.

„A. A. Bodalev (1983) teigia, kad pedagoginį bendravimą sąlygoja mokytojo asmenybės komunikacinis kryptingumas, kuris yra jo socialinės orientacijos išraiška. Į vaikus besiorientuojąs pedagogas moka juos suprasti, tinkamai su jais bendrauti“ (Indrašienė, 2004, p. 50).

Pedagoginis bendravimas – esminė pedagoginės veiklos profesinė kategorija, kuri yra kartu mokymo priemonė, socialinė psichologinė auklėjimo sąlyga, pedagogo ir ugdytinio tarpusavio santykių organizavimo būdas (Žadeikaitė, 1990). V. Indrašienė (2004) teigia, jog dažniausia mokytojų klaida yra nesugebėjimas organizuoti bendravimo visumos. Mokytojui svarbiausia, kokią informaciją teikti, ir ne visada galvoja apie kitas funkcijas. Todėl čia atsiranda įvairių sunkumų. Pagrindiniai sunkumai, su kuriais dažniausiai susiduria mokytojai:

- Nesugebėjimas užmegzti kontakto;
- Mokinio vidinės psichologinės pozicijos nesupratimas;
- Sunkumai valdant bendravimą pamokoje;
- Nesugebėjimas keisti bendravimo formos priklausomai nuo pedagoginių uždavinių;
- Sunkumai įveikiant savo psichinę būseną bendravimo metu.

Dėl to kyla nemažai problemų ugdymo teorijoje ir praktikoje: mokykla yra toje pačioje aplinkoje, kur nuolat susikerta idėjos ir jų sprendimai. Tų problemų nematyti, nejauti, į jas nereaguoti neįmanoma. Anot Žukauskienės (2001), kai mokytojai yra įsitikinę, jog mokinys nesugeba padaryti to, ko iš jo reikalaujama, jie bendrauja su juo vangiai, abstrakčiai, netiesiogiai. Bendravimo pobūdis priklauso nuo jų įsitikinimų, ar mokinys sugeba valdytis. Jei mokytojai yra įsitikinę, kad mokinys savo elgesio kontroliuoti negali, tai leidžia mokiniui ir toliau elgtis netinkamai. Mokiniam reikia aiškiai nurodyti kokio elgesio iš jų tikimasi. Tiek tėvai, tiek mokytojai žino: jeigu jie nepateikia vaikams aiškių reikalavimų, vaikų elgesys greitai tampa chaotiškas. Mokytojai neturi ignoruoti net menkausio netinkamo elgesio atvejo.

Svarbi veiksmų sistemos sudedamoji dalis yra bendravimas. Bendravimą gali slopinti daugybė veiksnių. Socialiniai pedagogai turi žinoti galimas kliūtis ar kaip jas įveikti. Norėdamas nutraukti netinkamą elgesį, mokytojas pirmiausiai turi nuspręsti, koks yra siektinas elgesys, ir pasakyti apie tai mokiniui labai konkrečiai ir aiškiai, t.t. pasakyti, kaip mokinys turi pasielgti, kada jis turi taip pasielgti ir kaip ta užduotis turi būti įvykdyta. Pateikdamas aiškius ir konkrečius nurodymus, mokytojas pasako, kas tiksliai turi būti padaryta, remdamasis savo įsitikinimų sistema:

1. Mokiniai reikia aiškiai pasakyti, kaip jis turi elgtis;
2. Mokinys sugeba tai padaryti;
3. Mokinys privalo tai padaryti (Johnson, 2001).

Tokia mokytojo pozicija nėra nei autoritarinė, nei priešiška vaikui, nei savavališka (tai nėra užgaida). Tokios pozicijos mokytojas laikosi siekdamas, kad mokinys paisytų gerai apgalvotų, pagrįstų, neginčytinų elgesio taisyklių, kurios laiduoja tiek paties vaiko, tiek aplinkinių žmonių gerovę (Žukauskienė, 2001). Tinkamas bendravimas padeda išlaikyti ir formuoti gerus tarpasmeninius santykius (Almonaitienė, 2007).

Staigūs visuomeninio gyvenimo materialinės bei dvasinės sferos pokyčiai, kaip ir esminiai švietimo sistemos pokyčiai, reikalauja ugdymo proceso kaitos, būtent vidinės–psichinės ir išorinės–socialinės kaitos, nes „ugdymas, greta žmogaus psichinės dalies (individualių ir amžiaus ypatumų), visada apima ir jo socialinę sritį, socialinę esmę, turi visuomeninį, istorinį–kultūrinį aspektą“ (Vaitkevičius, 1995, p. 29).

Šių dienų socialinės pedagogikos uždavinys – ne tik prognozuoti ugdytinio asmenybės raidą, bet ir koreguoti jo ugdymą, jo gyvenimą sparčiai besikeičiančioje visuomenėje, kurioje žmogaus ir visuomenės santykiai visose srityse – švietime, kultūroje, ekonomikoje, politikoje ir t.t. – yra labai problematiški. Socialinėje psichologijoje daugiausiai dėmesio skiriama paauglystės amžiui – tarpsniui kuomet intensyviai formuojasi asmenybė. Daugelis mokslininkų – A. Maslovas, C. Rodžersas, J. Laužikas, A. Šerkšnas, J. Vabalas – Gudaitis, V. Valickas, A. Jacikevičius, V. Armonavičiūtė, A. Suslavičius ir kt. – neabejoja, kad paauglio asmenybė vystosi tik jam bendraujant su bendraamžiais (Barkauskaitė, 2001). Anot Vaivados (1999) pats mokinys sprendžia, kiek ir kokiai mokyklos siūlomai popamokinei veiklai jis gali skirti laiko. Moksleivis gali pasirinkti tik tam tikrą „mokyklos siūlomą“, popamokinės veiklos būdą, nors mokytojas taip pat, turi visišką laisvę pasirinkti reikiamus ugdymo būdus, atsižvelgiant į realią situaciją, moksleivių poreikius ir galimybes.

Visuomenė, ypač pedagoginė, kaip individo socializaciją veikianti jėga, neišnaudojo turimų galimybių paauglio ugdymo kokybei gerinti: bendrojo švietimo politikoje pasigendama visus ugdomuosius veiksmus integruojančios programos, kurios tikslas – visapusiškas paauglio ugdymas, deramai neįvertina paauglių, kaip „sunkios“ socialinės grupės, reikšmės visuomenei, jos kaitai, nuodugnai nesidomėta paauglio sąveika su pačiu savimi, aplinka, mokykla, kintančiomis vertybėmis, neįvertinta santykių, bendravimo svarba nestabiliu permainų laikotarpiu (Barkauskaitė, 2001).

1.2.1. Veiksniai, skatinantys bendravimą

Šiame skyrelyje išnagrinėsime veiksnius, skatinančius bendravimą. Anot Legkausko (2008), bendravimas ir bendradarbiavimas su kitais žmonėmis yra būtinas, kad jis galėtų patenkinti savo poreikius. Būdamas daugelio žmogaus poreikių patenkinimo sąlyga, pats bendravimas tampa savarankišku poreikiu.

Socialinis mokinio vaidmuo ypatingas: jo elgesys privalo atitikti mokytojo, visuomenės, tėvų keliamus reikalavimus, antra vertus, jis turi lygiuotis į klasės draugus. Problema ta, kad mokyklos, mokytojų ir bendraklasių keliami reikalavimai neretai būna neadekvatūs.

Įvairių šalių mokslininkų tyrimai rodo, kad tarpusavio santykiai, statusas, turi įtakos ne tik paauglio pažangumui bei intelektui, bet dažnai jo fiziniam ir psichiniam vystymuisi.

Mokslininkų dėmesys santykių su bendraamžiais, kaip socialinės kompetencijos plėtotės determinantai, ypatumams yra dėsningas, nes įvairiais pagrindais (klasė, mikrorajono grupė, sporto šakos ar kitokių pomėgių pagrindu) susiformavusių asmenybės socializacijos veiksnių, papildančių šeimos ir visuomenės informavimo priemonių poveikį. Individo gebėjimas formuoti teigiamus tarpasmeninius santykius yra laikomas svarbiu veiksnium visuminiam asmenybės vystymuisi ir sėkmingai psichosocialinei adaptacijai (Baranauskienė, Juodraitis, 2008).

Poreikis bendrauti yra vienas iš svarbiausių žmogaus egzistencinių tikslų. Statusas ir vaidmuo tarpusavyje susijęs, todėl mokinys atlikdamas klasės mylimo ir nemylimo bendraamžio vaidmenį formuojasi tam vaidmeniui atitinkamus bruožus, savybes. Pradžioje atsiranda įprotis elgtis pagal tam tikrą vaidmenį, vėliau susiformuoja įgūdis, o dar vėliau tai tampa asmens savybe (Suslavičius, 2006). Todėl pedagogai turi susirūpinti mokiniais, kurių statusas klasėje yra žemas. Šie mokiniai savo statusu yra dažniausiai nepatenkinti, o tai iššaukia poreikį negatyviai elgtis. Į blogiausią padėtį pakliūna grupės atstumtieji, tad savęs realizavimo būdų kartais pradeda ieškoti asocialiose grupėse, kuriose, veikiant asocialių mokinių pastiprinimo, spaudimo ir modeliavimo mechanizmams, formuojasi įvairios atstumtųjų paauglių asocialaus elgesio formos: alkoholizmas, narkomanija, prostitucija ir kt. (Navaitis, 2001).

Pasitikėjimas užtikrina saugumą, leidžia bendrauti laisvai, nejaučiant įtampos, baimės būti įskaudintam, nuviltam, apgautam, išduotam. Mokinys klasėje ne pats pasiskiria vietą bendravimo sistemoje, ją parenka kiti klasės draugai atsižvelgdami į tam tikrus veiksnius, kurių jie patys tiesiogiai nesuvokia. Atmosfera klasėje, kurioje vyrauja saugumas ir tarpusavio pasitikėjimas, gana

sudėtingas dalykas, tai nėra paprasta atskirų individų pasitikėjimo vieni kitais suma. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių pasitikėjimo atmosferą klasėje – tai paties mokytojo asmenybė, jo elgesys (Lepeškienė ir kt., 2001).

Remiantis įvairių šalių mokslininkų nuomonėm, išskiriami skirtingi veiksniai, lemiantys mokinio socialinį statusą kolektyve.

Yra išskiriami tokie veiksniai:

- Nuo paties mokinio priklauso individualūs veiksniai: išvaizda (anatominiai duomenys ir apranga), lytis, amžius, charakteris, temperamentas, gabumai, pažangumas, inteligencija, informuotumas arba mokinio išprusimas;
- Išoriniai veiksniai, turintys įtakos mokinio statusui, klasės ypatumai, mokytojas, draugai, šeima, bendravimo patirtis (Barkauskaitė, 2001).

Klasėje paauglys priklauso nuo kitų grupės narių, jų požiūrio, tikslų, siekių, priimtinių vertybių. Labai svarbu kaip, kokiais būdais mokiniai klasėje sąveikauja, bendrauja, nes nuo to susidaro klasės teigiama ar neigiama atmosfera. Kuo geresnis psichologinis klimatas kolektyve, tuo geriau vertina kolektyvo nariai vienas kita; kuo geriau žmonės vertina vienas kita, tuo geriau vertina save ir atvirkščiai (Anikejeva, 1988).

Socialinėje psichologijoje didžiulis dėmesys yra skiriamas mokinių amžiaus tarpsniui. Šį laikotarpį nagrinėjo daug pasaulio ir Lietuvos psichologų: Z. Froidas, K. Jungas, C. Rodžersas, R. Campbell, J. Kolominskis, G. Navaitis, R. Želvys, A. Jacikevičius, A. Suslavičius ir kt. Jie nurodo, kad nuo bendravimo su bendraamžiais sėkmės priklauso mokinio asmenybės vystymasis. Anot Černiaus, nuo 12- 18 metų vyksta didžiausias mokymasis bendrauti emocinėje ir socialinėje srityje, ir mažesnis intelektualinėje.

Pedagogikos mokslas, mokykla, sprenddami visuomenės suformuluotus asmenybės ugdymo tikslus ir uždavinius, siekia tobulinti pedagoginį procesą, kurio paskirtis – ugdyti jaunąją kartą, padėti jai kurtis vertybines nuostatas.

Nors išoriškai ugdymo pagrindą sudaro tarpasmeninė sąveika, iš esmės tai yra socialinis procesas, kuriame atsispindi visuomeniniai santykiai, individų labai skirtingai suvokiami, vertinami ir išreiškiami pažinimo procese. Todėl, norint ugdyti individus, asmenybes, ypač svarbu suvokti kiekvieno ugdytinio individualias galias, neabejotina, kad didesni protiniai gebėjimai yra sėkmingo mokymosi pradžia.

Mokinio savijautą, emocinę būseną, pasaulėjautą, darbingumą visų pirma lemia tai, kaip jis geba priimti ir vykdyti reikalavimus. Vadinasi, jo fizinės ir protinės galias turi papildyti dorinė

branda, dorinio elgesio žinios ir vaizdiniai, doriniai jausmai bei įpročiai. Vienas iš mokinio dorinės brandos rodiklių yra atitinkamas jo santykių su bendraamžiais ir suaugusiais lygis, padedąs jam greitai ir lengvai apsiprasti mokykloje. Gebėjimas prisitaikyti prie naujų sąlygų ir žmonių t. y. socialinė adaptacija, yra svarbi jo sėkmės mokykloje prielaida (Barkauskaitė, 2001).

Tyrimai parodė, kad moksleivių protines galias mokytojai ne visuomet tinkamai įvertina. Dėl to mokiniai susidaro klaidingą požiūrį į mokymąsi, mokytojus, vertinimą, net draugus. Antra vertus, netinkamai formuojami doroviniai santykiai turi įtakos protiniam lavinimui ir asmenybės savybių formavimui (Barkauskaitė, 2001).

Kaip rodo atlikti tyrimai, visos klasės kaip kolektyvo raidos stadijose mokinys nori būti reikšmingas klasės draugams ir mokytojams, tad yra pasirengęs deramai elgtis, rodyti geriausias savo savybes, gebėjimus, jis ima konkuruoti su klasės draugais (Barkauskaitė, 2001). Kadangi mokykloje mokinys praleidžia palyginti daug laiko, aktyviai bendraudamas su visais mokiniais, jam sunku išlikti priimtina, vertinamam, patraukliam visų klasės narių (ir mokytojų) akyse. Bendravimo poreikiui būdingas selektyvumas, tad natūralu, kad mokiniai skirtingai vertina savo bendraklasius. Susidaro sąlygos formuoti nelygiaverčiams santykiams klasėje, mokykloje, net mažosiose bendraamžių grupėse.

Ugdymo proceso kaita negalima be nuodugnios mokslinės mokinių tarpusavio santykių, jo statuso klasės bendruomenėje analizės, nes tai veikia ne tik asmenybės ugdymo raidą, bet ir patį ugdymo procesą. Psichologinę izoliaciją klasėje patiriantys mokiniai dažniausiai patiria ir socialinę izoliaciją (kilnojami iš klasės į klasę, šalinami iš mokyklos ir pan.). Emocinio ryšio su klase nutrūkimas yra pagrindinė priežastis, atvedanti paauglį į bendraamžių grupes, dažniausiai asocialias. Kai paauglys įsitikina, jog yra laikomas blogu, ir net jo pastangos būti geru dažnai interpretuojamos kaip blogumo įrodymas, jam telieka vienintelė išeitis – šlietis prie tokių pačių atstumtų, kaip ir jis (Barkauskaitė, 2001).

Psichologija tyrinėja tiesioginius tarpasmeninius žmonių santykius, susidaranti grupėse. Nuo tų santykių priklauso atskirų grupių narių statusai grupėse, grupių psichologinis klimatas, grupių narių savijauta jose, grupių veiklos efektyvumas (Jacikevičius, 1995).

Anot Jacikevičiaus (1995), įvairios yra žmonių bendravimo situacijos, labai įvairūs susidaro ir individų tarpusavio santykiai. Psichologinio darnumo problemos iškyla visur, kur žmonėms reikia veikti grupėmis. Psichologiniu klimatu, arba psichologine atmosfera, grupėse vadinama bendra grupės emocinė būseną, priklausanti nuo tarpasmeninių santykių. Panašiai kaip augalai vienokiame klimate gali sunyksti, o kitokiame sužydėti, taip ir žmonės: esant palankiam klimatui, gali jausti

pasitenkinimą, dirbti entuziastingai ir tobulėti, o esant nepalankiam, dirbti tik per prievartą, būti dirglios nuotaikos, stresinės būsenos, palaiptai degraduoti.

1.2.2. Veiksniai, trukdantys sėkmingą bendravimo procesą

Ypatingą vietą žmogaus gyvenime užima profesinė socializacija – darbas veikia asmenybę. Daugybė tyrinėtojų pastaraisiais metais ypatingą dėmesį skyrė mokytojų darbo psichologiniams aspektams. Mokytojų profesijos atstovai ganėtinais dažnai patiria stresą, nuo jo kenčia mokytojų sveikata, jie patiria nepasitenkinimą darbu, dažnai jį keičia. Jacobssono, Pousette, Thyleforso (cit. Bulotaitė, Lepeškienė, 2006) Švedijoje atlikto tyrimo duomenimis, mokytojavimas – pati stresiškiausia specialybė. Mokytojai savo darbe nuolat jaučia įtampą. Didžiausią stresą mokytojams kelia darbo aspektai, kurie tiesiogiai nėra susiję su mokymu, pedagogine veikla. Tai įvairios ataskaitos, planai, vaidmenų gausa, menkas atlyginimas. Pikūnas ir kt. (2005) stresą darbe apibūdina kaip organizavimo būseną, kylančią dėl netikėtų, nepalankių aplinkybių (stresorių), dezorganizuojančių darbinę veiklą, poveikio.

Ackerley ir kt. (cit. Bulotaitė, Lepeškienė, 2006) pedagogų patiriamo streso mokykloje šaltinius suskirstė į šešias kategorijas:

1. Švietimo sistemos ir socialiniai pokyčiai.
2. Vaidmenų konfliktai ir vaidmenų sumaištis.
3. Blogos fizinės ir socialinės darbo sąlygos.
4. Probleminiai mokiniai.
5. Prasti profesiniai santykiai ir bendradarbiavimas su kolegomis.
6. Probleminiai mokytojai. Šis šaltinis siejamas su mokytojais, kurie nenori keistis informacija, nenori permaitinti, kurių žemesnė kvalifikacija, blogesnis pasirengimas.

Stresą darbe lemia blogas darbo organizavimas ir planavimas, reikalavimai dirbti greitu tempu, reguliavimo stoka arba tiesiog per dideli reikalavimai, organizavimo struktūra ir klimatas, mokytojo vaidmuo organizacijoje, pedagoginė kompetencija, gebėjimai spręsti konfliktus. Visi šie pedagogų mokykloje patiriamo streso aspektai formuoja mokytojų mokyklos baimės būsenas (Bulotaitė ir Lepeškienė, 2006).

Anot Hurrelmanno (cit. Bagdonas, 2006), pedagogų mokyklos baimę lemia tokios priežastys:

1. Psichologinis stresas. Tai griežtai nustatytas laiko terminas, per kurį būtina įvykdyti ugdymo planą, didelis mokinių skaičius klasėje, didėjanti jaunimo ir visuomenės agresija. Mokytojams trūksta teigiamų emocijų, pozityvių išgyvenimų.
2. Baimė. Mokytojai pripažįsta jaučiantys baimę prarasti kontrolę pamokoje, neįvykdyti administracijos reikalavimų.
3. Mokytojai pažymi, kad streso ir baimės jausmai siejami su ganėtinai dideliu triukšmu per pamokas ir per pertraukas, įvairiomis infekcijomis, pavojingomis taip pat ir mokytojams.

Remiantis Bagdonu (2006), pedagogų baimės šaltiniu jis išskiria išorinius veiksnius. Tai visuomenės nuomonė, ministerijos reikalavimai, ugdymo programų uždaviniai. Organizacijos struktūra ir klimatas: autoritarinis valdymas, sprendimų centralizacija, psichologinis šaltis. Streso šaltiniai darbe. Tai blogos darbo sąlygos, pervargimas, įtampa. Didelę įtaką turi mokytojo vaidmuo organizacijoje: atsakomybė už veiklos rezultatus, neįvertinimas pagal nuopelnus, konfliktai ir netinkamas jų sprendimas. Dirbant kolektyve, svarbus vaidmuo tenka santykiams darbe, kuriems įtakos turi kylantys konfliktai su organizacija, bendradarbiais, moksleiviais, tėvais.

Mokytojų nesaugumo, streso ir baimės problema yra kompleksinė, daranti įtaką tiek mokytojams, tiek mokiniams. Bulotaitės ir Lepeškienės (2006) nuomone, mokytojų sveikatos, emocinės būklės sutrikimai veikia mokinius, jų savijautą mokykloje bei pažangumą. Todėl galima teigti, kad tiek moksleivių, tiek mokytojų fizinė savijauta ir psichologiniai pojūčiai turi įtakos kuriant teigiamą socialinę–psichologinę gerovę mokykloje.

Pagrindinis pedagogų baimės mažinimo būdas - akcentuoti kompetencijas: kompetencijų įgijimas, tobulinimas bei gebėjimas mokytis visą gyvenimą yra ta galimybė, kuri sumažina mokyklos, sociumo, išbandymų baimę. Reikia siekti, kad baimės būsenos netaptų fobijomis, kenkiančiomis individo socializacijos procesui (Blonski ir kt., 2003).

Kolektyvas organizacijoje sukuria savitą psichologinį klimatą. Darniame kolektyve turėtų vyrauti tarpusavio supratimas ir pagalba, pagarba vienas kitam, tačiau jei viso to nėra, kyla konfliktai, įtampa, nepasitenkinimas darbu, kuris gali lemti nenorą dirbti, bendradarbiauti tarpusavyje, kelti nerimą, įtampą, nenorą reikštis savo mintimis, dalytis patirtimi.

Bagdonas (2006) pateikia pedagogų baimės įveikimo edukacinius veiksnius:

1. Gebėjimas valdytis konfliktinėse situacijose:
 - Įvardyti problemą tikslais, o ne sprendimais;
 - Apibrėžus problemą, nustatyti visiems priimtinius variantus;
 - Palaikyti teigiamas emocijas, simpatiją, supratimą;

- Siekti bendrų tikslų. Atskiri padaliniai ir žmonės turi bendradarbiauti, vienyti savo pastangas.
2. Mokinių skaičiaus klasėje mažinimas.
 3. Darbo tvarkos mokykloje organizavimas.
 4. Streso valdymo kompetencija.
 5. Laisvalaikio praleidimo galimybės.
 6. Bendradarbiavimas su kolegomis.
 7. Prisitaikėliškumo pozicijos priėmimas.
 8. Komunikacijos ypatumai (gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su kolegomis).
 9. Lankstumo lavinimas.
 10. Mokyklos kaip organizacijos kultūros keitimas.
 11. Darbo aplinkos mokykloje veiksmingumas (palankaus mikroklimato sudarymas: jauki, saugi klasės aplinka, triukšmo izoliacija, tinkamas apšvietimas, šilta aplinka ir komfortas darbo vietoje).
 12. Mokytojo kompetencijos ir asmeninių savybių dermė.

Bagdonas ir Merkys (2005) siūlo tokius mokyklos baimės įveikimo sprendimus:

- Santykiai su tėvais (pagarbus ir geranoriškas bendravimas, sprendžiant su mokiniu susijusias problemas derėtų nepamiršti, kad tiek mokytojas, tiek mokinio tėvai yra lygiaverčiai partneriai).
- Santykiai su mokytojais (glaudūs ir harmoningi mokyklos bendruomenės tarpusavio santykiai, paremti bičiulyste, pagarba, bendrais interesais bei veikla, padeda sukurti mokykloje atmosferą, palankią asmenybės vystymuisi ir tobulumo savo srityje siekimui).
- Mokytojų rengimas, kvalifikacija (sudarytos tinkamos sąlygos dalyvauti kvalifikacijos kėlimo kursuose: finansavimas, laikas, palankus tobulinimuisi mikroklimatas; tikslinis kvalifikacijos priemonių rinkimasis, jas vertinant pagal suteikiamų žinių pritaikomumą, vadovo parama ir pasitikėjimas).

Susiklosčiusios tarpasmeninių santykių tarp mokytojų ir mokinių, tarp pačių mokinių ir mokytojų tarpusavio santykių sanklodoje atsiranda ir įsitvirtina atitinkamos normos, vertybinės nuostatos, reikšmės ir prasmės, kurios atlieka arba atliks savo vaidmenį dabar (arba ateityje) mokiniui priimant sprendimus, pasirenkant elgesio būdą, ypač probleminėse ir konfliktinėse situacijose. Tai nepaprastai svarbus mokymosi aspektas. Kai mokymosi metu mokiniai jaučiasi saugiai, jis turi galimybę mokytis per savo patyrimą. Mokinys, kuris iš kitų patiria pagarbą ir

besąlygišką meilę, turi galimybę girdėti savo vidinį balsą ir atranda esmines dvasinio žmogaus vertybes (Butkienė, 1996). Vadinasi, gebėjimas bendrauti – raktas daugeliui kliūčių įveikti (tarp jų ir ugdymo proceso metu). Pedagogas šiuo aspektu – eiti nuo bendravimo prie bendradarbiavimo. Nes bendradarbiavimo be bendravimo būti negali, o štai bendravimas nėra tolygu bendradarbiavimui. Anaiptol ne kiekvienas pedagogas randa būdų vaisingai bendrauti su mokiniais. Žinoma, tai priklauso ir nuo jo, ir nuo mokinių asmeninių savybių, mokymo proceso, adekvataus vertinimo ir pan.; viskas, kas vyksta mokykloje ir pamokoje, vienaip ar kitaip persiduoda mokiniui ir mokytojui per jų tarpusavio santykių prizmę.

Bendraudami aiškiname sąvokas, klausiamo, atsakinėjame, palaikome ryčius, padedame mokiniams atskleisti ir realizuoti jų potencines galimybes. Bendraudami galime paskatinti ir nubausti, pobūdis lemia viso ugdymo rezultatyvumą: ar mes pasieksime tų tikslų, kurie taip gražiai įrašyti pagrindiniuose švietimo reguliuojančiuose dokumentuose, ar mokinys paliks mokyklą, jausdamasis esąs nevykėlis (Rušienė, 2000). Taigi, reikia tiksliai žinoti kada ir kaip bendrauti, kad bendravimo rezultatai neįgytų neigiamo atspalvio. Tai, žinoma, sunkus uždavinys. Sunkus dėl to, kad reikia gerai pažinti mokinius, klasę, nes turinčių stiprų bendravimo motyvą mokinių mokslo pažangumas aukštesnis tose klasėse, kur stipresnės bendrumo nuotaikos ir žemesnis – silpniau bendraujančiose klasėse. Bendrumo nuotaikos sudaro galimybes parėkauti, dalyvauti pokalbiuose, nedidelių grupių darbe atsakinėti į užduotus klausimus, sulaukti malonių pagyrimų (Gage, Berliner, 1994).

Bendravimo specifiką bei požiūrį į mokymąsi nulemia ir paauglių amžius. Anot Černiaus (2006), dauguma šešiolikmečių teigia, kad dabar jų gyvenimas žymiai geresnis nei anksčiau. Mokykloje taip pat geriau klostosi, jiems lengviau bendrauti su autoritetingais suaugusiais, tačiau bendraudami su suaugusiais jie, nors yra malonūs ir atsakinėja į klausimus, nelinkę leisti į ilgus pokalbius bei galias diskusijas.

Nedidelis paauglių amžiaus skirtumas gali priversti pedagogą rinktis atitinkamą bendravimo stilių. Pamokų metu išlaikyti aktyvią bendravimo formą ir nenusileisti iki chaoso – kita pedagogo užduotis. Dalis mokinių suinteresuoti dezorganizavimu, kad paslėpti savo mokymosi rezultatų trūkumus ar galų gale keršytų mokytojams, kiti mokiniai, tiesiog hiperaktyvūs iš prigimties ir nesilaiko drausmės, nepaiso taisyklių (Rimm, 1998).

Normaliai bendravimo formai įgauti turi praeiti daug laiko ir turi būti panaudota visa mokytojo išmonė ir begalinė kantrybė, nes dominuojantys kūrybiški arba priešiški nusiteikę mokiniai kovos su griežtu mokytoju dėl valdžios. Griežtą tvarką jie suvokia kaip „kvietimą į kovą“,

kurią pasiryžta laimėti. Kova dėl valdžios gali būti žiauri, ir mokiniai retai pralaimi. Dominuojantys mokiniai naudosis menkiausia proga pataisyti mokytojo klaidą visos klasės akivaizdoje. Ginčysis su juo dėl taisyklių, dėl, jų manymu, nereikalingų namų darbų, klausinės be jokio reikalo ir kiršins tarpusavyje mokytojus, tėvus ir mokyklos direktorius (Rimm, 1998). Anot Butkienės ir Kepalaitės (1996) griežta disciplina nereikalinga, kai mokiniai patys noriai mokosi. Taip pat primena, kad atviro, laisvo mokymo teorijos ragina tokius mokymo santykius, kuriose vyrauja visokeriopas pasitikėjimas. Kritikuoja mokyklas, kurios supriešina mokytoją su mokiniu. Tai koks gi turi būti pedagogas, kad sugebėtų įvertinti menkiausią pokytį klasėje, grupėje, mokinyje. Neišvengiamai peršasi išvada, kad pedagogas yra ne tik mokytojas, kaip žinių perteikėjas, bet ir auklėtojas, psichologas, socialinis pedagogas viename asmenyje. Nuo to, kuris vaidmuo reikiamu momentu atliks lemiamą įtaką mokiniui, priklausys ir pastarojo mokymosi motyvacija.

Pagrindinius mokytojo ir mokinio bendravimo principus nusako lygiateisiškumas, abipusės pastangos, išmokimo sėkmės džiaugsmas ir nesėkmės liūdesys, mokytojas neturi puikuotis savo žiniomis, patirtimi, neturi tuo atstumti mokinių nuo savęs, nuoširdūs geranoriški santykiai. Žinoma, kad mokytojui laiku nepastebėjus mokinio nesėkmės moksle, nesiemus padėti įveikti atsilikimo (o taip labai dažnai būna), sutrinka sąveika tarp mokytojo ir mokinio. Toks „atsilikęs“ mokinyš pasijunta vienišas, ima nepasitikėti savo jėgomis, bijoti. Dėl atsilikimo mokymo dalykas mokiniui tampa nemielas, pamažu atsiranda neigiamas požiūris į mokslą, mokytoją ir mokyklą. Vėliau pasidaro nesunku pabėgti iš pamokos, kontrolinio darbo (tai net viena iš svarbiausių priežasčių, dėl ko mokiniai bijo eiti į mokyklą) ar praleisti vienos ar net kelių dienų pamokas. Nuolat patirdamas nesėkmės, išgyvendamas dėl blogų pažymių ir konfliktinių santykių su mokytojais, moksleivis gali psichologiškai atitolti nuo mokyklos, netgi ją mesti (Rupšienė, 2000).

Patyčios yra nenormali bendravimo dalis. Konfliktų išvengti neįmanoma, o be patyčių gyventi galima ir netgi būtų labai puiku, jeigu tokio bendravimo nebūtų. Patyčios nemoko tinkamų socialinių įgūdžių, galima sakyti, kad jos vyksta dėl socialinės kompetencijos stokos. Patyčių situacijų nepavyksta spręsti tarpusavio sutarimu, nes patyčių išvengti nori tik viena pusė, kitai – skriaudėjams – nėra jokio noro nutraukti patyčias. Priekabiaujantys mokiniai retai pripažįsta suklydę ar pasielgę netinkamai – dažnai jiems atrodo, kad auka prisiprašė tokio elgesio. Patyčios, priešingai nei konfliktai, yra pasikartojantis elgesys ir vyksta nuolatos (Povilaitis ir Jasiulionienė, 2008).

Agresyvumas, kaip ir bet koks kitoks elgesys, yra prigimties ir ugdymo padarinys. Nors psichologai ir nepritaria prielaidai, kad agresija yra instinktyvi, tačiau ji priklauso nuo genetinių veiksnių. Agresyvumui taip pat turi įtakos daugybė psichologinių veiksnių (Myers, 2000).

1.3. Bendravimas kaip ugdymo proceso sudedamoji dalis

1.3.1. Bendravimas ir ugdymas šeimoje

Tėvai yra neatskiriama mokyklos bendruomenės dalis, todėl vienas iš svarbiausių besimokančios mokyklos tikslų – skatinti tėvus įsijungti į mokyklos bendruomenės veiklą. Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimas sudaro sąlygas mokytojams ir tėvams mokytis vieniems iš kitų bei veiksmingai spręsti socialines problemas.

Sociologiniai tyrimai ir mokyklų praktika rodo, kad nėra tėvų, nenorinčių bendradarbiauti su mokykla ir mokytojais, yra tik neatrastos priemonės, veiklos būdas, kaip įtraukti tėvus į šį bendradarbiavimą (Dobranskienė, 2002, p. 63). Partneryste grįstas bendradarbiavimas su tėvais, asmeniniai ryšiai ir dialogas visais mokinio gerovės klausimais yra sąlyga, kad tiek mokiniai, tiek tėvai mokykloje gerai jaustųsi. Pedagogai ir tėvai bendradarbiaudami siekia vieno bendro tikslo – geriausiai ugdyti jaunuolius. Šis bendras tikslas vienija (Herm, 2004).

Šiuolaikinėje visuomenėje, patiriančioje globalizacijos procesų pasekmes, mokinių ir jaunimo problemos tampa vis sudėtingesnės, todėl joms spręsti nebeužtenka vien mokyklos specialistų ir mokytojų pastangų. Kiekviena ugdymo institucija turi surasti priemonių ir būdų, kaip mobilizuoti organizacijos narių energiją ir jų gabumus tam, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – užtikrintos mokymo ir mokymosi sąlygos, leidžiančios įgyti kompetencijų ir gebėjimų spręsti problemas bei priimti sprendimus. Tai reiškia, kad į mokinių socializacijos procesą turi būti įtraukti tėvai, kurie galėtų padėti formuoti švietimo politiką, kurti mokyklos materialinę bazę, tobulinti ugdymo procesą.

1.3.2. Bendravimas mokykloje

Įvardijami veiksmingos mokyklos esminiai veiksniai. Sammondsas (1995) iš vienuolikos veiksmingos mokyklos esminių veiksmų kaip itin svarbų veiksmą išskiria namų ir mokyklos bendradarbiavimą. Pasak Stoll, Fink (1998) ir Dobranskienės (2002), kaip svarbiausią mokyklos uždavinį iškelia tėvų ir mokyklos partnerystės skatinimą. Anot Hargreaves (1999), bendravimas sudaro sąlygas mokytojams ir tėvams tobulėti neatskirai apmąstant savo veiklą, o mokantis vieniems iš kitų. Edukologų empirinių tyrimų rezultatai rodo, kad tose mokyklose, kuriose į ugdymo procesą įtraukiami tėvai, mokiniai pasiekia geresnių mokymosi rezultatų (Comer, 1985; Epstein 1991), jų elgesys tampa socialesnis (Steinberg ir kt., 1989; Comer, Haynes, 1992), pagerėja mokinių

savigarba (Collins ir kt. 1982), sumažėja narkotines ir psichotropines medžiagas vartojančių mokinių skaičius, pagerėja mokyklos lankomumas (Sattes, 1985).

Profesinės mokyklos pedagogai turi padaryti visa, kas įmanoma, kad tėvai, ypač mokinių, kurie patenka į rizikos grupes, prisiimtų dalį atsakomybės už savo vaikų auklėjimą ir mokymą. Bendravimo su tėvais, jų švietimo formomis laikytinos – individualūs pokalbiai, paskaitos, supažindinimas su pedagogine literatūra, kino filmų žiūrėjimas ir aptarimas, keitimasis šeimos auklėjimo patirtimi, pedagoginės bibliotekėlės tėvams įsteigimas grupėje ar mokykloje, aktualių televizijos laidų aptarimas ir t.t. (Adamonienės, Daukilos, Krikščiūno ir kt., 2003)

Profesinės mokyklos mokinių gynimo priemonėmis laikomos grupės vadovo ir mokinio atviri pokalbiai, kai mokinys pasitiki savo pedagogu ir atvirai jam papasakoja visas savo problemas ir svajones; „sunkių“ šeimų vaikams bendrabučio skyrimas; tėvų perspėjimas; tėvų veiksmų svarstymas tėvų susirinkime, pedagogų tarybos posėdyje; reikalavimų tėvams kėlimas; šeimų lankymas; šeimos kontrolė (kartu su policija); tėvystės (motinystės) teisių atėmimas ir t.t. (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas, Maknienė, Palujanskienė, 2003).

Pagrindinis socialinės pedagogikos principas: šeima – svarbiausia mikroaplinka, kurioje vaikas socializuojasi, atliekamos šeimos funkcijos. Tai, pasak Leliūgienės (1997), sąlygoja visų socialinių institucijų ir pirmiausia mokyklos dėmesio šeimai būtinumą. Indrašienės (2004) teigimu, mokykla turi keisti darbo su šeima turinį ir formas, pagrįsti jas naujais tarpusavio santykiais. Mokykla turi būti atvira visuomenei ir šeimai. Tokios mokyklos struktūroje socialinio pedagogo pareiga – pedagogiškai šviesti ir konsultuoti tėvus.

Mokykla, bendradarbiaudama su tėvais, jiems gali suteikti įvairaus pobūdžio pagalbą: padėti patarimais ir materialiai, nurodyti reikiamą literatūrą, skatinti mokinius mylėti savo šeimą, rūpintis ja, kaupti šeimos istoriją, aiškintis jos kilmę (giminystės medį). Skatinti, aktyvinti šeimos auklėjimą galimai per tėvų įtraukimą į profesinės mokyklos savivaldą, į moksleivių įvairiapusę veiklą, į profesinio meistriškumo konkursų organizavimą (Adamonienės, Daukilos, Krikščiūno ir kt., 2003)

Grupės kuratoriui labai sudėtinga dirbti su mokiniais, negyvenančiais savo šeimoje ir su mokiniais gyvenančiais bendrabutyje. Bet ir šiais atvejais darbas su tėvais yra įmanomas susirašinėjant su jais, susisiekiant ir bendraujant telefonu, kviečiant juos į mokyklos šventes, lankantis tokiose šeimose (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas, Maknienė, Palujanskienė, 2003, p. 323).

Bendraudami su tėvais grupių kuratoriai, daro nemažai klaidų. Pirma, kartais neteisingai įvertina šeimą, priskirdami jai asocialų ir antipedagoginį vaidmenį, auklėjant paauglius vaikus.

Antra, šeimą naudoja kaip „represinį aparatą“ mokinių auklėjime. Šiuolaikinio švietimo kontekste visgi yra pedagogų turinčių savybę kuo greičiau pranešti tėvams apie mokinių blogus poelgius mokykloje. Pedagogas tikisi, jog šeimoje nedrausmingi mokiniai bus „auklėjami“ bet kokiomis priemonėmis. Tačiau supriešinama šeima ir mokykla, o tėvai pradeda pedagogų šalintis.

Trečia, pedagogai menkai išnaudoja šeimas profesinio orientavimo požiūriu.

Ketvirta, darbo su tėvais epizodiškumas, nesistemingumas, kai kreipiamasi į tėvus tik moksleiviui nusikaltus ar prasižengus (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas, Maknienė, Palujanskienė, 2003, p. 323 - 324).

Socialinis pedagogas turi sugebėti veiksmingai bendrauti su pačiomis įvairiausiomis šeimomis, taip pat skatinti šeimas gražiai bendrauti tarpusavyje. Sutton (1999) išskiria keturis itin reikšmingus bendravimo sugebėjimus, reikalingus socialiniam pedagogui dirbant su šeima:

1. Įdėmiai išklaudyti;
2. Išreikšti teigiamus jausmus;
3. Pateikti pozityvius reikalavimus;
4. Išreikšti nemalonius jausmus;

Indrašienės (2004) teigimu, norint produktyviai bendrauti būtina mokėti įdėmiai išklaudyti. Šeima – sistema, kuri jau egzistuoja, yra susiformavusi. Dirbdamas su šeima socialinis pedagogas netampa jos nariu. Sąveika su pavieniais šeimos nariais padeda socialiniam pedagogui užmegzti ryšį su kitais šeimos nariais. Vadinasi, dėmesio centre yra šeimos tarpusavio sąveika (Indrašienė, 2004, p. 103).

Mokslininkai pripažįsta, kad nėra universalus, funkcionuojančio bet kurioje aplinkoje, bendradarbiavimo modelio. Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo procesas yra susijęs su mokyklos veiklos turiniu, procesu ir kontekstu. Kontekstas sudarytas iš daugelio ekologinių veiksnių, tokių kaip kultūriniai veiksniai, finansinė situacija, specialistų požiūris į save ir šeimą. Veiklos procesas skiriamas į formalųjį ir neformalųjį. Formalusis yra suprantamas kaip: organizuoti susitikimus, organizuoti problemoms spręsti skirtus seminarus ir panašiai; neformalusis – pokalbiai, spontaniškos inovacijos. Veiklos turinį sudaro žinių bazė apie priemonių ir išteklių numatymą, parinkimą, darbo su šeima strategijas, metodų ir būdų prioritetus (Merfeldaitė, 2009, p. 60).

Daugelis mokslininkų (Murphy, 1981; Epstein, 1995; Dale, 2000), tyrinėję bendradarbiavimo santykių su tėvais kūrimo procesą, pripažino, kad tėvų įtraukimas į ugdymo procesą yra sudėtingas procesas dėl kiekvienos šeimos individualumo ir išskirtinumo. Dažnai

neįmanoma patenkinti individo poreikių ir išspręsti jo funkcionavimo problemų be šeimos sistemos pokyčio. Pasak Derrmerio (1999), siekiant šeimos, kaip sistemos, pokyčio būtina:

1. Priimant sprendimus, susijusius su mokinių ugdymu, šeimą suprasti kaip lygiavertį partnerį;
2. Sprendžiant mokinių ugdymosi problemas įtraukti visą šeimą;
3. Gerbti individualius šeimos skirtumus;
4. Suprasti, kad visos šeimos turi gebėjimą įveikti sunkumus;
5. Žinoti, kad šeima yra žinių apie mokinį šaltinis.

Siekiant šeimos ir mokyklos partnerystės, būtina tam gerai pasirengti: ištirti organizacijos aplinką, vietos gyventojų požiūrį į mokyklą, jų poreikius, kuriuos mokykla galėtų tenkinti, tartis su tėvais dėl mokyklos tikslų, veiklos kryptių. Mokyklos darbui su tėvais taip pat įtakos turi vietovė, kurioje yra įsikūrusi mokykla, vietos bendruomenė, mokinių skaičius, vadovavimo bendruomenei lygis (Dobranskienė, 2002, p. 63).

Dobranskienė (2002, p. 60) pateikia šešis siūlymus, padedančius stiprinti šeimos ir mokyklos bendradarbiavimą:

1. Įvertinti jau egzistuojančius ryšius tarp mokyklos ir tėvų;
2. Registruoti ir įvertinti visus neformalius susitikimus ir pokalbius su tėvais tam, kad būtų nustatyta, ar mokykla yra lengvai prieinama visiems;
3. Įtraukti tėvus į drausmės problemų sprendimą;
4. Skatinti mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą įvairiomis kryptimis;
5. Ugdyti ir lavinti mokytojų bendradarbiavimo su tėvais bei problemų sprendimo įgūdžius;
6. Žinoti savo profesinės kompetencijos ribas.

Oomsas ir Hara (1991) išskiria devynias sąlygas, padedančias užtikrinti mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo sėkmę:

1. Mokyklos mikroklimatas turi būti atviras, šiltas ir draugiškas tėvams;
2. Komunikacija su tėvais turi būti pagrįsta dvipusiu bendravimu;
3. Tėvai yra mokytojų bendradarbiai;
4. Tėvų individualios žinios ir pastebėjimai – vaiko sėkmės mokykloje užtikrinimas;
5. Mokykla prisiima atsakomybę už bendradarbiavimą su tėvais;
6. Mokyklos administracijos filosofijoje turi atsispindėti partnerystės su tėvais idėjos;
7. Mokykla suteikia tėvams reikalingą informaciją, patarimus;
8. Tėvų bendradarbiavimas, sprendžiant įvairias mokyklos problemas, yra būtinas;

9. Mokykla pripažįsta, kad ji gali būti geriausia tėvų padėjėja ir pagalbinkė siekiant produktyvaus vaiko problemų sprendimo.

Stollas ir Finkas pabrėžia, kad siekiant veiksmingos tėvų ir mokyklos partnerystės, būtina kurti mokiniams palankią aplinką, kuri suprantama kaip: visada matomas ir prieinamas direktorius, kolektyvinė specialistų parama mokiniams, mokykloje užtikrintas saugumas, mokiniai įtraukiami priimant sprendimus, mokykloje rūpinamasi renginiais ir mokinių papildoma veikla (Stoll, Fink, 1998, p. 165).

Šiuolaikinė šeima dabar išgyvena ne geriausius laikus. Daugelio šiuolaikinių šeimų tėvai visas savo jėgas ir laiką skiria materialiniam šeimos aprūpinimui, o ne dvasiniam vaikų ugdymui. Sociologiniais tyrimais įrodoma, jog dirbanti moteris per parą vaikų auklėjimui skiria 16 min., o savaitgaliais – 30 min. Tėvų bendravimas su vaikais dažniausiai apsiriboja tik vaiko mokymosi kontrole, o ir pati kontrolė – domėjimasis vaikų pažymiais (Adamonienė, Daukila, Krikščiūnas, Maknienė, Palujanskienė, 2003, p. 324).

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo sėkmė priklauso nuo grupės kuratoriaus asmenybės, jo pasirengimo bei gebėjimų (mokėjimo suprasti ir atjausti, nedaryti skubotų išvadų, nesikarščiuoti, visus santykius grįsti pasitikėjimu ir abipuse pagarba, bendru atsakomybės jausmu už vaikų ateitį ir t.t.) ir nuo tėvų noro, atsakomybės už vaikų ateitį, už būsimosios kartos dvasingumą, fizinį ir moralinį tobulumą. Grupės auklėtojo ir tėvų pareigų atlikimas ypatingas tuo, kad auklėjimo rezultatai pastebimi ne iš karto, o padarytas klaidas sunku ištaisyti. Beje, jos dažniausiai palieka giliausius pėdsakus (Dapkienė, 2002).

Šiuolaikiniam pedagogui iškilusi būtinybė mokyti ugdytinius suvokti šiuolaikinio pasaulio kaitos dėsningumus, išsiugdyti kritinio mąstymo ir savarankiško apsisprendimo bei vertybių pasirinkimo gebėjimus. Tai verčia pedagogus savo santykius su mokiniais grįsti humanizmo ir partnerystės idėjomis (Martišauskienė, 2004). Anot Dapkienės (2002) taip pat labai svarbu, kad mokinių ir mokytojų bendravimas remtųsi tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba. Pažymėtina, jog popamokinė veikla taip pat gali būti panaudojama siekiant tokio mokinių ir mokytojų bendravimo. Realizuodami savo norus bei tobulindami gebėjimus įdomioje veikloje, mokiniai gali įgyti daugiau pasitikėjimo savimi. O pasitikėjimas savimi susijęs su pagarba sau, taip pat tai turi didelę įtaką bendravimui ir tarpusavio santykiams. Taigi galima kelti prielaidą, jog popamokinėje veikloje bendraujant su kitais mokiniais bei vadovu galima ugdyti pagarbą ne tik sau, bet ir kitiems asmenims.

Valtin (2000, p. 52) teigia, įvertindama šių dienų situaciją, pabrėžia, kad šiandieninė ugdymo įstaiga negali apsiriboti vien tik žmogaus rengimu atviram visuomeniniam profesiniam gyvenimui: „Mes turime galvoti apie jauno žmogaus parengimą ir privačiam, t. y. asmeniniam, gyvenimui“. Todėl labai svarbu išsiaiškinti ugdymo ypatumus, kad galima būtų pasakyti, kokias klaidas pedagogai ar šeimos nariai ugdydami daro.

Mokytojas turi nuolatos domėtis pokyčiais. Gebėjimas bendradarbiauti, komunikuoti yra vienas iš socialinių santykių palaikymo matmenų. Tai lyg būtinybė įsiklausyti, išgirsti, tartis ir daryti korekcijas įvairiose socialinio gyvenimo srityse, ypač ugdyme. Anot Fullano (1998), kurti viziją – tai nuolat iš naujo peržiūrėti ir stengtis sau pačiam išaiškinti priežastis, dėl kurių pasirinkai mokytojo darbą.

Neabejotina, kad ugdant asmenybę labai svarbus yra mokytojo vaidmuo. „Mokykloje mokytojas atlieka keletą svarbių vaidmenų: klasės lyderio, dalyko mokytojo, auklėtojo, patyrusio ir pasitikėjimą keliančio vyresnio draugo“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 83).

Kaip klasės lyderis, mokytojas yra atsakingas už psichologinį klasės klimatą. Tai priklauso nuo bendravimo su mokiniais stiliaus. Juk pedagogams bendravimas yra lyg „darbo įrankis“, kurį naudodami jie daro poveikį ugdytiniams, įgyja jų pasitikėjimą. Paprastai mokytojas, kaip klasės lyderis, gali būti autoritaras, kuris valdo jėga ir siekia, kad mokiniai paklustų taisyklėms. Mokytojas gali būti demokratas, kuris dalijasi valdžia su mokiniais. Taigi, mokytojas gali būti nuolaidžiaujantis, kuris valdžią atiduoda į klasės rankas. Be to, mokytojas yra atsakingas už tinkamą mokinių elgesį klasėje bei pažiūras į bendraklasius, mokomą dalyką, mokyklą, socialinius reiškinius. Kaip klasės lyderis, mokytojas turi protingai panaudoti savo autoritetą, ugdyti mokinių savikontrolę ir tinkamą elgesį, atsižvelgdamas į jų poreikius ir modeliuoti neprieštaringas pažiūras į bendraklasius, dalyką, mokyklą, socialinius reiškinius.

Tačiau reikia pripažinti, kad, mokytojai savo pedagoginėje veikloje, visgi, daro darbo klaidų. Kaip bebūtų apmaudu, darbo klaidų yra daroma pakankamai daug. Barkauskienė, Gaigalienė, Markauskienė (2002) išskyrė esmines darbo klaidas:

- Pedagoginės etikos stoka: nekorektiškas mokytojų elgesys; mokinių žeminimas; mokinio peripetijų nepaisymas; neteisingas apkaltinimas; prievarta: stumdymas, tampymas už ausų, sąsiuvinių plėšymas, smūgiai liniuote, terorizavimas ir pan.
- Vertinimo problemos: simpatijos ir antipatijos, išankstinės nuostatos susidarymas ir jos laikymasis.
- Mokytojų ir mokinių bendravimo problemos: mažai bendrauja su mokiniais.

- Teigiamo emocinio klimato stoka: mokytojai nesupranta mokinių; neteikia dėmesio mokinių išgyvenimams; asmeninėms problemoms; nepatenkina mokinių priklausymo ir meilės poreikių (Barkauskaitė, Gaigalienė, Markauskienė, 2002, p. 175 – 176).

Mokykla – vieta, kurioje labai glaudžiai pinasi labai daug socializacijos srovių; joje telpa viskas: santykiai su mokytojais, santykiai su draugais, klasiokais ar grupiokais, sąryšis „mokiniai – mokytojai – tėvai – mokiniai“, juntamas supančios visuomenės problemų poveikis paauglių per institucijos darbuotojus, jos aplinką, mokymosi procesą ir pan. Ne gana to, kad prie mokyklos diktuojamų „laikysenos“ joje sąlygų, mokinys turi jų laikytis, bet tuo pat metu dar ir privalo įgyti tam tikrų žinių ir darbo profesinėje mokykloje įgūdžių. Vadinasi, mokinys, nepaisant mokykloje esamų sunkumų, o jų visada buvo yra ir bus, turi norėti mokytis.

Mokyklos veikloje yra edukacinio stimuliavimo realizavimo trikdžių. Jų yra ugdymo procese, ypač ugdytojo ir ugdytinio santykiuose bei mokyklos klimate (Targamadžė, 1999). Mokinio mokymuisi turi įtakos klasės ir mokyklos elgesio normos, tarpusavio santykiai, lūkesčiai, nuostatos bei emocijos (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Anot Rupšienės (2000), mokykla nėra ta vieta, kur mokiniai gali jaustis visiškai saugūs, nes vis dar nemažai įvairaus smurto atvejų.

Kiekvienas žmogus nori būti išgirstas ir suprastas, mylimas, pastebėtas ir pripažintas, svarbus ir gerbiamas. Šiuos poreikius turi kiekvienas mokinys, o jų užtikrinimas tiesiogiai siejamas su žmogaus teisių pagrindu – pagarba kiekvieno žmogaus orumui ir vertei. Todėl bendraja prasme prievarta yra visa tai, kas pažeidžia vaiko orumą, paniekina jo vertę. Tai gali būti įvairūs veiksniai, tokie kaip vaiko atmetimas, ignoravimas, terorizavimas, įžeidinėjimas, mušimas, kankinimas ar seksualinis išnaudojimas, įvairiausių formų ir būdų patyčios, sukeltos mokiniui skausmą, baimę, nesaugumą ar kitokio atspalvio kančią (Tamutienė, Civinskas, 2005).

Apskritai aiškėja, jog šiltas mokyklos mikroklimatas apibūdinamas gerais moksleivių tarpusavio santykiais, saugumu, psichologiniu palaikymu, gerais visų visuomenės narių santykiais ir pan., palankiai veikia moksleivių mokymosi motyvaciją. „Šiltas“ mikroklimatas, lydimas tiek fizinio, tiek psichologinio nesaugumo, konfliktų, abejingumo, lankstumo ir savitarpio supratimo stokos, kelia moksleivių neigiamas emocijas ir yra nenoras mokytis formavimosi prielaidai (Rupšienė, 2000). Kas taps nuolatinis mokinio palydovas į mokyklą: baimė, nerimas, stresas ar džiaugsmas, pasigėrėjimas ir pasitikėjimas savimi – tas ir lems mokinio pasirinkimą – tapti abejingu ir neturinio tvirto pagrindo po kojomis, ar mokytis ir siekti pažinimo.

Mikroklimatas mokykloje – santykiai tarp klasiokų ar grupiokų, tarp mokinių visoje institucijoje, net santykiai tarp pedagogų, kurie nors ir dažnai slepiami nuo ugdytinių, bet vis vien

puikiai matomi. Tai pat visuomenės problemos, vienaip ar kitaip įgavusios savitą išraišką mokykloje, gali tapti prielaida žemai ugdytinių mokymosi motyvacijai. Tas, kas supa mus gyvenime, skaudžiai muša mokinius mokykloje: žiauri konkurencija, smurtas, kvaišalai, pigiai banali televizinė ir internetinė propaganda, kuri, beje ir yra koncentruota į mokinius. Ji užima didžiąją jų mąstymo dalį ir iškreipia jų požiūrį į gyvenimą. Paverčia gyvenimą nepilnaverčiu, pagrįstu egoizmu, neapykanta ir gašlumu.

Aktyvi psichologinė prievarta pasireiškia verbaliniu vaiko asmenybės žeminimu. Pasyvi psichologinė prievarta pasireiškia mokinio atmetimu, nekreipimu į mokinį dėmesio, parodant, kad jis nereikalingas, nereikšmingas taip pat neapsaugojimas mokinio nuo smurtinių scenų, sukeliančių baimę. Psichologinė prievarta yra sudedamoji fizinės ir seksualinės prievartos dalis. Kaip teigia psichologai, dažnai skriaudėjai naudoja psichologinę prievartą, kad mokinys viešai neatskleistų jo elgesio ir nesikreiptų pagalbos (Tamutienė, Civinskas, 2005). Tokia prievarta dažniau patiriama iš mokytojų pusės. Fizinę prievartą linkę daugiau naudoti jaunesni mokiniai, mokiniai – kurie neįvertina tokios prievartos padarinių „pastebimumo“ arba tiesiog yra agresyvaus būdo ir taip demonstruoja savo gyvenimo stilių. Anot Tamutienės ir Civinsko (2005), mokiniai patyčias patiria ir iš mokytojų, ir iš bendraamžių, jos yra esminė mokyklos nelankymo priežastis. Neateinantys į mokyklą mokiniai išgyvena stiprius baimės ir gėdos jausmus. Baimės jausmus išgyvena mokiniai ir mokykloje. Jie bijo mokytojų, kurie rėkia, o taip pat tų, kurie iš jų tyčiojasi.

1.3.3. Bendravimas ir popamokinė veikla

Popamokinė veikla – labai svarbi mokinių užimtumo sritis, suteikianti galimybes atskleisti jų gabumams, leidžianti pagilinti ir praktiškai panaudoti žinias, įgytas pamokų metu. Popamokinė veikla taip pat yra neatsiejama mokinio asmenybės ugdymo dalis, stiprinanti savarankiškumą, kūrybiškumą, iniciatyvumą, pilietiškumą, lavinanti vaizduotę, komunikabilumą (Barkauskaitė, 2004). Tyrimais nustatyta, jog dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai geriau geba vertinti tiek save, tiek bendraamžius, mokytojus bei tėvus (Steiner, McQuivey, Pavelski, Pitts, Kraemer, 2000; Eccles, Barber, Stone, Hunt, 2003). Anot Sprindžiūno (2002), iš mokinių dalyvavimo popamokinėje veikloje ir jų tolerancijos sąsajų tyrimo matyti, kad savo noru į šią veiklą įsitraukiantys mokiniai dažniau lanksčiau elgiasi su bendraamžiais, dėmesingesni suaugusiems. Harrison ir Narayan (2003) teigimu, jie rečiau praleidžia pamokas, mažiau linkę įsivelti į peštynes su kitais mokiniais.

Kai kurie tyrimai rodo, jog mokiniai popamokinėje veikloje nepakankamai dažnai veikia savarankiškai: jie retai noriai įsitraukia į veiklą, savo noru pasirenka veiklos būdus bei priemones, o ypač teikia siūlymus ir imasi vertinti veiklos rezultatus. Kartais mokiniai popamokinėje veikloje pasigenda humaniškų pedagogų santykių su jais: pagarbos, užuojautos, o ypač pasitikėjimo (Sprindžiūnas, 2002).

1.4. Socialinio pedagogo vaidmuo, kuriant palankią socioedukacinę aplinką profesinio rengimo centruose

Šiame skyrelyje aptarsime socialinio pedagogo vaidmenį profesinio rengimo centruose. Socialinis pedagogas – palyginti nauja pareigybė mokykloje. Dėl šios priežasties dar ne visose mokyklose yra aiškiai nustatytos socialinio pedagogo atsakomybės ribos. Socialinis pedagogas yra turbūt vienintelis mokyklos specialistas, kuris individualiais veiksmais gali pasiekti neblogų rezultatų smurto prevencijos ir pagalbos teikimo sferoje (Karmaza ir kt. 2007). Socialinio pedagogo profesija – veiklos sritis, kurioje skirtingų charakterių ir polinkių žmonės realizuoja savo gabumus, interesus ir sėkmingai dirba: susipažįsta su savo globotinių socialinėmis problemomis, tampa „savais“ tam tikram žmonių skaičiui, informuoja juos apie būtiniausių valstybinių ar komercinių tarnybų, sprendžiančių socialines problemas, veiklą (Leliūgienė, 1997).

Socialinis pedagogas siekia padėti mokiniams geriau adaptuotis mokykloje, racionaliau išnaudoti visas teikiamas galimybes lavintis, mokytis ir augti savarankiškais piliečiais. Socialinis pedagogas dirba kartu su pedagogais, grupių vadovais, kuratoriais, tėvais ar teisėtais vaiko atstovais, mokyklos bendruomene (Kučinskas, 2000). Socialinis pedagogas drauge su klasių auklėtojais padeda vaikui įgyvendinti lygias galimybes į švietimą, užtikrina vaikų saugumą, šalina mokyklos nelankymo priežastis, padeda vaikui ugdyti socialinius gebėjimus, vykdo neigiamų socialinių reiškinių prevenciją, skatina socialinį aktyvumą.

Socialinis pedagogas vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais mokiniams kylančiais sunkumais, dirba su mokiniais, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas. Ypatingą dėmesį socialinis pedagogas skiria mokiniams – biologinio bei socialinio vystymosi aukoms, ugdytiniams, atsidūrusiems socialinės pedagogikos rizikos grupėse. Todėl socialinis pedagogas turi ne tik bazinį pedagoginį, bet ir būtiną socialinio pedagogo išsilavinimą.

Socialinis pedagogas vertina ir padeda tėvams ar globėjams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius ir psichologinius poreikius, jų tenkinimo svarbą. Socialinis pedagogas siekia padėti mokiniui geriau adaptuotis šiandienos gyvenime, saugiai jaustis, tapti pilnaverte asmenybe.

Profesinių mokyklų socialiniai pedagogai veda dokumentaciją, kuri padeda susisteminti informaciją, ir efektyviau padėti mokiniams socialiniais–psichologiniais klausimais. Yra vedamas mokyklos socialinis pasas; grupės socialinis pasas; mokinių, kuriems reikia ypatingo dėmesio, sąrašas; individuali mokinio kortelė; konsultavimo kortelė, socialinė–pedagoginė mokinio, kuriam reikia ypatingo dėmesio, kortelė; šeimos analizės algoritmas; vaiko pozicija šeimoje ir kt. (Leliūgienė, 2002).

Socialinio pedagogo veikla turi būti nukreipta į konkretų mokinį, į konkrečios jo problemos sprendimą. Viena asmenybė veikia kitą – tai intervencija į sąmonę, valią, emocijas, o per jas ir į žmogaus elgesį bei veiklą. Mokinys turi pasitikėti socialiniu pedagogu, nes kitaip nebus atviro bendravimo; vyks tik išklausymas, tačiau ne bendradarbiavimas (Lukšienė, 2002).

Socialinio pedagogo profesinės veiklos tikslas – mokinio gerovės siekis, ankstyvoji prevencija, socialinių įgūdžių ugdymas, vaikui reikalingų paslaugų suteikimas, siekiant išugdyti pilnavertę asmenybę (Kvieskienė, 2003). Socialinio pedagogo paskirtis - būti vaiko advokatu visose vaikui kritinėse situacijose. Remiantis šia pagrindine teze galime pažymėti, kad socialiniam pedagogui būtina išklausti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką ar jo globėjus, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų profesionalų, siekti padėti spręsti iškilusias problemas arba numatyti profesionalus (institucijas), kurios gali padėti spręsti problemą, jei socialinis pedagogas vienas išspręsti konkrečios problemos negali.

Socialinis pedagogas ypatingą dėmesį skiria mokiniams – biologinio bei socialinio vystymosi aukoms, ugdytiniams, atsidūrusiems socialinės pedagogikos rizikos grupėse. Lietuvoje yra daug socialiai apleistų, sunkiai besiverčiančių šeimų. Šiose šeimose augantys vaikai, jų užimtumas, lygių ugdymosi galimybių sudarymas – didelis socialinių pedagogų darbas (Kvieskienė, 2003). Profesinėje mokykloje socialinis pedagogas bendrauja su mokiniais, siekiančiais karjeros, todėl labai svarbu draugiški socialinių pedagogų, dalykų mokytojų ir mokinių santykiai. Kiekvienas nori būti pripažintas, kaip unikali asmenybė.

Ypatingai daug socialinio pedagogo pastangų reikalauja darbas profesinėje mokykloje, nes mokytis ateina tie mokiniai, kurie turi susilpnėjusią mokymosi motyvaciją. Į profesinę mokyklą atvažiuoja nemaža dalis mokinių iš tolimesnių miestų, miestelių bei kaimų. Dažniausiai šie mokiniai apsigyvena bendrabučiuose. Mokiniai, pajutę laisvę, sumąsto įvairių pramogų, kurios turi neigiamą

įtaką jų mokymosi rezultatams. Socialinio pedagogo vienas iš uždavinių būtų turiningai organizuoti popamokinę veiklą taip, kad ji būtų įdomi ir naudinga moksleiviams.

Pagrindiniai socialinio pedagogo darbo principai ir pareigos. Skiriami tokie socialinės pedagoginės veiklos principai:

- *Individualaus priėjimo* – siekiama išsaugoti kiekvieno vaiko orumą;
- *Lygių galimybių įtvirtinimo* – kiekvienam vaikui sudaromos sąlygos turėti vienodas galimybes į įstatymuose ir JTO Vaiko teisių konvencijoje garantuojamas teises;
- *Konfidencialumo* – garantuojama informacijos, vaiko probleminių situacijų, specialistui patikėtų profesinių problemų ir asmeninių išgyvenimų apsauga; šį principą pažeidusių socialinių pedagogų kvalifikacija ir atestacija turėtų būti peržiūrima;
- *Vaiko apsisprendimo pripažinimo* – užtikrinama, kad į vaiko nuomonę būtų atsižvelgta sprendžiant visas krizines šeimos ir globos situacijas;
- *Atsakomybės ir kompetencijos* – pedagogas atsako už savo intervenciją prevencijos ir krizės atvejais, todėl būtinas nuolatinis dalykinės kvalifikacijos tobulinimas (Kvieskienė, 2002).

Bendraudamas su ugdytiniais, socialinis pedagogas savo veikloje remiasi bendradarbiavimo bei pasitikėjimo, vaiko ir jo apsisprendimo palaikymo, vengimo vaiką smerkti, tiesioginės intervencijos, palaikančios vaiko interesus, principais.

Socialinis pedagogas dirba skirtingose socialinėse institucijose. Jo darbdavys dažniausiai yra valstybinės institucijos vadovas, tai yra socialinis pedagogas yra išlaikomas iš mokesčių mokėtojų pinigų. Todėl atsakydamas ne tik prieš savo institucijos ar vietinę bendruomenę, bet ir visą visuomenę, socialinis pedagogas realizuoja:

1. Atsakomybę už nuolatinį profesinės kompetencijos tobulinimą, konkrečių įpareigojimų ir išipareigojimų vykdymą;
2. Atsakomybę už profesionalų komandos socialinėms pedagoginėms vaikų problemoms spręsti subūrimą;
3. Atsakomybę už bendradarbiavimo, demokratiškos aplinkos ir pilietinių iniciatyvų skatinimą tiek institucijoje, tiek už jos ribų.

Socialinio pedagogo darbas yra tada efektyvus, kai visais atvejais padeda dirbti kolektyvas. Dirbant mokykloje, socialiniam pedagogui svarbu mokėti save pristatyti. Šiam tikslui pasiekti tarnauja įvaizdis, kurį formuoja sąmoningai ir laisvu noru pats specialistas bei jo aplinka (Kvieskienė, 2002).

**2 skyrius. BENDRAVIMO IR TARPUSAVIO SANTYKIŲ PROFESINIO RENGIMO
CENTRUOSE KAITOS GALIMYBIŲ
TYRIMO REZULTATAI**

**2.1. Bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose: kiekybinio tyrimo
rezultatai**

2.1.1. Tyrimo metodologija ir eiga

Igyvendinant tyrimo tikslą, pirmajai tyrimo daliai atlikti pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Buvo parengta anketinė apklausa profesinių mokyklų mokiniams ir pedagogams. Apklausa buvo vykdoma siekiant apklausti Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose besimokinančius mokinius bei ten dirbančius pedagogus. Anketinė apklausa suplanuota ir atlikta 2010 metais vasario–kovo mėnesiais. Iš viso apklausta 150 pedagogų ir 250 mokinių.

Mokinių ir pedagogų anketoje pateikti uždaro ir atviro tipo klausimai. Mokinių anketą sudarė 18 uždaro tipo ir 1 atviro tipo klausimas. Pedagogų anketą sudarė 21 uždaro tipo klausimas. Norint išvengti subjektyvumo ir žinant, kad dažnai atviro tipo klausimai yra praleidžiami, į juos neatsakoma, anketose dominuoja uždaro tipo klausimai. Klausimyno struktūrą sudarė instrukcija, socialinių–demografinių kintamųjų blokas (duomenys apie amžių, lytį, ir kt.) ir pagrindinė dalis – diagnostinių (konstruoto) kintamųjų blokas. Šį bloką sudarė klausimai, skirti tirti mokinių, pedagogų ir tėvų bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus.

Apklausa buvo vykdoma klasėje vienu metu dalyvaujant tyrėjui, kad iškilus klausimams bei neaiškumams, tiriamieji galėtų gauti atsakymą. Atsakymams laiko buvo skiriama tiek, kiek reikėjo tiriamiesiems (pakako vienos pamokos). Visi tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo anonimiškumą bei supažindinti su anketos pildymo instrukcija.

Statistiškai apdoroti tyrimo duomenis buvo pasitelkta programinė įranga SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 17.0 programa ir Microsoft office excel 2003 programa.

Apklausei naudotas mokinių klausimynas pateikiamas 1 priede, pedagogų klausimynas pateikiamas 2 priede.

2.1.2. Tyrimo imtis

Tyrimė dalyvavo Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centrų pedagogai ir mokiniai. Tyrimo imtis yra paprastoji atsitiktinė, esanti tyrimui aktualiame kontekste. Pedagogai, dalyvavę empiriniame tyrimė, pasiskirstė pagal lytį, profesinę mokyklą, darbo stažą, profesinę padėtį. Kiekybiniame tyrimė dalyvavo 150 pedagogų iš Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centrų. Taip pat 250 mokinių iš Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centrų.

Tiriamųjų mokinių charakteristika pateikta 1 lentelėje ir pedagogų charakteristika pateikta 2 lentelėje.

1 lentelė

Demografinė tiriamųjų mokinių charakteristika

Imties dydis	n = 250
Lytis	Merginų - (54,80 %), Vaikinų - (45,20 %)
Amžiaus vidurkis	17 m.
Geografinė sklaida	Mokiniai apklausti iš Šiaulių, Panevėžio, Kelmės profesinio rengimo centrų

2 lentelė

Demografinė tiriamųjų pedagogų charakteristika

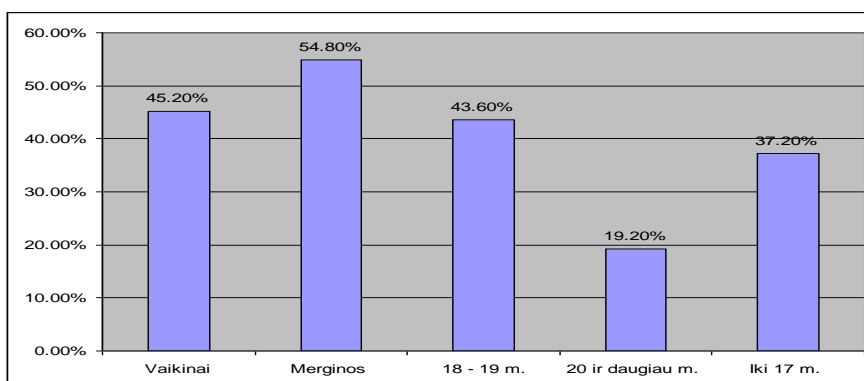
Imties dydis	n = 150
Lytis	Moterys - (68%), Vyrai – (32 %)
Amžiaus vidurkis	35 m.
Geografinė sklaida	Pedagogai apklausti iš Šiaulių, Panevėžio, Kelmės profesinio rengimo centrų

2.1.3. Mokinių apklausos rezultatai

Mokiniamis pateikiami klausimai padeda indikuoti bendravimo ir tarpusavio santykių padėtį profesinio rengimo centruose.

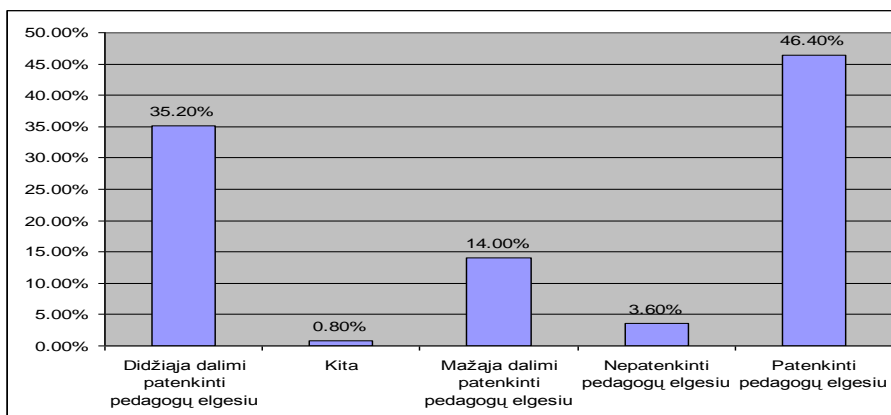
Didžioji dalis apklaustųjų t.y. 54,8 proc. buvo merginos ir 45,2 proc. vaikinai. 43,6 proc. apklaustųjų buvo 18- 19 m. amžiaus, 37,2 proc. apklaustųjų buvo 17 m. ir jaunesni, o 19,2 proc.

apklaustieji buvo 20 m. ir vyresni. Taigi, didelė dalis apklaustųjų yra pilnamečiai ir nepriklausomi nuo tėvų, todėl tai apsunkina tėvų kontrolės ir bendradarbiavimo, sprendžiant problemas, galimybę (žr. 1 pav.).

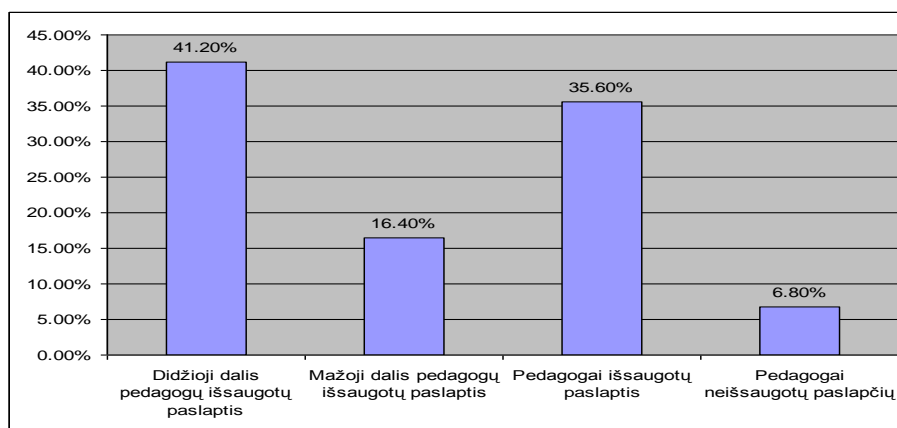
1 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal amžių ir lytį, %

Tiriant mokinių požiūrį į pedagogų elgesį pamokų metu, siekta sužinoti kuria dalimi pedagogų mokiniai patenkinti. Nuo pedagogų elgesio pamokų metu, sugebėjimo sudominti dėstomu dalyku priklauso mokinių gaunamų žinių kokybė ir išsilavinimas. Jei pedagogas sugeba suvaldyti mokinių grupę, įdomiai pateikti dėstomą medžiagą, mokiniai ją geriau įsisavins. Didžioji dalis apklaustų mokinių t.y. 46,4 proc. yra patenkinti pedagogų elgesiu, 35,2 proc. yra patenkinti didžiąja dalimi, 14 proc. yra patenkinti pedagogų elgesiu tik mažąja dalimi, 3,6 proc. yra nepatenkinti pedagogų elgesiu ir 0,8 proc. mokinių šiuo klausimu turi kitą nuomonę. Taigi, galime daryti prielaidą, jog mokiniai yra patenkinti pedagogų elgesiu pamokų metu. Pedagogo profesija ypatinga tuo, kad jis visą laiką turi ieškoti glaudesnio ryšio su savo mokiniais, bendrauti lengvai ir korektiškai. Svarbu, kad pedagogas sugebėtų džiaugtis ir dėl nedidelių mokinių laimėjimų (žr. 2 pav.).

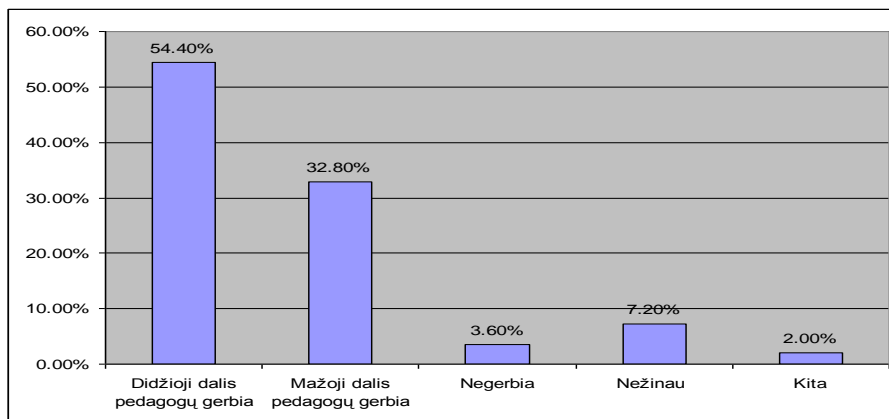
2 pav. Mokinių požiūris į pedagogų elgesį pamokų metu, %

Pasitikėjimas yra svarbus veiksnys mokykloje. Pedagogas, pasitikėdamas savo mokiniais, suteikia jiems daugiau savarankiškumo. Jeigu mokinys jaučia, kad mokytojas tiki jo sugebėjimais ir jėgomis, sąžiningumu ir teisingumu, tiki, kad jis gali įveikti sunkumus moksle, pasitaisyti suklydęs. Toks pedagogo pasitikėjimas įkvepia mokinius, žadina jų iniciatyvą, kūrybiškumą, suteikia stimulą saviugdai, o visų svarbiausia - skatina pasitikėjimą pačiais pedagogais. Gauti apklausos rezultatai indikuoja, jog 41,2 proc. apklaustų mokinių mano, kad didžioji dalis pedagogų išsaugotų jų paslaptis, 35,6 proc. įsitikinę, kad visi pedagogai išsaugotų paslaptis, 16,4 proc. mano, kad tik mažoji dalis pedagogų išsaugotų jų paslaptis, o 6,8 proc. teigia, jog pedagogai paslapčių neišsaugotų. Taigi, galime teigti, jog dauguma mokinių pasitiki pedagogais (žr. 3 pav.).

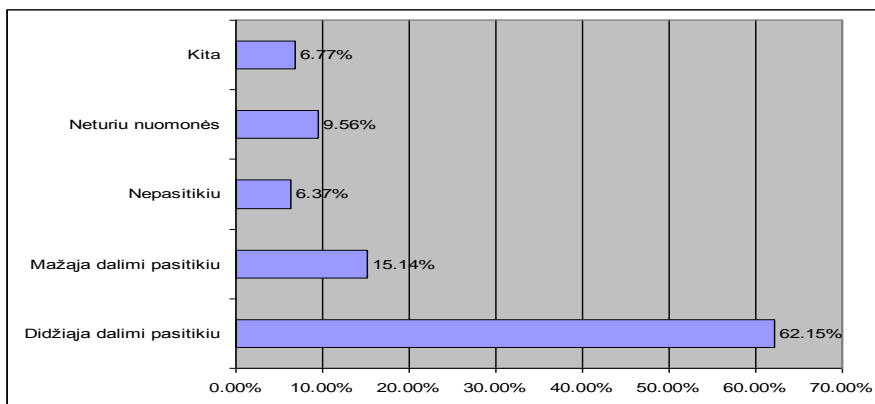
3 pav. Mokinių nuomonė apie tai, ar pedagogai išsaugotų jų paslaptis, %

Kai yra pasitikėjimas pedagogais, tuomet ir jauti pagarbą, atlikto tyrimo metu buvo siekta sužinoti, ar mokiniai jaučiasi gerbiami. Kalbant apie pedagogų ir mokinių bendravimą, pedagoginė tolerancija grindžiama mokinio asmenybės bei orumo pripažinimu. Mokykloje dažnai be išlygų reikalaujama, kad mokiniai gerbtų mokytojus, visur rodytų jiems deramus pagarbos ženklus. Tai, žinoma, pagrįsti reikalavimai. Bet dažnai pamirštama viena smulkmena, kad pagarba turi būti abipusė. Negali mokiniai nuoširdžiai gerbti mokytojų, jeigu jie koku nors būdu negerbia mokinių. Su pagarba mokiniui tiesiogiai susiję ir kiti pedagogo bei mokinio dorovinių santykių principai: palankumas, pasitikėjimas, atvirumas. Didžioji dalis mokinių t.y. 54,4 proc. mano, jog didžioji dalis pedagogų juos gerbia, 32,8 proc. mano, jog tik mažoji dalis pedagogų juos gerbia, 3,6 proc. mokiniai įsitikinę, kad pedagogai jų negerbia, 7,2 proc. šiuo klausimu neturi nuomonės ir 2 proc. turi kitą nuomonę. Taigi, galime daryti prielaidą, jog dėl pedagogų pagarbos mokinių nuomonės išsiskiria, nors daugiau nei pusė mano, kad yra gerbiami (žr. 4 pav.).

4 pav. Mokinių nuomonė apie tai, ar pedagogai juos gerbia, %

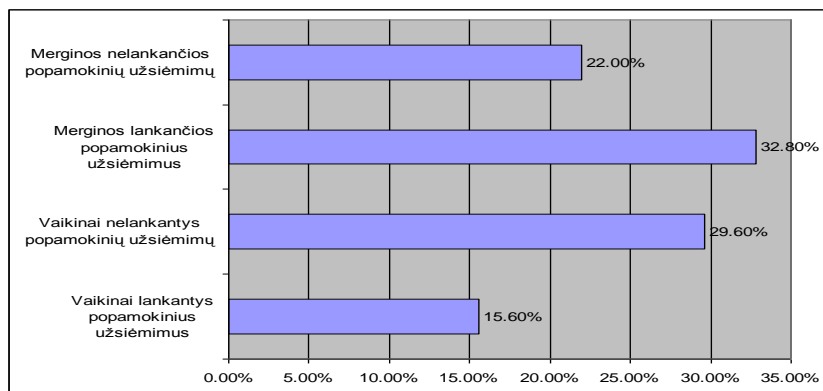
Tiriant mokinių pasitikėjimą, siekta sužinoti kuria dalimi grupės draugų mokiniai pasitiki. Kuo žmogus daugiau pasitiki savimi, tuo lengviau sekasi mokytis. Ne toks gabus, bet savimi pasitikintis mokinys gali įveikti didesnius sunkumus nei intelektualus, bet susigūžęs jo bendraamžis. Pasitikėjimą savimi skatina ir pasitikėjimas grupės ar klasės draugais. Didžioji dalis mokinių 62,4 proc. teigia didžiąja dalimi pasitiki savo grupės draugais, 15,2 proc. tik mažąja dalimi pasitiki grupės draugais, 6,4 proc. nepasitiki grupės draugais, 9,6 proc. šiuo klausimu išvis neturi nuomonės, o 6,4 proc. turi kitą nuomonę. Taigi, galime teigti, jog tirtuose profesinio rengimo centruose dauguma mokinių pasitiki savo grupės draugais (žr. 5 pav.).

5 pav. Mokinių pasitikėjimas grupės draugais, %

Atliekant tyrimą buvo siekta sužinoti, kokia dalis mokinių lanko popamokinius užsiėmimus. Taip pat siekta sužinoti, kokie popamokiniai užsiėmimai yra populiariausi. Popamokinė veikla- tai neformalus ugdymas, kurio pagrindinis tikslas yra patenkinti mokinio poreikius bei interesus. Tai labai svarbi ir reikšminga švietimo sistemos dalis, kuri padeda kiekvienam visuomenės nariui tenkinti savirealizacijos poreikius. Tai ypač aktualu jaunesniems visuomenės nariams, mokiniams, nes popamokinėje veikloje atsiranda galimybė pritaikyti per pamokas įgytas žinias, bendrauti ne tik

su bendraamžiais, bet ir su suaugusiais. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad mažoji dalis t.y. 48,4 proc. apklaustų mokinių lanko popamokinius užsiėmimus, 51,6 proc. nelanko popamokinių užsiėmimų. Popamokinių užsiėmimų lankymas yra naudingas įvairiais atžvilgiais, deja, būrelius lanko mažiau nei pusė mokinių (žr. 6 pav.).

6 pav. Popamokinių užsiėmimų lankymas, %

Laisvalaikis yra vienas iš reikšmingiausių asmenybės vystimosi faktorių, kuris gali realizuotis kūryboje. Neracionaliai organizuojant laisvalaikį, asmenybė gali pasiduoti įvairioms asocialioms tendencijoms, nutolti nuo kultūros. Papildomus užsiėmimus kiekvienas mokinys renkasi laisvai. Tačiau kuo atsakingiau mokinys suplanuoja laisvalaikį, tuo kryptingiau jis bręsta kaip asmenybė. Populiariausias popamokinis užsiėmimas yra krepšinio ar futbolo lankymas (lanko 28 apklaustų mokinių), antroje vietoje yra dainavimo ir grojimo būrelis (lanko 24 apklaustų mokinių). Patys nepopuliariausi popamokiniai užsiėmimai mokinių tarpe yra apipavidalintojų būrelis, dailiųjų odos gaminių būrelis, krašto pažinimo būrelis ir modelinių drabužių siuvimas ir apdaila – lanko po 1 mokinį iš apklaustųjų tarpo (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Populiariausi popamokiniai užsiėmimai

Būrelio pavadinimas	Lankančių mokinių skaičius
Krepšinio ir futbolo	28
Dainavimo ir grojimo būrelis	24
Sportinių žaidimų būrelis	9
Šiuolaikinių šokių	8
Meninės fotografijos būrelis	6
Šou renginių organizavimo būrelis	6
Žurnalistų būrelis	6
Svarsčių kilnojimo	5

Aerobikos užsiėmimai	5
Foto–video studijos būrelis	4
Skiautinių ir bižuterijos meno	4
Konditerijos būrelis	4
Šachmatų ir šaškių būrelis	3
Vadybos pagrindų ir savivaldos būrelis	3
Saviraiškos	2
Apipavidalintojų būrelis	1
Dailių odos gaminių būrelis	1
Krašto pažinimo	1
Būrelis „Modelinių drabužių siuvimas ir apdaila“	1
Nelanko jokio būrelio	129

Paprastai mokiniai kitiems linkę rekomenduoti tuos užsiėmimus, kuriuos patys lanko ir kuriais yra patenkinti. Daugiausiai rekomendacijų skirta krepšinio ir futbolo būreliui (rekomendavo 83 apklausti mokiniai) ir dainavimo ir grojimo būreliui (rekomendavo 62 apklausti mokiniai). Mažiausiai rekomendacijų skirta saviraiškos būreliui – jį rekomendavo tik 2 mokiniai iš apklaustųjų tarpo (žr. 4 lentelę).

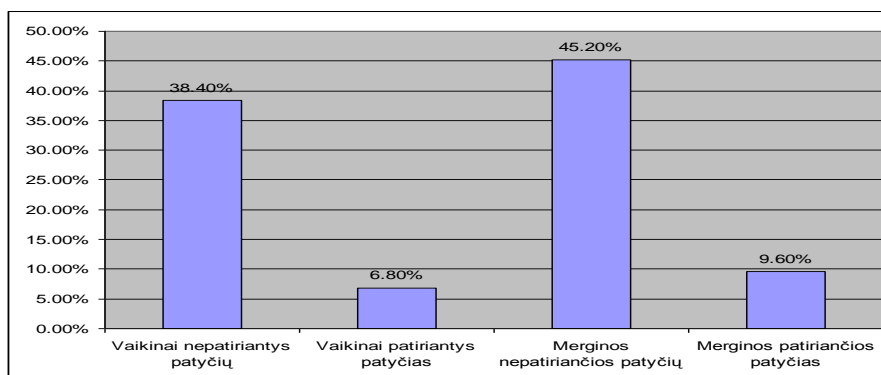
4 lentelė

Mokinių bendraamžiams rekomenduojami popamokiniai užsiėmimai

Būrelio pavadinimas	Rekomenduojančių mokinių skaičius
Krepšinio ir futbolo	83
Dainavimo ir grojimo būrelis	62
Šiuolaikinių šokių	23
Aerobikos užsiėmimai	16
Foto–video studijos būrelis	8
Sportinių žaidimų būrelis	8
Apipavidalintojų būrelis	6
Šou renginių organizavimo būrelis	5
Dailių odos gaminių būrelis	5
Konditerijos būrelis	4
Meninės fotografijos būrelis	4
Skiautinių ir bižuterijos meno	4

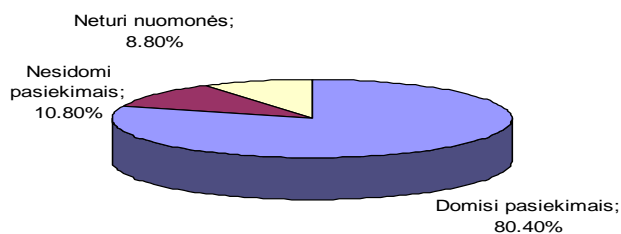
Svarsčių kilnojimo	4
Žurnalistų būrelis	4
Krašto pažinimo	3
Būrelis „Modelinių drabužių siuvimas ir apdaila“	3
Šachmatų ir šaškių būrelis	3
Vadybos pagrindų ir savivaldos būrelis	3
Saviraiškos	2

Mokiniai patyčias patiria ir iš mokytojų, ir iš bendraamžių, jos yra esminė mokyklos nelankymo priežastis. Neateinantys į mokyklą mokiniai išgyvena stiprius baimės ir gėdos jausmus. Baimės jausmus išgyvena mokiniai ir mokykloje. Jie bijo mokytojų, kurie rėkia, o taip pat tų, kurie iš jų tyčiojasi. Atliekant tyrimą buvo labai svarbu sužinoti patyčių patyrimo situacija nagrinėtose švietimo įstaigose. Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad didžioji dalis apklaustų mokinių 83,6 proc. patyčių nepatiria, o 16,4 proc. teigė, jog patiria. Taigi, patyčių problema tirtuose profesinio rengimo centruose egzistuoja. Nors patyčias patiria mažoji dalis mokinių, tačiau mokyklų vadovams ir pedagogams reikėtų atkreipti į tai dėmesį ir spręsti šią problemą (žr. 7 pav.).

7 pav. Patyčių patyrimas mokykloje, %

Kiekvienam vaikui yra svarbus tėvų dėmesys, nes jis teigiamai veikia mokinio psichologinę būseną. Todėl, atliekant tyrimą, stengiasi sužinoti ar tėvai domisi mokinio pasiekimais moksle. 80,4 proc. apklaustų mokinių teigė, kad tėvai domisi jų pasiekimais moksle, 10,8 proc. teigė, kad nesidomi ir 8,8 proc. šiuo klausimu neturi nuomonės. Tėvų domėjimasis ir kontrolė yra labai svarbi siekiant, kad vaikas gerai mokytųsi ir nepraleidintų pamokų. Šiuo atveju tirtuose profesinio rengimo centruose situacija yra gera, nes dauguma tėvų domisi vaikų pasiekimais moksle (žr. 8 pav.).

8 pav. Tėvų domėjimasis vaikų pasiekimais moksle, %

Akivaizdu, kad tėvai per daug pasikliauja oficialiais ir tradiciniais komunikacijos kanalais, o to iš tikrųjų nepakanka. Tėvus labiausiai domina pažymiai. Pedagogai privalo jiems padėti suprasti, kaip svarbu yra dažniau (ir abipusiai) keistis informacija ne tik apie rezultatus mokykloje, tačiau ir apie tai, kokių tikslų ir uždavinių siekia mokykla. Mokytojai turėtų padėti jiems išsiugdyti bendravimo su mokykla poreikį – t.y., leisti mokiniui suprasti, kad tėvams yra įdomu, ką vaikai veikia mokykloje, ir tuo pat metu kartu su mokykla sutartinai veikti vilčių ir nukreipimų prasme. Populiariausias tėvų ryšio palaikymas su mokykla yra tėvų susirinkimai (213 moksleivių įvardijo šį bendravimo būdą). Deja, atsiranda problema, nes nemaža dalis tėvų nesidomi mokykloje vykstančiais renginiais, o tai mažina bendradarbiavimo galimybę su mokytojais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Būdai, kuriais tėvai (ar kiti šeimos nariai) palaiko ryšius su mokykla

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Nežinau
1.	Patys užaina į mokyklą	89	145	16
2.	Kartais skambina grupės auklėtojui	34	205	11
3.	Dalyvauja tėvų susirinkimuose	213	34	3
5.	Ateina kviečiamas socialinio pedagogo	9	239	2
6.	Nesidomi mokykloje vykstančiais renginiais	173	71	6
7.	Bendrauja tik tada, kai mokytojai ar auklėtojai apsilanko mūsų namuose	4	245	1
8.	Lankosi mokyklos renginiuose	197	51	2
9.	Kita	31		

Pagrindinius mokinių patiriamus sunkumus galima būtų suskirstyti į tokias grupes: mokymosi, santykių su pedagogais, santykių su kitais moksleiviais, adaptacijos kintančioje mokymo įstaigos aplinkoje, mokymosi sąlygų, nepamokinės veiklos, sergamumo ir pan. Pagrindiniai

sunkumai yra sunkumas mokytis (tą teigė 192 apklausti mokiniai) ir noras kuo greičiau sprukti iš mokyklos (pasisakė 216 mokinių). Tik 3 apklausti mokiniai iš 250 įvardijo, kad mokykloje patiria sunkumų dėl neturėjimo tinkamų drabužių. Taigi, didžiausia problema yra noras kuo greičiau išeiti iš mokyklos, kai baigiasi pamokos. Galime daryti prielaidą, jog mokyklos atmosfera nėra gera ir mokiniams tiesiog nepatinka ten būti (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Mokykloje patiriami sunkumai

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Negaliu pasakyti
1.	Man sunku mokytis	192	53	5
2.	Su manimi grupėje niekas nedraugauja	9	241	0
3.	Blogai jaučiuosi, nes neturiu tinkamų drabužių	3	247	0
4.	Man sunku pritapti kolektyve	16	222	12
5.	Norisi kuo greičiau sprukti iš mokyklos	216	34	0
6.	Mokykloje neturiu jokių problemų	56	190	4
7.	Kita	38		

Atliekant tyrimą buvo siekiama sužinoti, į kuriuos asmenis mokiniai kreipiasi, kai iškyla sunkumų. Gausios dokumentacijos pildymas, didelis mokinių skaičius grupėse, menkas tėvų domėjimasis mokinių mokymusi yra pagrindinės problemos, apsunkinančios pedagogų galimybes teikti pagalbą mokiniams. Matome, jog pagrindiniai asmenys tokiais atvejais yra grupės auklėtojai, bei šeimos nariai, mažiausiai pagalbos kreipiamasi į socialinį pedagogą. Didžiausia problema yra ta, jog mokiniai patys beveik nesikreipia į socialinį pedagogą, o juk jo darbas ir yra padėti mokiniams spręsti problemas (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Asmenys, į kuriuos mokiniai kreipiasi iškilus sunkumams

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Negaliu pasakyti
1.	Į naujus draugus mokykloje	126	122	2
2.	Į mokyklos socialinį pedagogą	19	231	0
3.	Į grupės auklėtoją	214	36	0
4.	Į savo šeimos narius	203	47	0
5.	Stengiuosi susitvarkyti pats (-i)	237	10	3
6.	Kita	3		

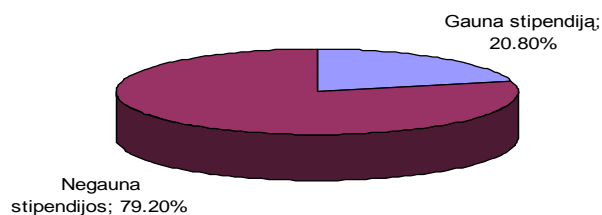
Socialiniai pedagogai siekia padėti mokiniams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje panaudodami visas priimtinas ugdymo formas, bendradarbiaudami su pedagogais, tėvais ir kitomis socialinėmis institucijomis, užtikrinančiomis vaikų ir paauglių saugumą, teises ir pareigas, fiziologinių ir psichologinių poreikių tenkinimą. Socialiniai pedagogai talkina organizuojant ugdymo procesą, padėdami suprasti, kaip vyksta ugdytinio psychosocialinis vystymas ir kokią įtaką ugdymo procesui turi šeima, bendruomenė, kultūra. Populiariausias pagalbos teikimo būdas yra individualūs pokalbiai (pasisakė 217 apklaustų mokinių). 6 mokiniai teigė, jog socialinis pedagogas nesuteikia jokios pagalbos. Matome, jog socialinio pedagogo darbas siejamas daugiau su drausmės kontroliavimu ir tėvų kvietimu į mokyklą (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Mokyklos socialinio pedagogo suteikiama pagalba

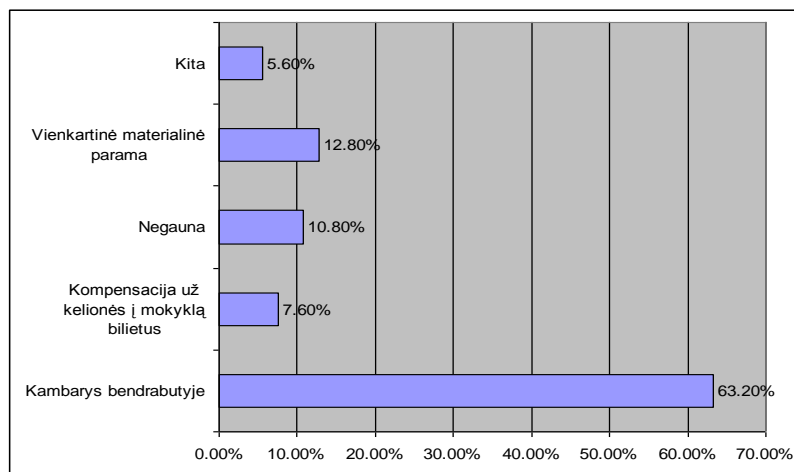
Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Iš dalies
1.	Konsultuoja ir pataria	159	12	91
2.	Bendrauja su tėvais	47	24	179
3.	Kviečiasi individualiems pokalbiams	217	3	30
4.	Kviečia tėvus į mokyklą	201	38	11
5.	Padedą spręsti problemas, išskylančias man su mokytojais	17	34	199
6.	Padedą spręsti problemas, išskylančias man su tėvais	8	42	200
7.	Padedą spręsti problemas, išskylančias su draugais	29	18	203
8.	Skatina mano savarankiškumą	11	198	41
9.	Nesuteikia jokios pagalbos	6	241	3
10.	Kita	9		

Stipendija yra pastovi piniginė pašalpa, mokama kas mėnesį aukštųjų mokyklų dieninių skyrių studentams, specialiųjų vidurinių, technikos mokyklų moksleiviams, asmenims, rengiantiems mokslinius darbus ir keliantiems kvalifikaciją. Stipendiją gauna 20,8 proc. apklausti mokiniai, o 79,2 proc. jos negauna. Šiuo atveju stipendiją gaunančių mokinių dalis yra gan maža, o tai yra blogai, nes materialinė parama gali paskatinti ir padėti mokiniams skirti daugiau laiko mokslams (žr. 9 pav.).

9 pav. Mokiniai, gaunantys stipendiją, %

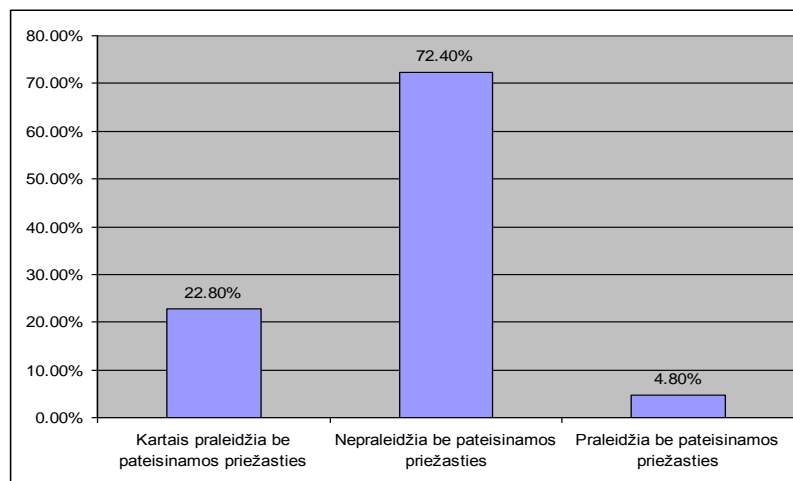
Kadangi mažoji dalis mokinių gauna stipendiją, todėl buvo siekiama sužinoti, kuri dalis mokinių gauna materialinį paskatinimą. Už aktyvią popamokinę veiklą, dalyvavimą renginiuose, konkursuose, olimpiadose, varžybose ir kt. mokiniai gali būti skatinami materialiai. Iš stipendijų fondo apmokamos mokinių kelionės į olimpiadas, varžybas, konkursus ir t.t., skiriama dienpinigių maitinimui. Gauti rezultatai parodė, kad 63,2 proc. mokinių gauna kambarį bendrabutyje, 12,8 proc. mokinių yra gavę vienkartinę materialinę pagalbą, 7,6 proc. gauna kompensaciją už kelionės į mokyklą bilietus, 5,6 proc. gauna kitokią materialinę paramą, o 10,8 proc. negauna jokios paramos. Kaip jau minėta anksčiau, materialinės paramos teikimas dažnai sudaro sąlygas mokiniams išvengti darbo ir daugiau dėmesio skirti mokslams (žr. 10 pav.).

10 pav. Mokinių gaunamas materialinis paskatinimas, %

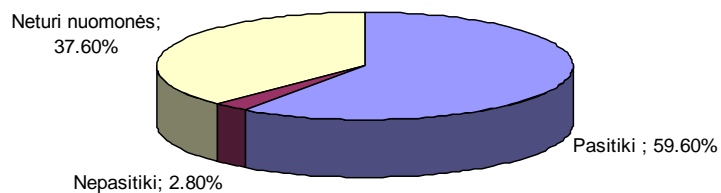
Pamokų praleidinėjimas – problema, su kuria niekaip nesusidoroja daugelis mokytojų, bet kita vertus mokyklos nuostatuose yra pasakyta, kad mokinys gali praleisti ir nepateisinti iki 10 pamokų per mėnesį. Taigi, problema slypi ne tik moksleiviuose, bet ir pačioje sistemoje. Visgi mokiniai asmeniškai nusprendžia, kurios pamokos jiems yra svarbesnės, o suteikta laisvė praleisti dalį pamokų paprastai būna išnaudojama. Pamokų praleidimo dėl nepateisinamos priežasties populiarumas tirtose mokymo įstaigose parodė, kad 72,4 proc. apklaustų mokinių nepraleidžia

pamokų be pateisinamos priežasties, 22,8 proc. mokinių kartais praleidžia pamokas be pateisinamos priežasties ir 4,8 proc. praleidžia pamokas be pateisinamos priežasties. Nors dauguma mokinių teigė, kad nepraleidžia pamokų be pateisinamos priežasties, tačiau vis dėlto šiek tiek daugiau nei ketvirtis mokinių bent kartais praleidžia pamokas be pateisinamos priežasties. Tokie skaičiai rodo, jog pamokų praleidinėjimas be priežasties yra aktuali profesinio rengimo centrų problema (žr. 11 pav.).

11 pav. Pamokų praleidimas be pateisinamos priežasties, %

Atliekant tyrimą, svarbu buvo sužinoti mokinių nuomonę apie pasitikėjimą mokyklos socialiniu pedagogu. Socialinių pedagogų uždavinys – užtikrinti globotinių normalias veiklos, gyvenimo sąlygas socialinėje kultūrinėje aplinkoje, padėti jiems socializuotis. Socialinis pedagogas turi sugebėti užtikrinti socialinę–psichologinę paramą mokiniams, priklausantiems socialinės rizikos grupei, bei kuriems taip pat yra reikalinga socialinė pedagoginė pagalba. Tai reiškia, kad socialinis pedagogas yra tarpininkas tarp į keblią padėtį patekusio asmens, šeimos, kolektyvo bei visuomenės, jis turi žinoti savo globotinio teises bei pareigas šeimoje ir visuomenėje, ginti jo teises, išaiškinti pareigas ir padėti jam augti ir tobulėti pilnavertei asmenybei. Siekiant, kad socialinis pedagogas galėtų sėkmingai vykdyti savo tikslus, būtinas mokinių pasitikėjimas. Didžioji dalis apklaustų mokinių 59,6 proc. pasitiki mokyklos socialiniu pedagogu, 2,8 proc. nepasitiki ir 37,6 proc. šiuo klausimu neturi nuomonės. Tai, jog nemaža dalis mokinių neturi nuomonės dėl pasitikėjimo socialiniu pedagogu, indikuoja didelį informacijos apie šią profesiją ir galimybes sulaukti pagalbos trūkumą (žr. 12 pav.).

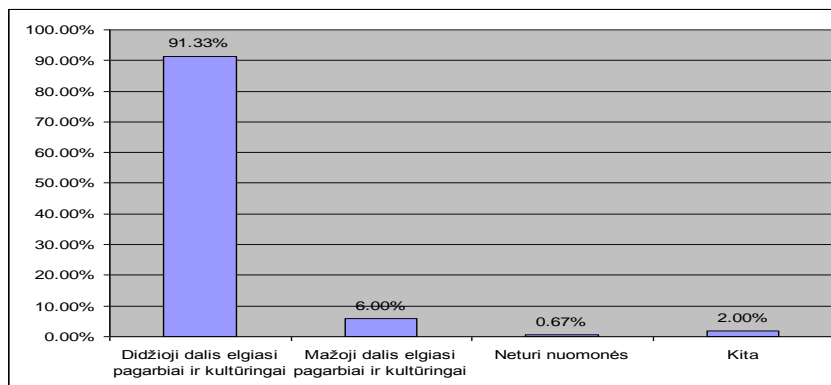

12 pav. Pasitikėjimas mokyklos socialiniu pedagogu, %

2.1.4. Pedagogų apklausos rezultatai

Pedagogams pateikiami klausimai padeda indikuoti bendravimo ir tarpusavio santykių padėtį profesinio rengimo centruose.

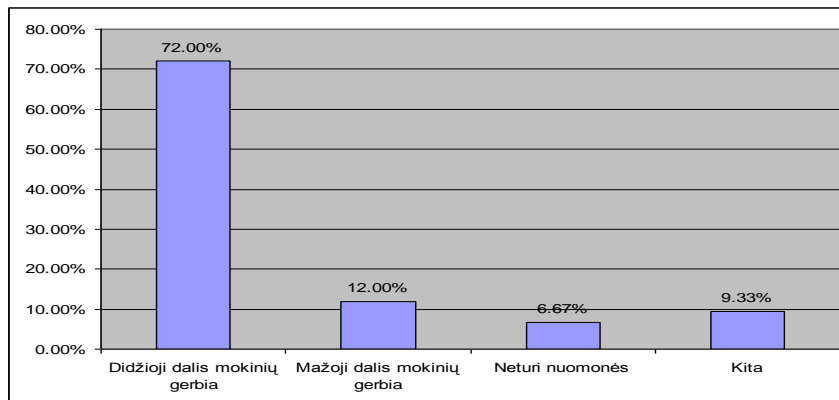
Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių pedagogų nurodo, kad didžioji dalis mokinių elgiasi pagarbiai ir kultūringai. Netinkamas elgesys yra trukdymas mokytojui vesti pamoką, grupės draugų negerbimas, trukdymas jiems, išūlus elgesys su pedagogais, necenzūrinių žodžių vartojimas, rūkymas mokyklos teritorijoje ir kt. Tačiau 91,33 proc. apklausoje dalyvavusių pedagogų teigia, kad didžioji dalis mokinių elgiasi pagarbiai ir kultūringai, galima daryti išvadą, kad didžioji dalis pedagogų nesusidūrė su šia problema. Tik 6 proc. pedagogų teigia, kad yra netinkamai besielgiančių mokinių, 0,67 proc. pedagogų šiuo klausimu neturi nuomonės ir 2 proc. pedagogų turi kitą nuomonę. Taigi, galima teigti, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, vyrauja labai teigiama nuomonė apie mokinių elgesį (žr. 13 pav.).

13 pav. Mokinių elgesio mokykloje vertinimas, %

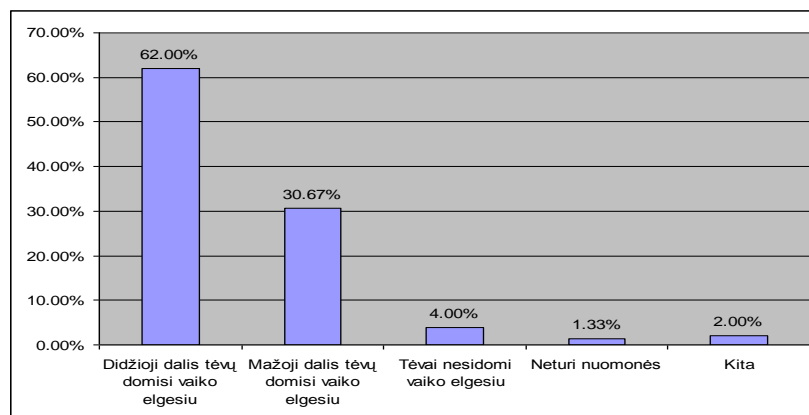
Mokymo įstaiga yra vieta, kur kasdien susiduriama su gabiu ir nevykusiu, su darbščiu ir apsileidusiu, su sąžiningu ir melagiu, su simpatišku ir atstumiančiu, su jautriu ir žiauriu. Tačiau pedagogas mokiniams turi būti autoritetas, geras savo srities žinovas. Pedagogas savo elgesiu turi pelnėti mokinių pagarbą. Didžioji dalis apklaustų pedagogų t.y. 72 proc., atsakant į klausimą, ar

mokiniai juos gerbia, įsitikinę, kad didžioji dalis mokinių juos gerbia, 12 proc. mano, kad mažoji dalis mokinių gerbia pedagogus, 6,67 proc. apklaustųjų šiuo klausimu neturi nuomonės ir 9,33 proc. turi kitą nuomonę. Galime daryti prielaidą, jog pagarbos mokytojams problemos, tirtuose profesinio rengimo centruose, beveik nėra (žr. 14 pav.).

14 pav. Atsakymai į klausimą, ar mokiniai gerbia mokytojus, %

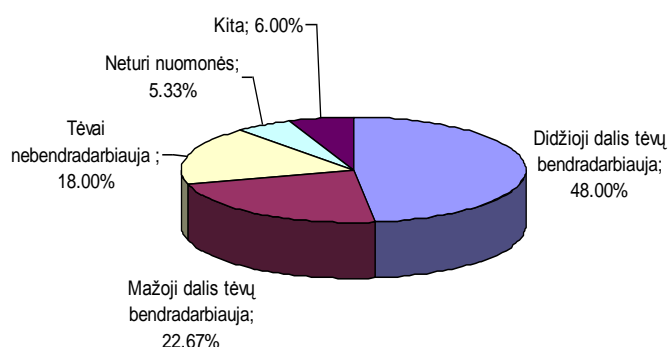
Apklaustos rezultatai indikuoja, kad daugiau nei pusė tėvų domisi savo vaikų elgesiu, vis dėlto tai nėra pakankamas procentas, kad būtų galima teigti, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, tėvai kontroliuoja atžalų elgesį. 62 proc. apklausoje dalyvavusių pedagogų teigė, kad didžioji dalis tėvų domisi savo vaikų elgesiu mokykloje, 30,67 proc. pedagogų teigė, kad mažoji dalis tėvų domisi savo vaikų elgesiu, 4 proc. teigė, kad tėvai nesidomi vaikų elgesiu. Ryšys, anot tyrimo dalyvavusių respondentų, su mokinių tėvais yra. Tačiau dažniausiai patys tėvai vengia mokyklos bendruomenės, nerodo noro įsilieti į mokyklos gyvenimą, tikėdamiesi, kad jų vaikai sėkmingai, ir be tėvų pagalbos baigs mokyklą. Tai galima būtų sieti su dideliu besimokančių pilnamečių skaičiumi, kurie jau yra nepriklausomi nuo tėvų (žr. 15 pav.).

15 pav. Tėvų domėjimasis savo vaiko elgesiu mokykloje, %

Tėvų dalyvavimas mokyklos gyvenime turi įtakos vaiko poelgiams, drausmei, mokymuisi, bendravime su pedagogais bei grupės draugais. Tėvų savanoriškas atėjimas į mokyklą, pokalbiai su grupės

auklėtoju, socialiniu pedagogu, mokyklos administracija, rodo tėvų domėjimąsi savo vaiku, jo pasiekimais, padeda bendradarbiaujant spręsti problemas. Didžioji dalis apklaustų pedagogų t.y. 48 proc. teigė, kad didžioji dalis tėvų bendradarbiauja ir dalyvauja mokyklos gyvenime, sprendžiant vaikų elgesio problemas, domisi savo vaiku. Mažesnė dalis pedagogų t.y. 22,67 proc. teigė, kad tėvai nesistengia bendradarbiauti, bendrauti, palaikyti glaudžius tarpusavio santykius su mokykla, nesidomi vaiko elgesiu mokykloje. 18 proc. pedagogų teigė, kad tėvai nebendradarbiauja, 5,33 proc. pedagogų neturi nuomonės ir 6 proc. turi kitą nuomonę. Su pedagogais bendradarbiauja taip pat tik šiek tiek daugiau nei pusė tėvų. Kaip minėta anksčiau, tai galima būtų sieti su dideliu pilnamečių skaičiumi (žr. 16 pav.).

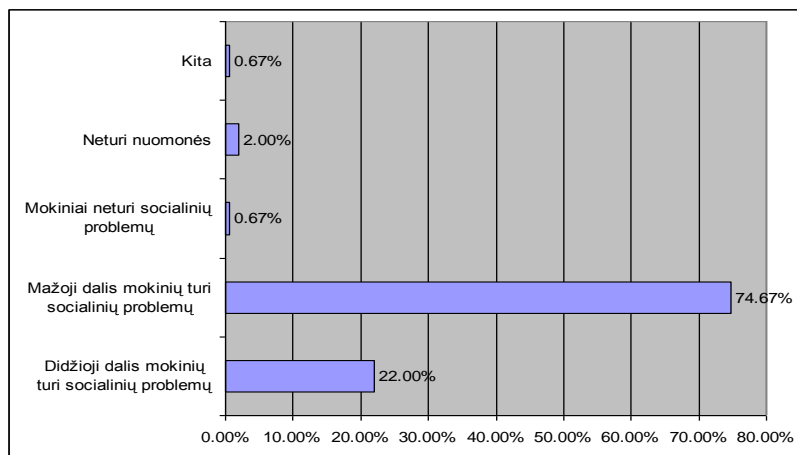
16 pav. Tėvų bendradarbiavimas su pedagogais, sprendžiant vaikų elgesio problemas, %

Nedrausmingai elgtis mokinių verčia tam tikros priežastys, kurias išsiaiškinus mokiniui būtų galima padėti greičiau jas išspręsti. Dažniausiai mokinių elgesys kyla iš pamatinio poreikio priklausyti ir jaustis vertingu. Kai poreikio priklausyti ir jaustis vertingam negalima patenkinti socialiai priimtinais būdais, mokiniai ima elgtis netinkamai. Elgesio kultūros žinios yra būtinos kiekvienam mokiniui. Jos lavina bendrąją mokinio kultūrą, puoselėja elgesio įgūdžius, kurie būtini kiekvienam kasdieniniame gyvenime. Populiariausios priežastys yra problemos šeimoje (pasisakė 126 mokytojai) ir noras pasirodyti prieš kitus draugus (pasisakė 103 mokytojai). Mokytojų nuomone, mažiausiai nedrausmingą elgesį skatina griežti ir pikti mokytojai. Taigi, galime daryti prielaidą, jog mokytojų požiūris iš dalies yra senamadiškas - griežtumas ir piktumas tampa drausmės pagrindu (žr. 10 lentelę).

Mokinių nedrausmingumą skatinančios priežastys

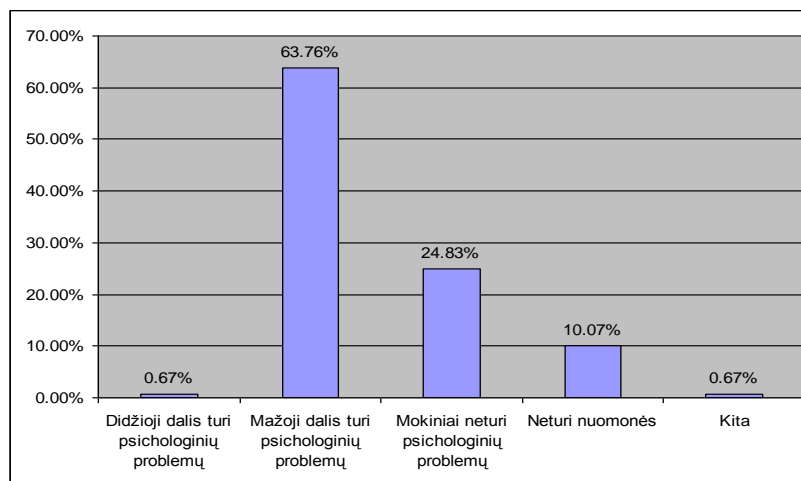
Eil. Nr.	Priežastis	Taip	Ne	Iš dalies
1.	Problemos šeimoje	126	3	21
2.	Sveikatos sutrikimai	7	132	11
3.	Dėmesio siekimas	14	28	108
4.	Neišmoktos ir neparuoštos pamokos	15	73	62
5.	Neįdomi pamoka, veikla mokykloje	56	5	89
6.	Nepatinka mokytojas	47	9	94
7.	Gautas nepatenkinamas pažymys	29	39	82
8.	Noras pasirodyti prieš kitus draugus	103	6	41
9.	Griežtas, piktas mokytojas	1	145	4
10.	Nereiklus, geranoriškas mokytojas	53	68	29
11.	Kita	32		

Kiekvienoje mokymo įstaigoje yra socialinių problemų turinčių mokinių. Vienas iš pagrindinių sėkmės kriterijų, lemiančių kokybišką mokymo įstaigai keliamų tikslų įgyvendinimą, yra kompleksinės socialinės pedagoginės pagalbos mokiniams teikimas. Socialinės pagalbos sistema yra veiksminga tik atviroje, bendradarbiavimo ryšiais susietoje mokykloje, kurioje reaguojama ne tik į gyvenimo pokyčius, tikrovės iššūkius, kintančius visuomenės ir konkrečios bendruomenės poreikius. Didžioji dalis apklaustų pedagogų 74,67 proc. mano, kad socialinių problemų turi mažoji dalis mokinių, 22 proc. pedagogų įsitikinę, kad socialinių problemų turi didžioji dalis mokinių, tik 0,67 proc. pedagogų teigė, kad mokiniai neturi socialinių problemų, 2 proc. pedagogų šiuo klausimu neturi nuomonės ir 0,67 proc. turi kitą nuomonę. Taigi, kyla klausimas, kodėl atsiranda penktadalis mokytojų, manančių, kad dauguma vaikų turi socialinių problemų. Galime daryti prielaidą, jog tik mažoji dalis mokytojų domisi ir gali pastebėti vaikų problemas (žr. 17 pav.).

17 pav. Dalis mokinių, turinčių socialinių problemų, %

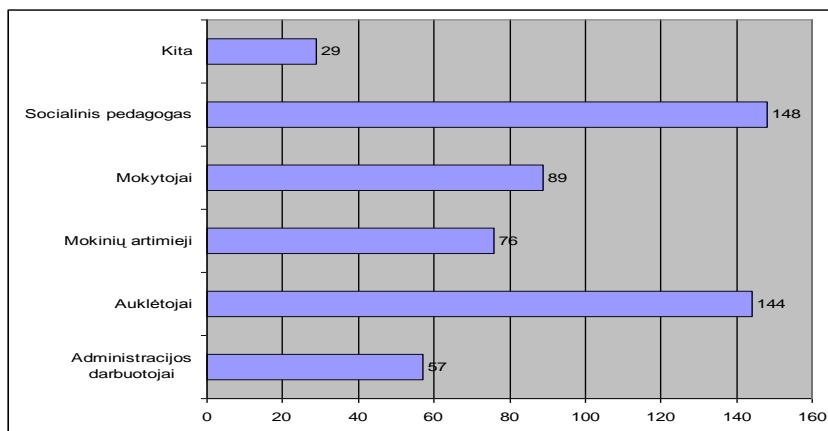
Didžioji dalis apklaustų pedagogų t.y. 63,33 proc. įsitikinę, kad psichologinių problemų turi mažoji dalis mokinių, 24,67 proc. pedagogų mano, kad mokiniai neturi psichologinių problemų, 0,67 proc. pedagogų teigė, kad didžioji dalis mokinių turi psichologinių problemų, 10 proc. pedagogų šiuo klausimu neturi nuomonės ir 0,67 proc. pedagogų turi kitą nuomonę. Taigi, dėl mokinių psichologinių problemų, pedagogų nuomonė sutampa - didžioji dalis mano, kad mokiniai neturi psichologinių problemų arba jų turi tik mažoji dalis. Psichologinių problemų turintiems mokiniams turi būti teikiama psichologinė pagalba. Psichologinė pagalba – tai mokinio asmenybės ir ugdimosi problemų įvertinimas ir sprendimas, psichologinės pagalbos teikėjams bendradarbiaujant su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) ir mokytojais, juos konsultuojant (žr. 18 pav.).

18 pav. Dalis mokinių, turinčių psichologinių problemų, %

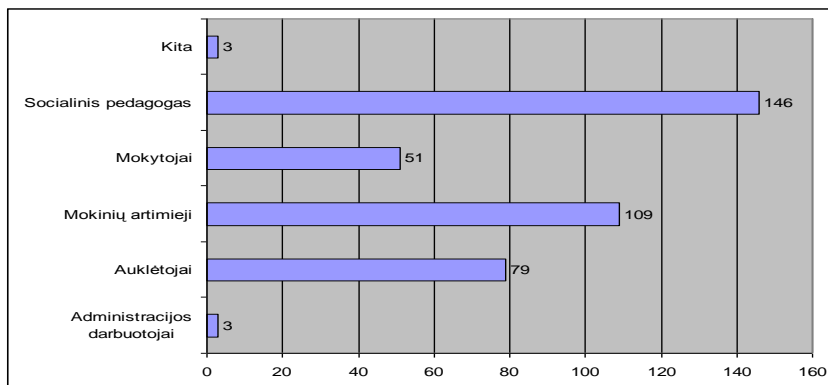
Vienas iš svarbiausių ugdymo įstaigos uždavinių, padedančių numatyti ateities perspektyvas, yra aktualiausių socialinių problemų mokyklos bendruomenėje sprendimas. Dažniausiai mokinių socialines problemas sprendžia socialinis pedagogas (pasisakė 148 pedagogai) bei auklėtojai

(pasisakė 144 pedagogai). Mažiausiai mokykloje prie mokinių socialinių problemų sprendimo prisideda administracijos darbuotojai. Matome, jog mokytojų nuomone, socialinis pedagogas vaidina svarbų vaidmenį, sprendžiant mokinių problemas, tačiau mokinių nuomonė apie socialinio pedagogo teikiamą pagalbą yra kitokia. Kaip minėta anksčiau, tik labai nedidelė dalis mokinių kreipiasi pagalbos į socialinį pedagogą (žr. 19 pav.).

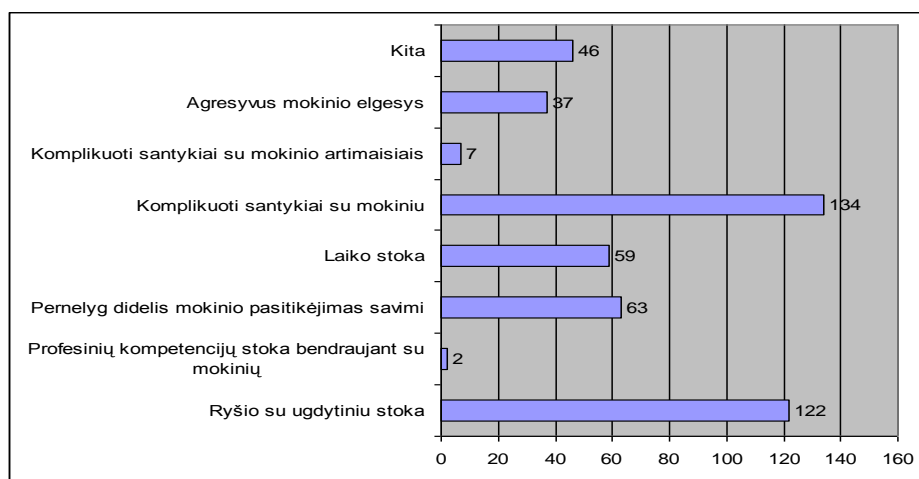
19 pav. Mokinių socialines problemas sprendžiantys asmenys, skaičiais

Oficialiai psichologinės pagalbos teikėjai yra psichologai, turintys psichologo profesinę kvalifikaciją, tačiau dažnai mokinių psichologines problemas tenka spręsti ir kitiems asmenims. Pedagogų nuomone, labiausiai prie mokinių psichologinių problemų sprendimo prisideda socialinis pedagogas (pasisakė 146 pedagogai) ir mokinių artimieji (pasisakė 109 pedagogai). Pedagogų nuomone, mažiausiai prie mokinių psichologinių problemų sprendimo prisideda administracijos darbuotojai (pasisakė tik 3 pedagogai). Taip pat matome, kad mokinių ir pedagogų nuomonė išsiskiria ir dėl socialinio pedagogo teikiamos psichologinių problemų sprendimo paramos (žr. 20 pav.).

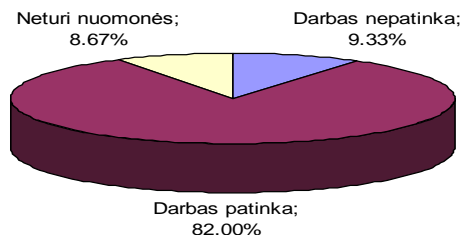
20 pav. Mokinių psichologines problemas sprendžiantys asmenys, skaičiais

Atviras bendravimas su mokiniais ir pagalbos teikimas, kai jiems to reikia, turėtų būti prioritetinė pedagogo veiklos sritis. Deja, dėl daugelio priežasčių, dažnai pagalbos teikimas yra labai apsunkinamas ar net tampa neįmanomu. Apklauso rezultatai indikuoja, kad didžiausia kliūtis, teikiant pagalbą, yra komplikuoti pedagogų santykiai su mokiniais (teigė 134 mokytojai), taip pat didelė kliūtis - ryšio su ugdytiniu stoka (pasisakė 122 pedagogai). Mažiausia kliūtimi, teikiant pagalbą mokiniams, pedagogai laiko komplikuotus santykius su mokinio artimaisiais (pasisakė tik 7 pedagogai). Galime daryti prielaidą, jog aktualiausias klausimas, tirtuose profesinio rengimo centruose, yra komplikuočių santykių su problemų turinčiais mokiniais gerinimas (žr. 21 pav.).

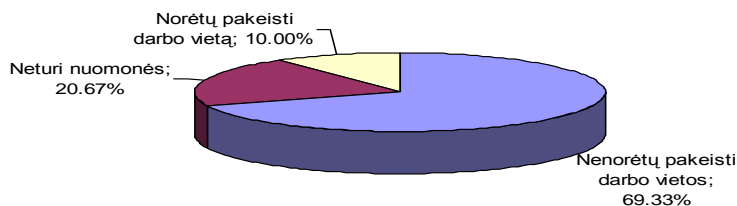
21 pav. Veiksniai, trukdantys mokytojams teikti pagalbą mokiniams, skaičiais

Pedagogas turi padėti mokiniui adaptuotis mokykloje, prisitaikyti prie naujų sąlygų. Pedagogo pareiga teikti žinias, instrukuoti, motyvuoti. Jis yra atsakingas už mokinio asmenybės brendimą. Dėl šių visų priežasčių yra svarbu, kad pedagogas jaustų pašaukimą savo profesijai ir stengtųsi atlikti savo darbą kiek įmanoma geriau. Profesinis pašaukimas suteikia žmogui supratimą, žinojimą ir visapusišką kompetenciją savo darbe. Svarbiausia yra žmogaus polinkis veiklai, kurioje jis išvelgia galimybę realizuoti savo gyvenimo idealus ir tikslus. Didžioji dalis pedagogų t. y. 82 proc. teigė, kad jiems jų darbas patinka ir tik 9,33 proc. pedagogų teigė, kad jų darbas jiems nepatinka, 8,67 proc. šiuo klausimu nuomonės nepateikė. Taigi, dauguma pedagogų mėgsta savo darbą ir tai sudaro prielaidas gerai jį atlikti (žr. 22 pav.).

22 pav. Dirbamo darbo vertinimas, %

Darbe žmogus siekia patirti pasitenkinimą savo darbo rezultatais, tačiau kai visa tai netenkina, imamasi net kardinalių sprendimų – keisti darbą. Didžiąją įtaką pedagogų sprendimui keisti mokyklą daro psichologiniai veiksniai, taip pat darbo aspektai, kurie tiesiogiai nėra susiję su pedagogine veikla. Tai planų kūrimas, menkas atlyginimas, ataskaitų rašymas. Tačiau didžioji dalis pedagogų t. y. 69,33 proc. nenorėtų keisti darbo vietos, ir tik 10 proc. pedagogų norėtų dirbti kitur. 20,67 proc. šiuo klausimu nuomonės nepateikė. Tai, jog pedagogai nenori keisti darbo, taip pat sudaro prielaidas geram ir efektyviam jų darbui bei motyvacijai siekiant karjeros (žr. 23 pav.).

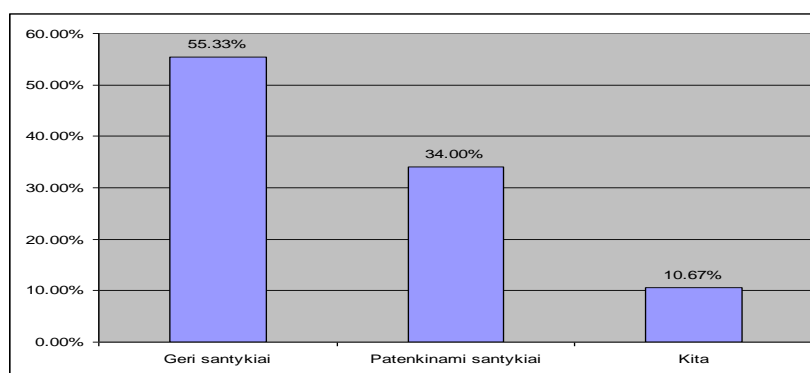
23 pav. Noras pakeisti darbo vietą, %

Kolektyvas organizacijoje sukuria savitą psichologinį klimatą. Darniame kolektyve turėtų vyrauti tarpusavio santykiai ir pagalba, pagarba vienas kitam, tačiau jei to nėra yra jaučiama įtampa, stresas, kyla konfliktai, nepasitenkinimas darbu, kuris gali lemti nenorą dirbti, bendradarbiauti tarpusavyje. 138 pedagogai nemano, kad kolektyve tvyro įtampa ar stinga saugumo, tik 3 pedagogai teigia, kad kolektyve psichologinė atmosfera yra slegianti, gniuždanti. 96 pedagogai įsitikinę, kad kolektyve vyrauja giedra ir optimistinė nuotaika, tik 2 pedagogai teigė, kad kolektyvo santykiai yra persmelkti pavydu ir tik 5 mano, kad dauguma kolegų yra sudirgę ir irzlūs. 128 iš 150 pedagogų teigė, jog sunkiu momentu kolegos vienas kitą palaiko. Kiekvieno kolektyvo darnumas tiesiogiai priklauso nuo paties kolektyvo gebėjimo konstruktyviai spęsti konfliktus, bendrauti, paremiant vienas kitą be išankstinio vertinimo. Taigi, galime teigti, jog mokytojų kolektyvas yra vieningas ir čia vyrauja gera atmosfera (žr. 11 lentelę).

Kolektyvo apibūdinimas

Teiginiai	Taip	Ne	Iš dalies
Kolektyve nuolatos tvyro įtampa, stinga saugumo	4	138	8
Kolektyve psichologinė atmosfera yra slegianti, gniuždanti	3	138	9
Kolektyve vyrauja giedra ir optimistinė nuotaika	96	17	37
Kolektyvo santykiai persmelkti pavydu	2	142	6
Dauguma kolegų nuolat yra sudirgę, irzlūs	5	135	10
Sunkių momentu kolegos vienas kitą palaiko	128	8	14

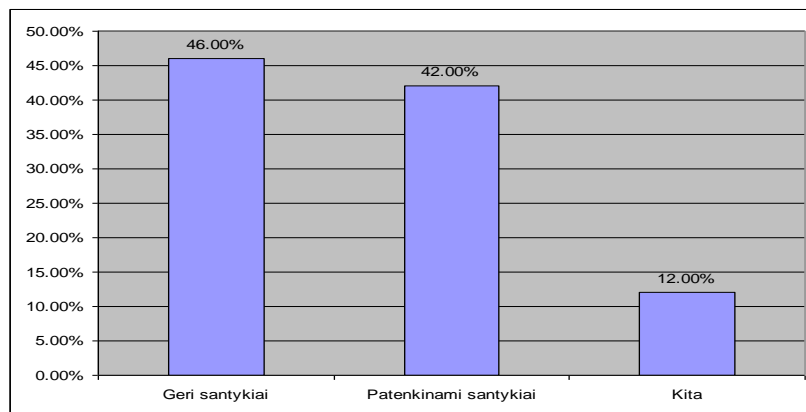
Vadovas profesinio rengimo centre, kaip ir bet kurioje kitoje švietimo įstaigoje, turėtų sukurti darną ir tvarką, sukurti teigiamą psichologinį klimatą. Siekiant sukurti darnų kolektyvą, labai svarbios vadovo asmeninės savybės ir jų galimybė daryti įtaką visai organizacijai. Vadovas turi pasitikėti savimi, būti sąžiningas ir doras, ryžtingas ir atkaklus, išmanyti kolektyvo veiklos organizavimą. Tik esant tarpusavio vadovo ir organizacijos supratimui, galimas našus ir perspektyvus darbas. Tik vadovo orientacija į darbuotojus, t.y. mokytojus, o ne į patį darbą, ugdo glaudžius tarpusavio santykius, grindžiamus abipuse simpatija bei pasitikėjimu. 55,33 proc. profesinio rengimo centro pedagogų teigia, kad santykiai su mokyklos vadovu yra geri. Mažiau nei pusė apklaustųjų pedagogų patvirtino, jog yra susiduriama su prastais vadovo gebėjimais vadovauti kolektyvui, santykiai yra patenkinami, pasisakiusių yra 34 proc. Šias skirtingas profesinio rengimo centrų apklaustųjų pedagogų nuomones galėjo lemti paties vadovo gebėjimas vadovauti (žr. 24 pav.).

24 pav. Santykių su mokyklos vadovu vertinimas, %

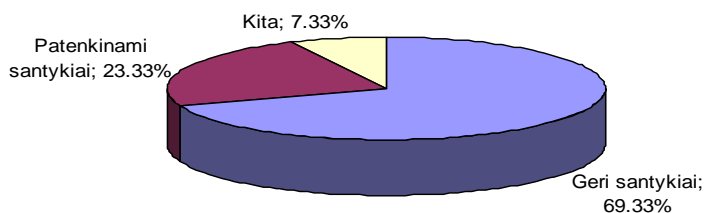
Pedagoginė tolerancija suponuoja aukštą pedagogo kultūrą, išmintį, kilnumą. Kilnumas yra vienas svarbiausių tolerantiškumo šaltinių. Kilnus pedagogas yra orus, susivaldantis, ramus. Tolerantiškas pedagogas nuosekliai siekia tokios dvasinės darnos ir ramybės ne tik savyje, bet ir

savo aplinkoje. Jis priešinasi viskam, kas sukelia mokykloje nedarną, priešišumą ir konfliktus. Pedagogas privalo siekti kuo geresnių santykių su mokiniais. Didžioji dalis pedagogų t.y. 46 proc. teigė, kad santykiai su mokiniais yra geri, 42 proc. pedagogų teigė, kad santykius su mokiniais vertina kaip patenkinamus, ir 12 proc. šiuo klausimu turi kitą nuomonę. Galime daryti prielaidą, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, mokytojų ir mokinių santykiai yra geri ir tai sudaro prielaidas efektyviam bendravimui ir geriems tarpusavio santykiams (žr. 25 pav.).

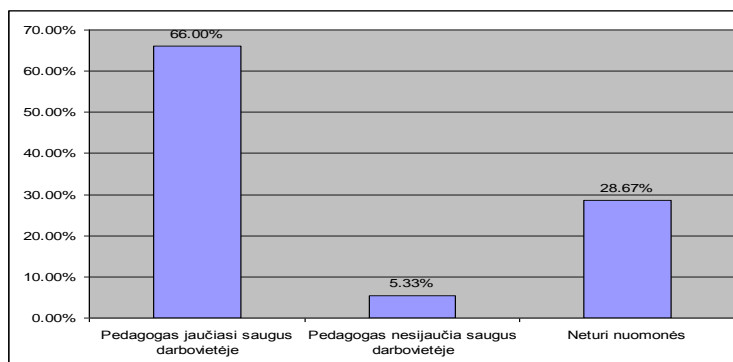
25 pav. Santykių su mokiniais vertinimas, %

Tarpusavio pedagogų nepasitikėjimą bei priešišumą dažnai lemia netolerancija kitokių įsitikinimų ir pažiūrų bendradarbiams. Ką duoda pedagogų tarpusavio antagonizmas? Vieni mokytojai ieško argumentų prieš kitus, vieni kitus žemina ir menkina. Visi pikti, suirzė - nėra mokykloje nei darnos, nei ramybės. Todėl labai svarbu, kad mokykloje vyrautų tolerancija, kad įsitvirtintų darni kūrybiška atmosfera, kad visi pedagogai būtų susitelkę bendriems uždaviniams vykdyti, o mokykloje vyrautų palanki ir rami darbo atmosfera. Didžioji dalis apklaustų pedagogų 69,33 proc. santykius su bendradarbiais vertina gerai, 23,33 proc. pedagogai teigė, kad santykiai yra patenkinami, ir 7,33 proc. pedagogų šiuo klausimu turi kitą nuomonę. Galime daryti prielaidą, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, pedagogų tarpusavio santykiai yra geri ir tai sudaro prielaidas efektyviam bendradarbiavimui, sprendžiant mokinių problemas (žr. 26 pav.).

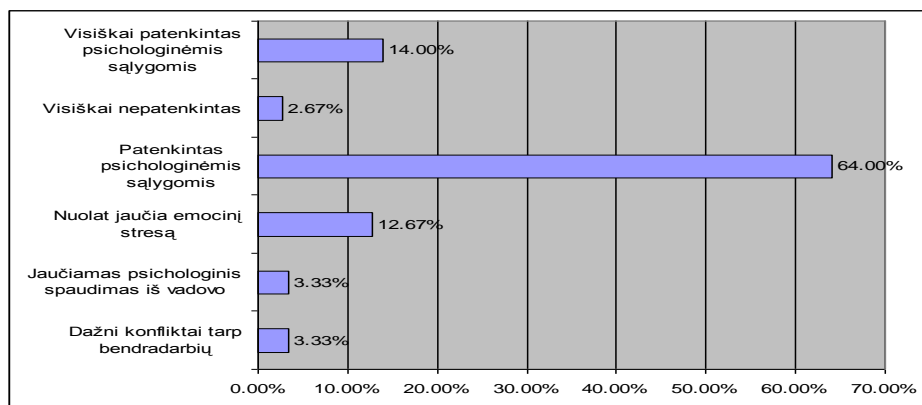
26 pav. Santykių su bendradarbiais vertinimas, %

Kai darbovietėje jautiesi saugus, yra teigiama aplinka ir pasitikėjimas, tuomet darbo rezultatai yra produktyvesni. Didžioji dalis apklaustų pedagogų t.y. 66 proc. jaučiasi saugūs savo darbovietėje, 5,33 proc. pedagogų nesijaučia saugūs ir 28,67 proc. pedagogų šiuo klausimu neturi nuomonės. Saugumo jausmas darbovietėje yra svarbus, kuriant teigiamą atmosferą ir sprendžiant mokinių problemas. Jei mokytojas pats jaustųsi nesaugus, jis negalėtų padėti ir mokiniui (žr. 27 pav.).

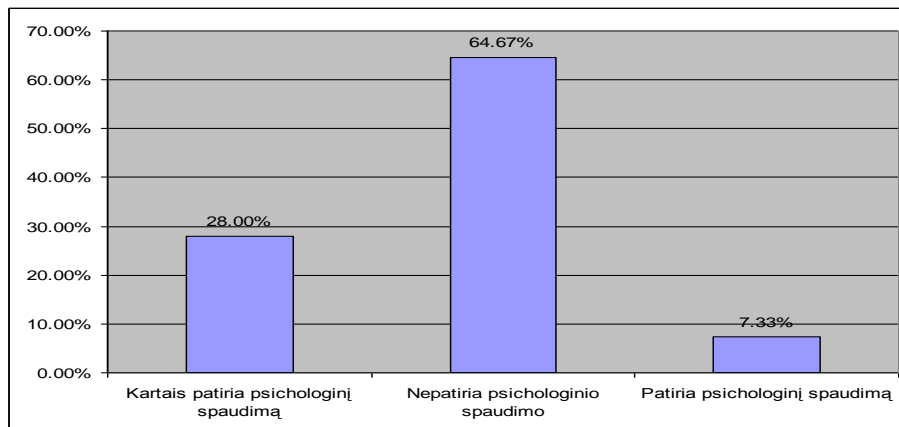
27 pav. Saugumo jausmas darbovietėje, %

Gera psichologinė atmosfera darbovietėje suteikia darbuotojams galimybes efektyviai dirbti ir išnaudoti visą savo energiją profesiniams tikslams pasiekti. Apklausos rezultatai indikuoja, kad didžioji dalis pedagogų t.y. 64 proc. yra patenkinti psichologine atmosfera darbovietėje, 14 proc. pedagogų yra visiškai patenkinti, 12,67 proc. nuolat jaučia emocinį stresą, 3,33 proc. jaučia psichologinį spaudimą iš vadovo, 3,33 proc. kenčia nuo dažnų konfliktų tarp bendradarbių ir 2,67 proc. pedagogų yra visiškai nepatenkinti psichologinėmis darbo sąlygomis. Galime daryti prielaidą, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, vyrauja teigiama atmosfera ir pedagogai ja yra patenkinti, o tai sudaro sąlygas sklandžiam darbui (žr. 28 pav.).

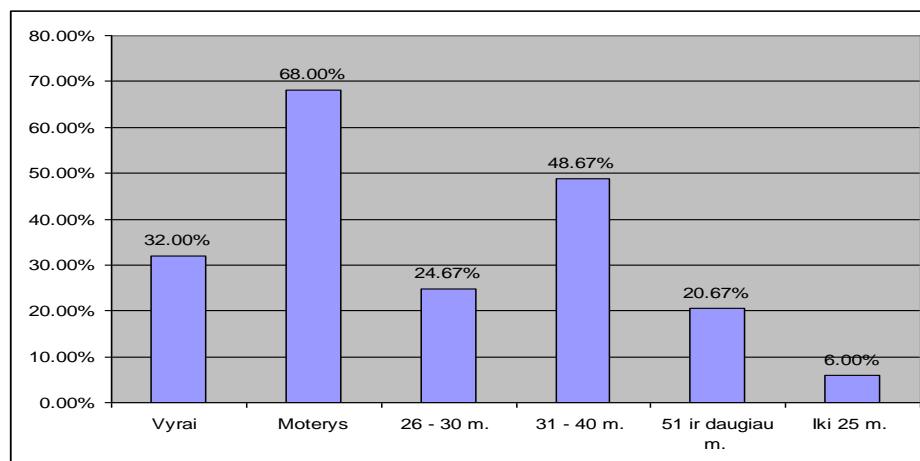
28 pav. Pasitenkinimas psichologine atmosfera darbovietėje, %

Bendradarbių psichologinis spaudimas gali įtakoti blogus darbo rezultatus bei santykius su mokiniais. Suirzęs pedagogas negali tinkamai atlikti savo pareigų. Didžioji dalis pedagogų, tirtuose profesinio rengimo centruose, nepatiria psichologinio spaudimo ir tai sudaro sąlygas efektyviam darbui ir bendradarbiavimui su kolegomis (žr. 29 pav.).

29 pav. Bendradarbių psichologinis spaudimas, %

Didžioji dalis apklaustųjų t.y. 68 proc. buvo moterys ir 32 proc. vyrai. 48,67 proc. apklaustųjų amžius yra tarp 31 ir 40 m., 24,67 proc. apklaustųjų amžius yra tarp 26 ir 30 m., 6 proc. apklaustieji pedagogai yra 25 m. ir jaunesni, 20,67 proc. yra 51 m. ir vyresnis. Mažas jaunesnių nei 25 m. mokytojų skaičius šiuo atveju yra teigiamas rodiklis, nes jauni mokytojai neturi pakankamai patirties, dirbant su problemų turinčiais mokiniais (žr. 30 pav.).

30 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių, %

2.1.5. Apklauso rezultatų interpretavimas

Nagrinėjant bendravimo ir tarpusavio santykius profesinio rengimo centruose, pirmiausia išsiaiškinsime, ar mokinių ir mokytojų požiūris į tam tikrus reiškinius mokymo institucijoje sutampa. Šiuo tikslu palyginsime kai kuriuos mokytojų ir mokinių atsakymus į tokius pačius klausimus. Siekdami kiekybiškai įvertinti mokinių ir mokytojų nuomonių panašumą, apskaičiuosime koreliacijos koeficientus.

Taigi, pirmiausia nustatysime mokinių ir mokytojų nuomonių dėl tarpusavio pagarbos koreliaciją. Mokinių ir mokytojų atsakymų palyginimas pateikiamas 12-oje lentelėje.

12 lentelė

Mokinių ir mokytojų atsakymai dėl savitarpio pagarbos (procentais)

	Mokinių atsakymai į klausimą, ar mokytojai juos gerbia	Pedagogų atsakymai į klausimą, ar mokiniai juos gerbia
<i>Didžioji dalis gerbia</i>	54,4	72,0
<i>Mažoji dalis gerbia</i>	32,8	12,0
<i>Neturi nuomonės</i>	7,2	6,7
<i>Kita</i>	2	9,3

Koreliacijos koeficiento reikšmę apskaičiuojame pagal šią formulę:

$$r = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n(\sum x^2) - (\sum x)^2][n(\sum y^2) - (\sum y)^2]}} *$$

Arba

$$r_1 = \frac{(4 * 4377,24) - (96,40 * 100)}{\sqrt{[4(4091,04) - (96,40)^2][4(5459,38) - (100)^2]}} = 0,860083$$

kur: r = imties koreliacijos koeficientas, n = imties dydis, x = mokinių reikšmė, y = pedagogų reikšmė.

Apskaičiavę šio klausimo koreliacijos koeficiento reikšmę gavome:

$$R_1 = 0,860083^\dagger$$

* Čekavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai. I ir II dalys*. Vilnius: TEV.

† Tokia koeficiento reikšmė nurodo vidutinio stiprumo ryšį tarp kintamųjų.

Taigi, tokia koreliacijos koeficiento reikšmė parodo vidutinio stiprumo ryšį tarp mokinių ir mokytojų atsakymų. Galime daryti prielaidą, jog didžiąja dalimi mokinių ir mokytojų požiūriai į pagarbą mokykloje sutampa.

12 lentelė indikuoja teigiamą mokinių ir mokytojų poziciją pagarbos klausimu - daugiau nei pusė mokinių teigė, kad didžioji dalis mokytojų juos gerbia, ir daugiau nei pusė mokytojų teigė, jog didžioji dalis mokinių juos gerbia. Reiktų nepamiršti, jog tarpusavio pagarba yra vienas esminių sėkmingo bendravimo ir gerų santykių elementas.

13-oje lentelėje pateikiami asmenys, į kuriuos mokiniai kreipiasi pagalbos iškilus sunkumams, ir kuriuos įvardijo mokytojai kaip socialines mokinių problemas sprendžiančius asmenis.

13 lentelė

Mokinių ir mokytojų atsakymai dėl asmenų, kurie padeda spręsti mokinių socialines problemas (procentais)

	Asmenys, į kuriuos kreipiasi mokiniai iškilus sunkumams	Asmenys, kurie pedagogų nuomonę padeda spręsti mokinių socialines problemas
<i>Mokyklos socialinis pedagogas</i>	7,6	98,7
<i>Grupės auklėtojas</i>	85,6	96
<i>Šeimos nariai</i>	81,2	50,7
<i>Kita</i>	1,2	19,3

Koreliacijos koeficiento reikšmę apskaičiuojame pagal šią formulę:

$$r = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n(\sum x^2) - (\sum x)^2][n(\sum y^2) - (\sum y)^2]}} \ddagger$$

Arba

$$r_2 = \frac{(4 * 13107,72) - (175,60 * 264,70)}{\sqrt{[4(13980) - (175,60)^2][4(21900,67) - (264,70)^2]}} = 0,283667$$

Apskaičiavę šio klausimo koreliacijos koeficiento reikšmę gavome:

$$R_2 = 0,283667^{\S}$$

‡ Čekavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai. I ir II dalys*. Vilnius: TEV.

§ Tokia koeficiento reikšmė nurodo labai mažo stiprumo ryšį tarp kintamųjų.

Matome, kad šiuo atveju koreliacijos koeficientas indikuoja labai silpną ryšį tarp mokytojų ir mokinių nuomonės. Iš 13-os lentelės galime matyti, jog didžiausias nuomonių skirtumas susijęs su socialinio pedagogo veikla - beveik visi mokytojai įsitikinę, jog socialinis pedagogas padeda mokiniams spręsti socialines problemas, tačiau tik 7,6 proc. apklaustų mokinių įvardijo, kad iškilus sunkumams, pagalbos kreipiasi į socialinį pedagogą. Labai panaši situacija matoma ir 14-oje lentelėje, kur vaizduojami mokinių ir mokytojų atsakymai dėl asmenų, kurie padeda spręsti mokinių psichologines problemas.

14 lentelė

Mokinių ir mokytojų atsakymai dėl asmenų, kurie padeda spręsti mokinių psichologines problemas (procentais)

	Asmenys, į kuriuos kreipiasi mokiniai iškilus sunkumams	Asmenys, kurie pedagogų nuomonę padeda spręsti mokinių psichologines problemas
<i>Mokyklos socialinis pedagogas</i>	7,6	97,3
<i>Grupės auklėtojas</i>	85,6	52,7
<i>Šeimos nariai</i>	81,2	72,7
<i>Kita</i>	1,2	2

Koreliacijos koeficiento reikšmę apskaičiuojame pagal šią formulę:

$$r = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n(\sum x^2) - (\sum x)^2][n(\sum y^2) - (\sum y)^2]}}^{**}$$

Arba

$$r_3 = \frac{(4 * 11156,24) - (175,60 * 224,70)}{\sqrt{[4(13980) - (175,60)^2][4(17533,87) - (224,70)^2]}} = 0,232787$$

Apskaičiavę šio klausimo koreliacijos koeficiento reikšmę gavome:

$$R_3 = 0,232787^{\dagger\dagger}$$

Taigi, šiuo atveju ryšys tarp mokinių ir mokytojų atsakymų yra labai silpnas. Kaip ir 14-oje lentelėje, galime indikuoti didelį nuomonių skirtumą dėl socialinio pedagogo darbo.

** Čekavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai. I ir II dalys*. Vilnius: TEV.

†† Koreliacijos koeficiento reikšmė apskaičiuota Excel 2003 programa. Tokia koeficiento reikšmė nurodo vidutinio stiprumo ryšį tarp kintamųjų.

Galime daryti prielaidą, jog profesinio rengimo centruose mokinių ir mokytojų žinios bei požiūris į socialinio pedagogo darbą labai skiriasi - mokytojai mano, kad socialinis pedagogas padeda spręsti mokinių problemas, o patys mokiniai į socialinį pedagogą beveik nesikreipia.

Nors didžioji dalis mokinių (56,9 proc.) teigė, jog pasitiki socialiniu pedagogu, tačiau jo darbas buvo siejamas ne su pagalba patiems mokiniams, o daugiau su mokyklos tvarkos palaikymu. Didžioji dalis mokinių kaip pagrindines socialinio pedagogo funkcijas įvardijo tėvų kvietimą į mokymo įstaigą ir kvietimą individualiems pokalbiams. Kadangi iš 13-os ir 14-os lentelių matome, jog patys mokiniai į socialinį pedagogą beveik nesikreipia, galime daryti prielaidą, jog šie pokalbiai yra daugiau priverstiniai nei savanoriški ir susiję su drausmės problemomis.

Teigiamai vertinti tarpusavio santykius tarp mokinių ir mokytojų leidžia mokinių pasisakymas apie pedagogų elgesį. 81,6 proc. apklaustųjų yra visiškai arba didžiąja dalimi patenkinti mokytojų elgesiu pamokų metu. Taip pat 91,33 proc. apklaustų mokytojų teigė, jog mokiniai elgiasi pagarbiai ir kultūringai.

Siekiant bendradarbiavimo ir gerų tarpusavio santykių, taip pat yra labai svarbus pasitikėjimas. Apklausos rezultatai indikuoja, jog, tirtuose profesinio rengimo centruose, mokiniai pasitiki mokytojais - viso 76,8 proc. apklaustų mokinių mano, kad visi arba didžioji dalis pedagogų išsaugotų mokinių paslaptis. Taip pat pasitikėjimas indikuotas ir tarp grupėje besimokančių mokinių - 62,4 proc. apklaustųjų pasitiki grupės draugais.

Popamokiniai mokinių užsiėmimai, lankomi būreliai yra ne tik įdomus, bet ir naudingas laisvalaikio praleidimo būdas. Įvairiuose būreliuose mokiniai įgyja tam tikrų įgūdžių bei tobulina savo bendravimą su kitais. Deja, tirtuose profesinio rengimo centruose, popamokinius užsiėmimus lanko mažesnė pusė apklaustųjų. Populiariausi ir pačių mokinių labiausiai rekomenduojami būreliai yra krepšinio ir futbolo bei dainavimo ir grojimo.

Patyčios mokyklose yra itin aktuali šių dienų tema ir problema. Tirtuose profesinio rengimo centruose, didžioji dalis (83,6 proc.) mokinių teigė patyčių nepatiriantys, tačiau yra ir kiti 16,4 proc. mokinių, kurie patyčias patiria. Tokias problemas turėtų spręsti mokyklos socialiniai pedagogai, bendradarbiaudami su mokytojais bei tėvais.

Apklausa indikuoja, kad dauguma tėvų domisi savo vaikų pasiekimais moksle. Norint gauti informaciją šiuo klausimu, tėvai turi bendrauti ne tik su savo vaikais, bet ir su mokytojais. Populiariausias bendravimo būdas tarp tėvų ir mokytojų yra tėvų susirinkimai. Deja, tik nedidelė dalis tėvų patys skambina grupės auklėtoju ar užeina į mokymo centrą. Taigi, galime daryti prielaidą, jog individualus bendravimas tarp mokytojų ir mokinių tėvų vyksta retai.

Problemos šeimoje yra įvardintos kaip viena pagrindinių priežasčių, skatinančių mokinių nedrausmingumą. Svarbu tai, kad tėvai, kaip artimiausi vaikui asmenys, bendradarbiautų sprendžiant mokinių problemas. Apklaustos rezultatai indikuoja, kad, tirtuose profesinio rengimo centruose, vyksta bendradarbiavimas tarp mokytojų ir tėvų sprendžiant mokinių problemas.

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais mokiniai susiduria mokykloje, yra sunkumas mokytis ir noras kuo greičiau sprukti iš mokyklos. Sunkumas mokytis paprastai yra būdingas daugeliui mokinių, nes tai nėra pati mėgstamiausia veikla. Tačiau noras kuo greičiau sprukti iš mokyklos gali būti siejamas ir su mokykloje esančia neigiama atmosfera. Nustatyta, jog maždaug ketvirtadalis mokinių, bent kartais praleidžia pamokas be pateisinamos priežasties.

Materialinė pagalba mokiniams gali būti labai svarbi. Daugumai reikia gyvenamosios vietos naujame mieste ar stipendijos pragyvenimui. Tirtuose profesinio rengimo centruose tik 10 proc. apklaustųjų negauna jokio materialinio paskatinimo.

Tirtuose profesinio rengimo centruose, daugumos mokytojų nuomone, tik maža dalis mokinių turi socialinių ir psichologinių problemų. Vis dėlto, kalbant apie socialines mokinių problemas, 22 proc. mokytojų teigė, kad didžioji dalis mokinių turi tokių problemų. Taigi, galime daryti prielaidą, jog galbūt nedaug mokytojų sugeba pastebėti ir išskirti socialinių problemų turinčius vaikus, taigi, nedaug mokytojų ir supranta būtinybę jiems padėti. Komplikuoti santykiai su mokiniais ir tarpusavio ryšio stoka yra pagrindinės kliūtys teikti pagalbą mokiniams.

Norint gerai atlikti savo darbą, reikia jį mėgti. Tirtuose profesinio rengimo centruose, dauguma dirbančių mokytojų yra patenkinti savo darbu ir nenorėtų jo keisti. Nustatyta, jog kolektyve vyrauja giedra ir optimistinė nuotaika, o sunkiu momentu kolegoms vienas kitą palaiko.

Gerai santykiai su vadovu yra svarbūs bet kokiame darbe, norint jį gerai atlikti ir pasiekti rezultatų. Didžioji dauguma mokytojų yra patenkinti santykiais su mokyklos vadovu.

Tirtuose profesinio rengimo centruose, vyrauja geri mokytojų santykiai su mokiniais ir kolegomis, mokytojai yra patenkinti psichologine atmosfera ir jaučiasi saugūs darbe. Didžioji dalis mokytojų nepatiria kolegų psichologinio spaudimo, kas leidžia patvirtinti gerus tarpusavio santykius ir bendradarbiavimą.

2.2. Bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose: kokybinio tyrimo rezultatai

2.2.1. Tyrimo metodologija ir eiga

Įgyvendinant tyrimo tikslą, antrajai tyrimo daliai atlikti buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas.

Siekiant daugiau sužinoti apie mokinių, tėvų ir pedagogų santykius, ištirti bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus profesinio rengimo centruose, buvo parengtas struktūrizuotas interviu profesinių mokyklų socialiniams pedagogams.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, buvo pasirinktas struktūrizuotas interviu, pagal kurį numatomi iš anksto būtini ir galimi klausimai. Ekspertavimo metodu buvo siekiama išsiaiškinti bendravimo ir tarpusavio santykių ypatumus Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose. Į mokyklas atlikti interviu buvo vykstama tik iš anksto susitarus, nurodytu laiku. Duomenys buvo surinkti individualiai bendraujant su kiekvienu socialiniu pedagogu iš Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinių rengimo centrų, jiems užduodant klausimus (ekspertavimo metodas). Klausimyną sudarė 3 struktūriniai blokai: darbas su mokiniais, bendradarbiavimas su šeima, darbas su pedagogais ir mokyklos administracija. Pokalbiai buvo įrašomi į diktofoną. Vėliau iš diktofono pokalbis buvo fiksuojamas raštiškai. Interviu vyko socialinių pedagogų kabinetuose. Pokalbiai vyko sklandžiai. Vieno interviu trukmė - 60–90 minučių. Tyrimas buvo atliktas 2010 m. vasario mėnesį.

Interviu klausimynas, naudotas apklausiant socialinius pedagogus, pateikiamas 3 priede. Kokybinio tyrimo duomenų analizė atlikta vadovaujantis turinio (content) analizės būdais. Analizės procese vengta išankstinių teorinių apibrėžčių, apibūdinimų. Gautuose tekstuose atsispindi žmonių patirtis, nuostatos, jausmai; konkretizuojamas kontekstas. Teksto turinys buvo analizuojamas nuosekliai, remiantis konkrečiomis metodologinės procedūros taisyklėmis ir dalijant nagrinėjamą turinį į analitinius vienetus. Kategorijos ir subkategorijos yra turinio (content) analizės esmė, teksto interpretavimas vyko remiantis iškeltais tyrimo klausimais, į kuriuos atsakoma pasitelkiant suformuluotas kategorijas ir subkategorijas.

2.2.2. Tyrimo imtis

Interviu imtis netikimybinė, tikslinė, patogioji. Tyrimo metu ekspertavimo metodu buvo apklausti Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centrų socialiniai pedagogai (n = 5). Tiriamųjų charakteristika pateikta 15 lentelėje.

15 lentelė

Demografinė tiriamųjų charakteristika

Imties dydis	n = 5
Amžiaus vidurkis	37 m.
Darbo stažo mokykloje vidurkis	4 m.
Pasiskirstymas pagal institucijos tipą	Visų penkių respondentų pagrindinė darbovietė – profesinis rengimo centras
Pasiskirstymas pagal darbinį statusą	Visi penki socialiniai pedagogai
Išsilavinimas	Visi respondentai įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą
Geografinė sklaida	Trys socialiniai pedagogai apklausti iš Šiaulių profesinio rengimo centro, vienas iš Panevėžio profesinio rengimo centro ir vienas iš Kelmės profesinio rengimo centro

2.2.3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Atlikus respondentų atsakymų į interviu klausimus, nagrinėjant pirmojo struktūrinio bloko „Socialinio pedagogo darbas su mokiniais“ kokybinę turinio analizę, išskirtos 5 kokybinės kategorijos.

Socialinio pedagogo darbas su mokiniais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Klausimai, kuriais mokiniai kreipiasi į socialinį pedagogą.	Bendravimo problemos ir konfliktai su mokytojais, mokiniais ir šeimos nariais	„Mokiniai dažnai kreipiasi dėl konfliktų ir nesutarimų su mokytojais. <...> Taip pat kreipiasi pagalbos, kai nepavyksta bendrauti su grupės draugais, iškyla konfliktai ir pan. <...> Kartais pasitaiko, kad mokiniai prašo padėti spręsti namuose esančias šeimynines bendravimo problemas.“	5
	Materialinė parama	„Mokiniai dažniausiai kreipiasi dėl vienkartinį pašalpų skyrimo arba kelionės bilieto į mokymo įstaigą išlaidų kompensavimo.“ Dažnai mokiniai neturi galimybės netgi nusipirkti kelionės į mokyklą bilieto.“	4
Priežastys, dėl kurių mokiniai nelanko pamokų	Motyvacijos stoka	„Kaip ir kiekvienoje mokykloje, taip ir profesinio rengimo centre, dažnai nelankomumas sąlygojamas tiesiog tingėjimo“. „Mokiniai dažnai yra išsiblaškę ir pamokų metu mažai domisi tuo, kas yra dėstoma.“ „Pamokų praleidimas be pateisinamos priežasties šiuo metu yra viena opiausių problemų.“	4
	Finansinės šeimos problemos	„Kai kurie mokiniai yra priversti dirbti, todėl dažnai praleidžia pamokas.“	3
	Maža tėvų kontrolė	„Šiuo atveju maža tėvų kontrolė dažnai paskatina praleisti pamokas, ypač jaunesnius mokinius.“	4
	Sveikatos sutrikimai	„Asmeninės problemos, tokios kaip sveikatos sutrikimai.“	2
Mokiniam reikalinga pagalba	Materialinė	„Materialinė pagalba būtų labai naudinga daugeliui centro mokinių ir suteiktų jiems galimybę daugiau laiko skirti mokslams.“	3

	Psichologinė	„Dažnai kreipiasi mokiniai, turintys bendravimo problemų, patyrę traumas, gyvenantys nuolatinėje psichologinėje įtampoje.“	4
Mokiniam dėl nelankomumo taikomos priemonės	Kontrolė ir stebėjimas	„Pamokų nelankančius mokinius nuolat stebime ir stengiamės kontroliuoti.“ „Didelis pamokų praleidinėjimas galėtų būti sprendžiamas didinant mokinių kontrolę.“	5
	Finansinės priemonės	„Už labai dažną pamokų nelankymą, atimama stipendija.“	2
	Pokalbiai su tėvais, auklėtojais	„Vedami individualūs pokalbiai su grupės auklėtojais ir tėvais, bei ieškoma problemos sprendimo būdų.“	5

Matome, jog dažniausiai mokiniai kreipiasi dėl bendravimo problemų ir konfliktų su mokytojais, mokiniais ir šeimos nariais. Pasitikėjimą socialiniu pedagogu ypač indikuoja mokinių noras kalbėti apie santykius šeimoje. Mokinių kreipimasis dėl materialinės paramos taip pat indikuoja pasitikėjimą socialiniu pedagogu.

Socialiniai pedagogai išvardijo nemažai priežasčių, dėl kurių mokiniai praleidinėja pamokas. Tokių priežasčių turėtų būti mažiau, matome, kad, tirtuose profesinio rengimo centruose, pamokų praleidinėjimas yra aktuali problema.

Nustatyta, jog bloga finansinė padėtis yra viena aktualiausių mokinių problemų, skatinančių ir pamokų praleidinėjimą.

Socialinių pedagogų nuomone, mokiniams reikalinga tiek finansinė, tiek psichologinė pagalba bei griežta kontrolė.

Matome, kad dėl nelankomumo taikomos įvairios priemonės, tačiau problema vis dėlto egzistuoja, todėl galime daryti prielaidą, jog metodai nėra labai efektyvūs.

Atlikus respondentų atsakymų į interviu klausimus, nagrinėjant antrąjį struktūrinį bloką „Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su šeima“ kokybinę turinio analizę, išskirtos 2 kokybinės kategorijos. Detaliai kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai pateikti 17-oje lentelėje.

Socialinio pedagogo bendradarbiavimas mokinių tėvų ir mokyklos bendruomenės tarpusavio santykiuose, sprendžiant mokinių problemas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Socialinio pedagogo funkcijų įgyvendinimas	Koordinacinė funkcija	„Atlikti savo pagrindines funkcijas, kurios bendrąja prasme yra koordinacinės: informacinę, šviečiamąją, organizacinę, prevencinę“.	4
	Informacinė /šviečiamoji	„Tėvams teikti informaciją ir juos šviesti: kaip pagelbėti vaikams, kad geriau mokytųsi“, „... kaip auklėti savo vaikus, kaip juos ugdyti“. „Padėti tėvams spręsti problemas“.	5
Darbo su tėvais formos	Teikiama informacija	„Telefonu bendraujama su tėvais“.	4
	Aptariami rezultatai	„Individualių susitikimų metu aptariami pasiekti rezultatai“.	4
	Planuojamos veiklos	„Organizuojami individualūs susitikimais su mokinių tėvais, siekiant spręsti išskylančias problemas.“	3
	Emocinis palaikymas	„Socialinis pedagogas visada turi stengtis palaikyti ir emociškai paremti tiek mokinius, turinčius problemų, tiek jų tėvus. Neužtenka tik suteikti objektyvią informaciją.“	4

Pirmoji kategorija (socialinio pedagogo funkcijų įgyvendinimas) yra orientuota į socialinio pedagogo funkcijų (koordinacinės, informacinės, šviečiamosios) realizavimą. Respondentai akcentuoja ir pagalbos sprendžiant problemas (bet ne jų sprendimo) svarbą socialinio pedagogo veikloje. Kategorijoje „Darbo su tėvais formos“ yra 4 subkategorijos: „teikiama informacija“ (Tėvų susirinkimuose skaitomos paskaitos šiomis temomis, pagrindinę informaciją apie mūsų teikiamas paslaugas gauna per tėvų susirinkimus); „aptariami rezultatai“; „planuojamos veiklos, įtraukiančios tėvus“; „teikiamas emocinis palaikymas ir objektyvi informacija“. Tai veiklos, kurios iš esmės yra tik informuojamojo pobūdžio, reikšmingas yra vienos respondentės pastebėjimas, kad tėvams reikia emocinio palaikymo ir objektyvios informacijos.

Atlikus respondentų atsakymų į interviu klausimą „kaip Jums pavyksta įtraukti tėvus į aktyvią mokyklos veiklą, sudaryti tėvams galimybę dalyvauti mokyklos renginiuose, projektinėje veikloje?“ kokybinę turinio analizę, skiriamos 3 kokybinės kategorijos. Šio tyrimo tekstas buvo interpretuojamas, remiantis iškeltu tyrimo klausimu, kaip mokinių tėvai įtraukiami į aktyvią mokyklos veiklą, susijusią su bendradarbiavimu ir tarpusavio santykiais? Detaliai kategorijos ir citatos pateiktos 18-oje lentelėje.

18 lentelė

Tėvų įsitraukimas į aktyvią mokyklos veiklą

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Nedalyvauja	„Vis dėlto didžioji dalis tėvų ne visada, o kai kurie ir niekada nedalyvauja organizuojamuose susirinkimuose ar pokalbiuose.“	2
Konsultuojasi	„Individualių pokalbių su tėvais metu teikiamos konsultacijos, kaip spręsti esamas problemas.“	2
Neigia pagalbos poreikį	„Didžioji dalis tėvų nepripažįsta, jog jiems reikalinga pagalba.“	1

Išnagrinėjus socialinių pedagogų atsakymus, nustatyta, jog didžioji dalis tėvų patys nesikreipia į socialinį pedagogą arba neigia pagalbos poreikį. Taigi, galime daryti prielaidą, jog stinga bendradarbiavimo tarp tėvų ir socialinio pedagogo, tėvai negauna pakankamai informacijos apie šio žmogaus darbą ir galimybes iš jo sulaukti pagalbos.

Atlikus respondentų atsakymų į interviu klausimus, nagrinėjant trečiąją struktūrinį bloką „Socialinio pedagogo darbas su pedagogais ir mokyklos administracija“ kokybinę turinio analizę, išskirta viso 10 kokybinių kategorijų. Detaliai kategorijos, subkategorijos ir įrodantys teiginiai pateikti 19-oje, 20-oje ir 21-oje lentelėse.

19 lentelė

Socialinio pedagogo darbas su pedagogais, mokyklos administracija

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Bendravimas	Bendravimas su mokyklos administracija	„Su mokyklos administracija tenka bendrauti dėl materialinės paramos mokiniams suteikimo.“	5

	Bendravimas su mokytojais	„Su mokytojais ir auklėtojais dažniausiai bendraujame dėl pamokų nelankymo, dėl mokinių elgesio sutrikimo ar blogo mokymosi.“	5
Ugdymo procesas	Darbas su mokiniais	„Siekama, kad mokiniai būtų užimti ir neturėtų laiko užsiimti žalinga veikla.“	3
	Bendradarbiavimas	„Bendradarbiaujant su mokytojais, sukuriamos papildomos popamokinės veiklos.“	3
	Sudominimas	„Mokytojai ir auklėtojai padeda sudominti mokinius užsiimti tam tikra veikla.“	4
	Skatinimas	„Dažnai patys mokiniai neieško papildomos popamokinės veiklos, tačiau paskatinti ir sudominti mielai į ją įsitraukia.“	4
	Gebėjimas atskleisti gabumus	„Bendradarbiaujant su auklėtojais ir mokytojais, stengiamasi nukreipti moksleivius tinkama linkme, kad jie galėtų atskleisti savo gabumus.“	3
	Gebėjimas motyvuoti	„Siekiant, kad mokiniai užsiimtų popamokine veikla, būtina juos sudominti ir motyvuoti.“	4
Mokytojų kompetentingumas spręsti mokinių problemas ir padėti tėvams	Mokytojų žinios Išsilavinimas	„Mokymo centre organizuojami seminarai suteikia pedagogams ir socialiniams pedagogams žinių, kaip dirbti su probleminiais mokiniais, kaip spręsti įvairias problemas.“	3
	Profesionalumas	„Dažnai pasitaikanti problema yra mokytojų arogancija ir nepaisymas kitų nuomonės. Toks elgesys neprofesionalus ir susikerta su mokinių interesais.“	3
	Kompetencija ir patirtis	„Mūsų centre dirbantys mokytojai turi nemažai patirties, sprendžiant tiek socialines, tiek psichologines mokinių problemas. Galėčiau teigti, kad beveik visi šioje srityje yra kompetentingi.<...> Vis dėlto ne visi mokytojai yra geranoriški ir linkę padėti vaikams.“	3
	Pedagoginiai psichologiniai	„Labai svarbus yra psichologinis ir pedagoginis mokytojų pasirengimas, dirbant su	4

	gebėjimai	probleminiais mokiniais. Reikia sugebėti padėti vaikui išsipasakoti, o kartais ir be pokalbio pastebėti, kuriam vaikui reikalinga pagalba ir nukreipti jį tinkama linkme.“	
	Dalyko išmanymas ir kvalifikacija	„Savo dėstomo dalyko išmanymas ir įdomus žinių pateikimas, įtakoja mokinių elgesį pamokų metu bei pačių pamokų praleidimą.“	4

Matome, kad socialinis pedagogas, norėdamas gerai atlikti savo darbą, turi bendradarbiauti tiek su mokyklos administracija, tiek su mokytojais. Bendradarbiavimas su mokyklos administracija sudaro prielaidas spręsti mokinių materialines problemas, o bendradarbiavimas su mokytojais padeda identifikuoti mokinius, kuriems reikalinga pagalba, geriau juos pažinti ir efektyviai spręsti problemas.

20 lentelė

Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su mokyklos administracija, sprendžiant mokinio socialines problemas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Organizacinė veikla	Nemokamo maitinimo organizavimas	„Organizuojamas nemokamas maitinimas.“	2
	Renginių organizavimas	„Įvairių renginių mokiniams organizavimo.“	3
	Mokinių savivaldos organizavimas	„Buvo spraga su mokinių savivaldos veikla (...) tai svarbi darbo sfera.“	2
Kontrolė	Kontroliuojama mokinių savivaldos veikla	„Padėti sukurti mokinių savivaldą neužtenka, po to reikia nuolat stebėti jos veiklą ir skatinti.“	2
	Kontroliuojamas pašalpų skyrimas	„Dažnai tenka ne kartą bendrauti su administracija dėl pašalpos skyrimo konkrečiam mokiniui. Šiandien tai nėra paprastas ir greitas procesas.“	2

Sprendžiant mokinių socialines problemas, socialinio pedagogo darbas skyla į dvi kategorijas - organizacinę veiklą ir kontrolę. Abi šios kategorijos yra vienodai svarbios - neužtenka

tik suorganizuoti renginius, nemokamą maitinimą ar pan., reikia ir kontroliuoti, jog teikiama pagalba būtų efektyvi ir vyktų sklandus bendradarbiavimas.

Atsakymų į klausimą dėl savybių, kuriomis turi pasižymėti socialinis pedagogas, kokybinės content analizės rezultatai išryškino asmenines savybes, padedančias socialiniam pedagogui jo veikloje. Nustatytos socialiniam pedagogui, dirbančiam su tėvais bei mokiniais, būtinos savybės bendravimo ir tarpusavio santykių procese (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Bruožai, reikalingi socialiniam pedagogui, dirbant su mokiniais ir jų tėvais

Kategorija	Patvirtinantis teiginys	Dažnis
Komunikaciniai gebėjimai	„Mokantis bendrauti, išgirsti ir išklaudyti, bei pasistengti suprasti kiekvieną.“	4
Savigarba	„Savigarba.“	3
Pasitikėjimas savimi	„Pirmiausia pasitikėti savimi“	4
Pareigingumas	„Pareigos padėti mokiniams jausmas yra būtinas šiame darbe.“	5
Kompetencijos	„... turintis nemažą kompetencijų bagažą“, „Turi būti kompetentingas savo srities žinovas“.	4

Tiriamieji išskyrė tokias savybes: savigarbą, pasitikėjimą savimi, pareigingumą, gebėjimą bendrauti, kompetenciją. Savigarba, pasitikėjimas savimi, pareigingumas yra orientuoti į socialinio pedagogo asmenį, o komunikaciniai gebėjimai, gebėjimas „*bendrauti, išgirsti ir išklaudyti, bei pasistengti suprasti kiekvieną*“ atspindi tarpasmeniniams santykiams reikalingas savybes.

Taigi, atlikus kokybinį tyrimą, nustatyta, kad mokiniai dažniausiai pasitiki socialiniais pedagogais, sprendžiant bendravimo problemas su mokytojais, grupės draugais ar netgi šeimos nariais. Problemų apie šeimos situaciją aptarimas rodo itin didelį pasitikėjimą socialiniu pedagogu. Materialinės priežastys, dėl kurių mokiniai kreipiasi į socialinį pedagogą, dažniausiai būna susijusios su pašalpomis ar kelionės į mokyklą bilieto kompensavimu.

Interviu su socialiniais pedagogais metu paaiškėjo pagrindinės priežastys, dėl kurių mokiniai praleidžia pamokas, tai yra tingėjimas, finansinės problemos, tėvų kontrolės stoka bei asmeninės problemos. Iš išvardintų pamokų praleidimo priežasčių, pateisinamos yra tik asmeninės problemos, susijusios su sveikatos sutrikimais ar pan.

Socialiniai pedagogai, kaip opiausias šių dienų mokinių problemas, įvardijo abejingumą mokslams, pamokų praleidimą be pateisinamos priežasties ir blogą finansinę padėtį, todėl mokiniams reikalinga tiek finansinė, tiek psichologinė pagalba bei griežtesnė kontrolė.

Siekiant išspręsti pamokų nelankomumo problemas Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose, taikomos priemonės apima: kontrolę ir stebėjimą, finansines sankcijas, pokalbius su tėvais ir auklėtojais.

Pagrindinės socialinio pedagogo funkcijos Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio mokymo centruose yra koordinacinės, informacinės - šviečiamosios ir pagalbos teikimas.

Pedagogai išskiria tokias bendravimo su tėvais formas - informacijos teikimas, rezultatų aptarimas, veiklų, įtraukiančių mokinių tėvus planavimas, emocinio palaikymo ir objektyvios informacijos teikimas. Problema, bendraujant su tėvais, atsiranda tada, kai jie neigia pagalbos poreikį arba išvis nebendruoja su socialiniu pedagogu.

Dirbdamas savo darbą, socialinis pedagogas profesinio rengimo centruose įvairiais klausimais turi bendrauti tiek su mokiniais, tiek su mokytojais, tiek su mokyklos administracija, tiek su mokinių tėvais. Sėkmingas bendradarbiavimas ir problemų sprendimas gali būti paremtas tinkama kompetencija, išsilavinimu, pedagoginėmis žiniomis, sugebėjimu sudominti, motyvuoti ir t.t.

Interviu metu nustatytos tokios pagrindinės savybės, kurias turi turėti socialinis pedagogas: savigarba, pasitikėjimas savimi, pareigingumas, kompetentingumas, komunikabilumas.

Išvados

1. Nagrinėjant pedagogų, mokinių, socialinių pedagogų bendravimą ir tarpusavio santykius profesinio rengimo centruose, nustatyta:
 - Iš pedagoginių pozicijų, pažymėtina, kad bendravimas yra svarbi pedagoginės veiklos profesinė kategorija, kuri savo ruožtu yra ir ugdymo priemonė, ir sociopedagoginė auklėjimo sąlyga, ir tarpusavio santykių organizavimo būdas;
 - Socialinis mokinio vaidmuo yra ypatingas: jo elgesys privalo atitikti mokytojo, visuomenės, tėvų keliamus reikalavimus, antra vertus, jis turi lygiuotis į grupės draugus;
 - Yra išskiriami skirtingi veiksniai, lemiantys mokinio socialinį statusą kolektyve: 1) nuo paties mokinio priklauso individualūs veiksniai: išvaizda (anatominiai duomenys ir apranga), lytis, amžius, charakteris, temperamentas, gabumai, pažangumas, inteligencija, informuotumas arba mokinio išprusimas; 2) išoriniai veiksniai, turintys įtakos mokinio statusui, klasės ypatumai, mokytojas, draugai, šeima, bendravimo patirtis;
 - Tėvai yra neatskiriama mokyklos bendruomenės dalis, todėl vienas iš svarbiausių mokyklos tikslų – skatinti tėvus įsijungti į mokyklos bendruomenės veiklą. Mokyklos ir tėvų bendradarbiavimas sudaro sąlygas mokytojams ir tėvams mokytis vieniems iš kitų bei veiksmingai spręsti socialines problemas;
 - Socialinis pedagogas vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais mokiniams kylančiais sunkumais, dirba su mokiniais, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas. Socialinio pedagogo veikla turi būti nukreipta į konkretų mokinį, į konkrečios jo problemos sprendimą;
2. Tyrimo metu nustatyta:
 - Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose mokiniai ir mokytojai vieni kitus gerbia, mokiniai linkę pasitikėti tiek mokytojais, tiek socialiniu pedagogu, tiek grupės draugais, tačiau pagalbos dažniausiai kreipiasi į šeimos narius ar auklėtoją;
 - Mokinių ir mokytojų požiūriai į tą pačią situaciją kartais skiriasi, daugiausiai tai susiję su socialinio pedagogo darbo vertinimu. Mokiniai patys labai retai kreipiasi pagalbos ir socialinio pedagogo veiklos funkciją sieja daugiau su drausmės palaikymu, o ne su pagalbos gavimo galimybe, tuo tarpu mokytojai mano, kad socialinis pedagogas gali išspręsti beveik visas mokinių problemas mokykloje;

- Šiaulių, Panevėžio ir Kelmės profesinio rengimo centruose mokytojai yra patenkinti savo darbu, santykiais su vadovu, kolegomis ir mokiniais.

3. Hipotezės:

- jog pedagogų, mokinių, socialinių pedagogų tarpusavio santykiai mokykloje pasižymi pagarba ir tarpusavio pasitikėjimu;
- Socialinis pedagogas gali atlikti esminį vaidmenį, reguliuojant bendravimo ir tarpusavio santykius mokykloje;
- Socialinio pedagogo ir grupės auklėtojo bendradarbiavimas sudaro palankias sąlygas kurti bendravimo įgūdžių ir kaitos galimybes profesinio rengimo centre.

Pasitvirtino

Rekomendacijos

1. Šiuo metu trūksta bendradarbiavimo tarp mokytojų ir socialinių pedagogų, todėl reiktų skatinti mokytojus dalyvauti projektinėse veiklose bei prisidėti prie socialinio pedagogo darbo. Profesinio rengimo centruose turėtų būti rengiami mokytojų ir socialinių pedagogų pasitarimai apie pagalbos mokyklos vaikams planavimą ir pasiektus rezultatus;
2. Mokiniai turėtų gauti daugiau informacijos apie socialinio pedagogo darbą ir galimybes sulaukti pagalbos. Grupių auklėtojai turėtų suteikti tokią informaciją visiems mokiniams, o ne tik tiems, kuriems, jų nuomone, reikia pagalbos. Juk dažnai auklėtojai gali nepastebėti mokinio, kuriam reikalinga pagalba;
3. Viena prioritetinių socialinio pedagogo veiklos sričių turėtų būti stengimasis į mokykloje vykstančią kultūrinę veiklą įtraukti ne tik mokinius, bet ir mokytojus bei mokinių tėvus. Tokiu būdu būtų skatinamas visų šalių bendravimas;
4. Mokinių tėvai turėtų būti supažindinami su mokyklos socialiniu pedagogu ir galimybėmis gauti pagalbą tėvų susirinkimų metu;
5. Profesinės mokyklos pedagogai turi padaryti visa, kas įmanoma, kad tėvai, ypač mokinių, kurie patenka į rizikos grupes, prisiimtų dalį atsakomybės už savo vaikų auklėjimą ir mokymą. Bendravimo su tėvais, jų švietimo formomis laikytinos – individualūs pokalbiai, paskaitos, supažindinimas su pedagogine literatūra, kino filmų žiūrėjimas ir aptarimas, keitimasis šeimos auklėjimo patirtimi ir t.t.

Literatūra

1. Adamonienė, R., Daukilas, S., Krikščiūnas, B., Maknienė I., Palujanskienė, A. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Vadovėlis. Utena: Indra.
2. Almonaitienė, J. (Red.). (2007). *Bendravimo psichologija*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
3. Anikejeva, N. (1988). *Mokytojui apie psichologinį klimatą mokykloje*. Kaunas: Šviesa.
4. Augis, R. ir kt. (Red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
5. Bagdonas, A. (2006). *Mokyklos baimės raiška ir jos įveikimo edukaciniai veiksniai*. Pedagogika: mokslo darbai, p. 153 – 159.
6. Baranauskienė, I., Juodraitis, A. (2008). *Neįgaliųjų profesinė rehabilitacija: sėkmės prielaidos*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Barkauskaitė M. (2004). *Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje*. Pedagogika. Nr. 72, p. 20-25.
8. Barkauskaitė, M. (1997). *Pedagogai ir mokiniai: požiūris į švietimo reformą*. Vilnius: Solertija.
9. Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: sociopedagoginė dinamika*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
10. Barkauskaitė, M., Gaigalienė, M., Makarskaitė, R. (2002). *Būsimieji mokytojai apie reikšmingiausius mokyklinių metų įvykius*. Pedagogika: mokslo darbai. Nr. 63, p. 174 – 180.
11. Bart, L., Schindler, K. H. (2001). *Socialinės elgsenos vadovas*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
12. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
13. Bitinas, B., ir kt. (Red. kol.). (2002). Socialinio pedagogo ABC. Socialinis ugdymas V. Kviesskienė, G. (Sud.). *Socialinio pedagogo kompetencija* (p. 17 – 25). Vilnius: Socialinės pedagogikos katedra.
14. Blonski, H., Boerner, R., Haupt, M., Hinze, E., Kemper, J., Maercker A., Osterheider, M., Pach, J., Schneider – Lessmann H., Ullrich I., Weiss I. (2003). *Senų žmonių baimės. Priežastys, ugdymas, praktiniai patarimai*. Vilnius: Alma littera.
15. Bulotaitė, L., Lepeškienė, V. (2006). *Mokytojų stresas ir jo įveikos strategijos*. Pedagogika: mokslo darbai, p. 48 – 52.
16. Butkienė, G. (1996). *Mokymosi psichologija*. Vilnius.

17. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
18. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymosi ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
19. Collins, C. H., Moles, O., Cross, M. (1982). *The home – school connection: Selected partnership programs in large cities*. Boston: Institute for Responsive Education.
20. Comer, J. P. (1985). *School Power: Implications of an intervention project*. New York: Free Press.
21. Comer, J. P., Haynes, N. M. (1992). *Summary of school Development program effects*. New Haven, CT: Yale Child Study Center.
22. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai. I ir II dalys*. Vilnius: TEV.
23. Dapkienė, S. (2002). *Papildomo ugdymo formos*. Šiauliai.
24. Dobranskienė, R. (2002). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Šilutė: Prūsija.
25. Epstein, J. L. (1991). Effects on student achievement of teachers' practice of parent involving. *Literacy through family, community, and school interaction*. Ed. Silven, S. B. Advances in reading/language research. Greenwich, CT: JAI Press, vol. 5, p. 261 – 306.
26. Epstein, J. L. (1995). *School / family / community partnerships: Caring for the children we share*. Phi Delta Kappan, vol. 76 (9), p. 701 – 712.
27. Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto alba.
28. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma littera
29. Harrison, P. A., Narayan, G. (2003). *Differences in behavior, psychological factors, and environmental factors associated with participation in school sports and other activities in adolescence*. Journal of school Health. Nr. 73 (3), p. 113 – 120.
30. Herm, S. (2004). *“Sunkūs“ vaikai*. Praktiniai patarimai auklėtojams ir tėvams. Vilnius: Alma littera.
31. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos*. Mokomoji knyga. Vilnius: Baltijos kopija.
32. Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.
33. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.

34. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Karmaza, E., Grigutyte, N., Karmazė, E. G. (2007). *Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba*. Vilnius: Sapnų sala.
36. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
37. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
38. Laužikas, J. (1993). *Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas*. Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.
39. Legkauskas, V. (2008). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vaga.
40. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
41. Lepeškieienė, V., ir kt. (2001). *Mokykla ant žmogiškųjų pamatų*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
42. Martišauskienė, E. (2004). *Pedagoginių veiksnių įtaka vyresniųjų paauglių dvasiniam tapsmui*. Acta paedagogica Vilnensia. Nr. 12, p. 1 – 13.
43. Merkys, G. (1999). Empirinė – analitinė paradigma ir šiuolaikinis tyrimas. Filosofija ir sociologija. Nr. 3, p. 53 – 64.
44. Merkys, G., Ruškus, J., Juodraitis, A. (Sud.), Kucinienė, B. (red.). (2002). *Nepilnamečių resocializacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. Myers, D. G. (2000). *Psichologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
46. Mortimore, P., Sammons, P., Stoll, L., Lewis, D., Ecob, R. (1998). *Schools Matters*. Berkeley, CA: University of California Press.
47. Navaitis, G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
48. Pikūnas J., Palujauskienė, A. (2005). *Stresas: atpažinimas ir įveikimas*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros mokslo ir švietimo centras.
49. Povilaitis, R., Jasiulionė, J., S. (2008). *Mokykla gali įveikti patyčias*. Vilnius: Sapnų sala.
50. Rajeckas, V. (2002). *Ugdymo tikslas ir uždaviniai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
51. Rajeckas, V. (2004). *Pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Paramos spaustuvė.
52. Rimm, S. B. (1998). *Sumažėjusio pažangumo sindromas. Priežastys ir ugdymas*. Vilnius: Solertija.

53. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny.* Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
54. Ruškus, J., Šapelytė, O., Merkienė, R. (2002). *Mokinių požiūris į socialinį psichologinį klasės klimatą.* Pedagogika. T 58, p. 8 – 16.
55. Sattes, B. (1985). *Parent involvement: A reviews of the literature* (Report No 22). Charlston, WV: Appalachia Education Laboratory.
56. Sprindžiūnas, A. (2002). *Aukštesniųjų klasių moksleivių santykis su veikla kaip tolerancijos raidos prielaida.* Acta paedagogica Vilnensia. Nr. 9, p. 173 – 181.
57. Steinberg, L., Mounts, N. S., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. (1989). *Authoritative parenting and adolescent adjustment across varied ecological niches* (ERIC: Reproduction Document Service). Paper presented at the annual Meeting of the society for research in Child Development. Kansas City.
58. Stoll, L., Fink, D. (1998). *Keičiame mokyklą.* Vilnius: Margi raštai.
59. Suslavičius, A. (2006). *Socialinė psichologija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. Sutton., C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija.* Vilnius.
61. Šernas, V. (1998). *Profesinės veikos didaktika.* Vilnius: Presvika.
62. Tamutienė, I., Civinskas, R. (2005). *Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai.* Tyrimo pristatymo medžiagos elektroninė versija. Vytauto Didžiojo universitetas.
63. Targamadžė, V. (1999). *Bendrojo lavinimo mokykla: mokinių edukacinio stimuliavimo aspektas.* Monografija. Kaunas: Technologija.
64. Ulčinskaitė, D. (Red.). (2008). *Lankomumo problemų prevencija mokykloje.* Vilnius: Garnelis.
65. Vabalas – Gudaitis, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai.* Vilnius
66. Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai.* Vilnius: Egalda
67. Vaivada, R. (1999). *Pietryčių Lietuvos mokykla.* Mokomoji metodinė priemonė. Vilnius: Lietuvos geležinkeliai.
68. Želvys, R. (2007). *Bendravimo psichologija.* Vilnius: Margi raštai.
69. Žukauskienė, R. (2001). *Kodėl vaikai neklauso?* Metodinės rekomendacijos. Vilnius: G. Kuskio firma.

Kristina Žukauskienė

**COMMUNICATION AND MUTUAL RELATIONS IN PROFESSION TRAINING
CENTRES: ANALYSIS OF OPTIONS FOR CHANGE**

The Master's Degree Thesis

Summary

Theoretical and practical analysis of communication and mutual relations options for change in profession training centres has been carried out.

3 hypothesis have been considered: it is possible that mutual relations in school are multi-dimensional; social pedagogue plays one of the most important roles in regulating communication and mutual relations in school; communication between social pedagogue and class governess can help to create positive social- psychological welfare in profession training center.

Survey was used to carry out practical analysis. Main goal of the analysis- analyze main features of communication and mutual relations in profession training center. Also interview of experts has been carried out.

5 social pedagogues, 150 pedagogues and 250 students from Šiauliai, Panevėžys and Kelmė profession training centers were involved in the research.

Main results of the research:

1. Students and pedagogues from Šiauliai, Panevėžys and Kelmė profession training centers respect each other, students tend to trust pedagogues, social pedagogues and classmates, however usually they turn for help to family members or class governess;
2. Students and pedagogues sometimes have different oppinions on same situation, it is mostly common when dealing with social pedagogue. For example, students turn for help to social pedagogue very rarely, they see social pedagogue's work as controlling proper behavior issues more than helping students to deal with their problems. On the other hand, pedagogues tend to think that social pedagogue can solve most of the problems that students have.
3. Pedagogues are satisfied with their work, relations with director, colleagues and students in Šiauliai, Panevėžys and Kelmė profession training centers.

Keywords: students, pedagogues, profession training centers, cooperation, mutual relations, social pedagogues.

PRIEDAI

MIELI MOKINIAI,

Vyksta tyrimas, kuriuo siekiama daugiau sužinoti apie mokinių, tėvų ir pedagogų santykius. Todėl yra labai svarbi Jūsų nuomonė.

KAIP PILDYTI ANKETA?

1. Į pateiktus klausimus atsakykite eilės tvarka.
2. Perskaitykite kiekvieną klausimą ir nuspręskite, kaip atsakyti į klausimą.
3. Kai nusprendėte, kaip atsakyti į klausimą, tinkamą atsakymą žymėkite ☒.
4. Pabandykite atsakyti į visus klausimus. Kai nesate tikras, žymėkite tą atsakymą, kuris Jums yra artimesnis ir atitinka Jūsų nuomonę. Kelis atsakymus žymėkite tik ten, kur nurodyta, kad galimi keli atsakymai.
5. Jei nėra pateikti atsakymų variantai, atsakykite savais žodžiais – taip, kaip galvojate.

ANKETA**1. Kaip pedagogai elgiasi su mokiniais pamokų metu?**

- Esu patenkintas (-a) pedagogų elgesiu pamokų metu
- Didžiąja dalimi pedagogų esu patenkintas (-a)
- Mažąja dalimi pedagogų esu patenkintas (-a)
- Nesu patenkintas (-a) pedagogų elgesiu pamokų metu
- Kita _____

2. Kaip manote, ar mokytojai išsaugotų Jūsų asmenines paslaptis?

- Manau, kad taip
- Didžioji dalis pedagogų išsaugotų
- Mažoji dalis pedagogų išsaugotų
- Manau, kad ne

3. Jūsų nuomone, ar pedagogai Jus gerbia?

- Didžioji dalis pedagogų gerbia
- Mažoji dalis pedagogų gerbia
- Negerbia
- Nežinau
- Kita _____

4. Ar pasitikite grupės draugais?

- Didžiąja dalimi pasitikiu
- Mažąja dalimi pasitikiu
- Nepasitikiu
- Nežinau
- Kita _____

5. Ar lankote popamokinius užsiėmimus?

- Taip
 Ne
-

6. Kokius popamokinius užsiėmimus lankote?

- Aerobikos užsiėmimus
 Apipavidalintojų būrelį
 Dailiųjų odos gaminių būrelį
 Dainavimo ir grojimo būrelį
 Foto–video studijos būrelį
 Konditerijos būrelį
 Krašto pažinimo
 Krepšinio ir futbolo
 Meninės fotografijos būrelį
 Būrelį „Modelinių drabužių siuvimas ir apdaila“
 Šachmatų ir šaškių būrelį
 Saviraiškos
 Skiautinių ir bižuterijos meno
 Šou renginių organizavimo būrelį
 Sportinių žaidimų būrelį
 Svarsčių kilnojimo
 Šiuolaikinių šokių
 Vadybos pagrindų ir savivaldos būrelį
 Žurnalistų būrelį
 Nelankau
-

7. Kokius popamokinius užsiėmimus rekomenduotumėte grupės draugams?

.....

8. Ar patiriate patyčias mokykloje?

- Taip
 Ne
-

9. Ar tėvai domisi Jūsų pasiekimais moksle?

- Taip
 Ne
 Nežinau
-

10. Kokiais būdais Jūsų tėvai (ar kiti šeimos nariai) palaiko ryšius su mokykla?

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Nežinau
1.	Patys užėina į mokyklą	☐	☐	☐
2.	Kartais skambina grupės auklėtojai	☐	☐	☐
3.	Dalyvauja tėvų susirinkimuose	☐	☐	☐
5.	Ateina kviečiamas socialinio pedagogo	☐	☐	☐
6.	Nesidomi mokykloje vykstančiais renginiais	☐	☐	☐
7.	Bendrauja tik tada, kai mokytojai ar auklėtojai apsilanko mūsų namuose	☐	☐	☐
8.	Lankosi mokyklos renginiuose	☐	☐	☐
9.	Kita _____	☐	☐	☐

11. Kokių sunkumų dažniausiai patiriate mokykloje? (Įvertink kiekvieną teiginį)

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Negaliu pasakyti
1.	Man sunku mokytis	☐	☐	☐
2.	Su manimi grupėje niekas nedraugauja	☐	☐	☐
3.	Blogai jaučiuosi, nes neturiu tinkamų drabužių	☐	☐	☐
4.	Man sunku pritapti kolektyve	☐	☐	☐
5.	Norisi kuo greičiau sprukti iš mokyklos	☐	☐	☐
6.	Mokykloje neturiu jokių problemų	☐	☐	☐
7.	Kita _____	☐	☐	☐

12. Kai Jums iškyla sunkumų (pvz.: mokykloje), į ką dažniausiai kreipiatės? (Įvertink kiekvieną teiginį)

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Negaliu pasakyti
1.	Į naujus draugus mokykloje	☐	☐	☐
2.	Į mokyklos socialinį pedagogą	☐	☐	☐
3.	Į grupės auklėtoją	☐	☐	☐
4.	Į savo šeimos narius	☐	☐	☐
5.	Stengiuosi susitvarkyti pats (-i)	☐	☐	☐
6.	Kita _____	☐	☐	☐

13. Kokią pagalbą dažniausiai suteikia mokyklos socialinis pedagogas? (įvertinkite kiekvieną teiginį)

Eil. Nr.	Teiginiai	Taip	Ne	Iš dalies
1.	Konsultuoja ir pataria	☐	☐	☐
2.	Bendrauja su tėvais	☐	☐	☐
3.	Kviečiasi individualiems pokalbiams	☐	☐	☐
4.	Kviečia tėvus į mokyklą	☐	☐	☐
5.	Padedą spręsti problemas, iškylančias man su mokytojais	☐	☐	☐
6.	Padedą spręsti problemas, iškylančias man su tėvais	☐	☐	☐
7.	Padedą spręsti problemas, iškylančias su draugais	☐	☐	☐
8.	Skatina mano savarankiškumą	☐	☐	☐
9.	Nesuteikia jokios pagalbos	☐	☐	☐
10.	Kita _____	☐	☐	☐

14. Ar Jūs gaunate stipendiją?

- Taip
 Ne
-

15. Kokį materialinį paskatinimą gaunate?

- Skirtas kambarys bendrabutyje
 Gavau vienkartinę materialinę pašalpą
 Kompensaciją už kelionės į mokyklą bilietus
 Kita _____
-

16. Ar praleidžiate pamokas be pateisinamos priežasties?

- Taip
 Ne
 Kartais
-

17. Ar pasitikite mokyklos socialiniu pedagogu?

- Taip
 Ne
 Nežinau
-

18. Jūsų lytis:

- Mergina
 Vaikinas
-

19. Jūsų amžius:

- iki 17 m.
 18 – 19 m.
 20 m. ir daugiau
-

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ ATSAKYMUS!

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto II kurso magistrantė Kristina Žukauskienė.

MIELI PEDAGOGAI,

Vyksta tyrimas, kuriuo siekiama daugiau sužinoti apie mokinių, tėvų ir pedagogų santykius. Todėl yra labai svarbi Jūsų nuomonė.

KAIP PILDYTI ANKETĄ?

1. Į pateiktus klausimus atsakykite eilės tvarka.
2. Perskaitykite kiekvieną klausimą ir nuspręskite, kaip atsakyti į klausimą.
3. Kai nusprendėte, kaip atsakyti į klausimą, tinkamą atsakymą žymėkite .
4. Pabandykite atsakyti į visus klausimus. Kai nesate tikras, žymėkite tą atsakymą, kuris Jums yra artimesnis ir atitinka Jūsų nuomonę. Kelis atsakymus žymėkite tik ten, kur nurodyta, kad galimi keli atsakymai.
5. Jei nėra pateikti atsakymų variantai, atsakykite savais žodžiais – taip, kaip galvojate.

ANKETA**1. Kaip vertinate mokinių elgesį mokykloje?**

- Didžioji dalis mokinių elgiasi pagarbiai ir kultūringai
 Mažoji dalis mokinių elgiasi pagarbiai ir kultūringai
 Nežinau
 Kita _____

2. Jūsų nuomone, ar mokiniai Jus gerbia?

- Didžioji dalis mokinių gerbia
 Maža dalis mokinių gerbia
 Nežinau
 Kita _____

3. Ar tėvai domisi savo vaiko elgesiu mokykloje?

- Didžioji dalis tėvų domisi vaiko elgesiu mokykloje
 Mažoji dalis tėvų domisi vaiko elgesiu mokykloje
 Didžioji dalis tėvų nesidomi vaiko elgesiu mokykloje
 Mažoji dalis tėvų nesidomi vaiko elgesiu mokykloje
 Tėvai nesidomi vaiko elgesiu mokykloje
 Nežinau
 Kita _____

4. Ar tėvai bendradarbiauja su Jumis, sprendžiant jų elgesio problemas?

- Didžioji dalis tėvų bendradarbiauja, sprendžiant elgesio problemas
 Mažoji dalis tėvų bendradarbiauja, sprendžiant elgesio problemas
 Tėvai nebendradarbiauja, sprendžiant elgesio problemas
 Nežinau
 Kita _____

5. Kokios priežastys, Jūsų nuomone, skatina mokinį nedrausmingai elgtis? (Ivertinkite kiekvieną teiginį).

Eil. Nr.	Priežastis	Taip	Ne	Iš dalies
1.	Problemos šeimoje	☐	☐	☐
2.	Sveikatos sutrikimai	☐	☐	☐
3.	Dėmesio siekimas	☐	☐	☐
4.	Neišmoktos ir neparuoštos pamokos	☐	☐	☐
5.	Neįdomi pamoka, veikla mokykloje	☐	☐	☐
6.	Nepatinka mokytojas	☐	☐	☐
7.	Gautas nepatenkinamas pažymys	☐	☐	☐
8.	Noras pasirodyti prieš kitus draugus	☐	☐	☐
9.	Griežtas, piktas mokytojas	☐	☐	☐
10.	Nereiklus, geranoriškas mokytojas	☐	☐	☐
11.	Kita	☐	☐	☐

6. Ar Jūsų mokyklos mokiniai turi socialinių problemų?

- Didžioji dalis mokinių turi socialinių problemų
 - Mažoji dalis mokinių turi socialinių problemų
 - Mokiniai neturi socialinių problemų
 - Nežinau
 - Kita _____
-

7. Ar Jūsų mokyklos mokiniai turi psichologinių problemų?

- Didžioji dalis mokinių turi psichologinių problemų
 - Mažoji dalis mokinių turi psichologinių problemų
 - Mokiniai neturi psichologinių problemų
 - Nežinau
 - Kita _____
-

8. **Kas teikia pagalbą ir sprendžia mokinių socialines problemas Jūsų institucijoje?**
(Pasirinkite 1 – 3 variantus)

- Administracijos darbuotojai
 - Mokytojai
 - Auklėtojai
 - Mokinių artimieji (tėvai, vyresnieji broliai ar seserys, globėjai)
 - Socialinis pedagogas
 - Kita _____
-

9. **Kas teikia pagalbą ir sprendžia mokinių psichologines problemas Jūsų institucijoje?**
(Pasirinkite 1 – 3 variantus)

- Administracijos darbuotojai
 - Mokytojai
 - Auklėtojai
 - Mokinių artimieji (tėvai, vyresnieji broliai ar seserys, globėjai)
 - Socialinis pedagogas
 - Kita _____
-

10. **Kas Jums gali sutrukdyti suteikti pagalbą mokiniui?**

- Komplikuoti santykiai su mokinio artimaisiais
 - Komplikuoti santykiai su mokiniu
 - Ryšio su ugdytiniu stoka
 - Pernelyg didelis mokinio pasitikėjimas savimi
 - Profesinių kompetencijų stoka, bendraujant su mokiniu, dėl jam reikiamos pagalbos
 - Agresyvus mokinio elgesys
 - Laiko stoka
 - Kita _____
-

11. **Ar Jums patinka Jūsų darbas?**

- Taip
 - Ne
 - Nežinau
-

12. **Ar norėtumėte pakeisti savo darbą?**

- Taip
- Ne
- Nežinau

13. Ar sutinkate (nesutinkate) su šiais teiginiais, apibūdinančiais Jūsų kolektyvą? (Įvertinkite kiekvieną teiginį)

Teiginiai	Taip	Ne	Iš dalies
Kolektyve nuolatos tvyro įtampa, stinga saugumo	☐	☐	☐
Kolektyve psichologinė atmosfera yra slegianti, gniuždanti	☐	☐	☐
Kolektyve vyrauja giedra ir optimistinė nuotaika	☐	☐	☐
Kolektyvo santykiai persmelkti pavydu	☐	☐	☐
Dauguma kolegų nuolat yra sudirgę, irzlūs	☐	☐	☐
Sunkių momentu kolegos vienas kitą palaiko	☐	☐	☐

14. Kaip vertinate santykius su mokyklos vadovu?

- Gerai
 Patenkinamai
 Blogai
 Kita _____

15. Kaip vertinate santykius su mokiniais?

- Gerai
 Patenkinamai
 Blogai
 Kita _____

16. Kaip vertinate santykius su bendradarbiais?

- Gerai
 Patenkinamai
 Blogai
 Kita _____
-

17. Ar jaučiatės saugus darbovietėje?

- Taip
 - Ne
 - Nežinau
-

18. Ar Jūs patenkintas darbe vyraujančia psichologine atmosfera?

- Patenkintas
 - Visiškai patenkintas
 - Dažni konfliktai tarp bendradarbių
 - Pastoviai jaučiu emocinį stresą
 - Jaučiu psichologinį spaudimą iš vadovo
 - Visiškai nepatenkintas psichologinėmis darbo sąlygomis
-

19. Ar patiriate psichologinį spaudimą iš bendradarbių?

- Taip, kasdien patiriu
 - Kartais
 - Nepatiriu jokio psichologinio spaudimo
-

20. Jūsų lytis:

- Moteris
 - Vyras
-

21. Jūsų amžius:

- iki 25 m.
 - 26 – 30 m.
 - 31 – 40 m.
 - 41 – 50 m.
 - 51 m. ir daugiau
-

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ ATSAKYMUS!

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto II kurso magistrantė Kristina Žukauskienė.

INTERVIU KLAUSIMYNAS

Socialinių pedagogų, dirbančių profesinėse mokyklose. Bendravimo ir tarpusavio santykiai profesinio rengimo centruose: kaitos galimybių analizė.

Mokykla

Vardas

Kiek metų dirbate profesinėje mokykloje socialiniu pedagogu?

Jūsų išsilavinimas, kokią turite įgiję specialybę?

Jūsų amžius

1. Socialinio pedagogo darbas su mokiniais

- 1.1. Kokiais klausimais mokiniai į Jus kreipiasi?
- 1.2. Dėl kokių priežasčių mokiniai nelanko pamokų?
- 1.3. Kokios dažniausios mokinių problemos?
- 1.4. Kokia pagalba mokiniams reikalinga?
- 1.5. Kokias priemones taikote mokiniams dėl pamokų nelankomumo?

2. Socialinio pedagogo bendradarbiavimas su šeima

- 2.1. Kokiais būdais organizuojate mokinių tėvų ir mokyklos bendruomenės tarpusavio bendradarbiavimą, sprendžiant su mokinių ugdymu susijusias problemas?
- 2.2. Kaip Jums pavyksta įtraukti tėvus į aktyvią mokyklos veiklą, sudaryti tėvams galimybę dalyvauti mokyklos renginiuose, projektinėje veikloje?
- 2.3. Dėl kokių priežasčių lankotės mokinių šeimose?
- 2.4. Kokiais būdais skatinate ryšius tarp mokyklos ir šeimos?

3. Socialinio pedagogo darbas su pedagogais, mokyklos administracija

- 3.1. Dėl kokios pagalbos mokiniui, bendradarbiaujate su mokytojais ir mokyklos administracija, sprendžiant mokinių socialines problemas?
- 3.2. Dėl kokių priežasčių skatinate papildomą ugdymą mokykloje?
- 3.3. Kokios problemos iškyla, bendradarbiaujant su grupių auklėtojais, pedagogais, vadovais, mokyklos administracija?
- 3.4. Kaip manote, kokiomis savybėmis turi pasižymėti specialistas, dirbantis su mokiniais ir tėvais?